

T.C.

Ardahan Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı

Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bilim Dalı

KARAÇAY-MALKAR ATASÖZLERİ ÜZERİNE DİLSEL BİR İNCELEME

Gülistan AKTAY

Doç. Dr. Mayrambek OROZOBAYEV

Yüksel Lisans Tezi

Ardahan, 2024

KARAÇAY-MALKAR ATASÖZLERİ ÜZERİNE DİLSEL BİR İNCELEME

Gülistan AKTAY

Doç. Dr. Mayrambek OROZOBAYEV

Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı
Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bilim Dalı

Yüksel Lisans Tezi

Ardahan, 2024

KABUL VE ONAY

Gülistan AKTAY tarafından hazırlanan “Karaçay-Malkar Atasözleri Üzerine Dilsel Bir İnceleme” başlıklı bu çalışma, 23.09.2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksel Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Mayramgül DIYKANBAY (Başkan)

Doç. Dr. Mayrambek OROZOBAYEV (Danışman)

Prof. Dr. ŞUREDDİN MEMMEDLİ

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Mustafa ŞENEL

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Ardahan Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”** kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / Ardahan Üniversitesi Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

23/09/2024

Gülistan AKTAY

“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

(1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

(2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkânı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

(3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında zgn olduğunu, Tez Danışmanının Doç. Dr. Mayrambek OROZOBAYEV danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Gülistan AKTAY

ÖN SÖZ

Karaçay-Malkar dili, Kuzey Kafkasya’da konuşulan, Türk dilleri ailesine mensup bir dil olup, zengin bir sözlü kültüre sahiptir. Karaçay-Malkar halkı, tarih boyunca çeşitli etnik gruplarla etkileşimde bulunmuş ve bu etkileşimler, onların kültürel kimliğinde derin izler bırakmıştır. Zengin bir sözlü kültüre sahip olan bu toplum, geleneklerini ve değerlerini nesilden nesile, ağızdan ağıza aktararak günümüze kadar ulaşmasını sağlamıştır.

Atasözleri, yüzyıllar boyunca birikmiş gözlem ve tecrübeleri içerir. Dostluk, dayanışma, ahlaki değerler ile aile bağları gibi evrensel temaları işler. Her atasözü, toplumun ortak hafızasını ve kültürel mirasını taşıırken, bireylerin karakter gelişiminde de etkili bir rol oynar.

Atasözleri, Karaçay-Malkar halkının kimliğini pekiştirir ve günlük yaşamda sıkça kullanılan ifadeler aracılığıyla toplumsal normları belirler. Bu sözler, insan ilişkilerini derinleştirirken, aynı zamanda topluluklar arasında dayanışmayı ve birlikteliği teşvik eder. Özellikle göç ve zorunlu yer değiştirme dönemlerinde, bu sözler halkın geçmişle olan bağını koruma ve kültürel kimliğini sürdürme çabalarının bir parçası haline gelmiştir.

Sonuç olarak, Karaçay-Malkar atasözleri yalnızca bir dil unsuru değil; aynı zamanda bu milletin ruhunu ve özünü yansıtan değerli bir kültürel mirastır. Bu nedenle, bu sözlerin incelenmesi ve yaşatılması, Karaçay-Malkar halkının kültürel kimliğinin korunması açısından büyük bir önem taşımaktadır. Kültürel mirasın yaşatılması, sadece bireylerin değil, toplumların da tarihsel kimliklerini anlamalarına yardımcı olacaktır. Bu nedenle, atasözlerin incelenmesi ve yaşatılması, kültürel kimliğin korunması açısından büyük bir önem taşıyacaktır.

Bu çalışma, 3 bölümden ve bir sözlük kısmından oluşmaktadır. Birinci bölümde Karaçay-Malkar Türkçesine ait atasözlerinin fonetik yapısı incelenmiş Göktürkçe, Uyгурca ve Karahanlı Türkçesinden alınmış sözcüklerin ses değişimleri üzerinde durulmuştur. İkinci bölümünde, Karaçay-Malkar atasözlerinde yer alan kelimelerin morfolojik yapıları analiz edilmiş. Üçüncü bölümde ise Karaçay-Malkar atasözlerinin

söz varlığı ele alınarak sözcüklerin gramatikal türü ve tematik durumu ele alınmıştır. Ardından çalışmanın atasözlerindeki sözvarlığının anlam ve gramatikal kullanımının daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla kapsamlı bir sözlük bölümüne yer verilmiştir. Bu çalışmanın konusunu belirleyerek beni bu alana yönlendiren, çalışma süresince desteğini benden esirgemeyen, her zaman yol gösterici olan danışman hocam Doç. Dr. Mayrambek OROZOBAYEV'e ve beni her zaman destekleyen, bu günlere gelmemde emeği olan babam M. Şirin AKTAY, annem Nezahat AKTAY'a teşekkür ederim.

Gülistan AKTAY

Ardahan 2024

ÖZET

AKTAY, Gülistan. “*Karaçay-Malkar Atasözleri Üzerine Dilsel Bir İnceleme*”
Yüksel Lisans Tezi, Ardahan, 2024

Bu çalışma, Karaçay-Malkar Türkçesine ait atasözlerinde geçen sözcüklerin fonetik, morfolojik ve söz varlığı açısından incelenmesini amaçlamaktadır. Tez çalışmasının inceleme kısmı üç ana bölümden oluşur. Tezin Birinci bölümünde Karaçay-Malkar atasözlerindeki sözcüklerin fonetik analizi yapılmış ve bu dilsel malzeme üzerinden Karaçay-Malkarcanın ses özellikleri, ünlü ve ünsüz harflerin kullanım durumu ve ses olayları üzerinde durulmuştur. Ayrıca bu veriler Eski Türkçe dönemine ait yazı dilleriyle karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. İkinci bölümünde, Karaçay-Malkar atasözlerindeki dikkat çeken gramer öğeleri ele alınmış; atasözlerinde yer alan sözcüklerin morfolojik yapılarının analizi yapılmıştır. Üçüncü bölümde ise Karaçay-Malkar atasözlerinin söz varlığı ele alınarak sözcüklerin gramatikal türü ve tematik durumu değerlendirilmiştir. Ardından çalışmanın atasözlerindeki sözvarlığının anlam ve gramatikal kullanımının daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla kapsamlı bir sözlük bölümüne yer verilmiştir. Çalışma Giriş kısmıyla başlayıp Sonuç ve Kaynakça bölümleriyle sonlanmaktadır.

Anahtar Sözcükler:

Karaçay-Malkar atasözleri, ses özellikler, morfolojik yapı, sözvarlığı.

ABSTRACT

AKTAY, Gülistan. “*A Linguistic Study on Karaçay-Malkar Proverbs*” Master's Thesis, Ardahan, 2024

This study aims to examine proverbs which belong to Karachay-Malkar Turkish in terms of phonetics, morphology and vocabulary.

The examination part of the thesis consists of three main parts. In the first part of the thesis the sound features of the language, the usage of vowels and consonants and edge effects are emphasized through this linguistic material with the phonetic analysis of the words in Karachay Malkar proverbs. Also, these data were evaluated by comparing with the written languages which belong to Old Turkish period.

In the second part, the remarkable grammatical elements in Karachay-Malkar proverbs are discussed; the morphological structures of the words in the proverbs are analyzed. In this context, the root and suffix structures of the words and the morphological elements frequently used in proverbs are examined.

In the third part, the grammatical category and thematic status of the words are handled by dealing with the vocabulary of Karachay Malkar proverbs. Afterwards, a comprehensive dictionary section is included in order to provide a better understanding of the meaning and grammatical use of the vocabulary in the proverbs of the study. The study starts with the introduction and ends with the conclusion and bibliography section.

Keywords:

Karaçay-Malkar atasözleri, audio features, morphological, structure, vocabulary.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	ii
ETİK BEYAN.....	iv
ÖN SÖZ.....	v
ÖZET.....	vii
ABSTRACT	viii
KULLANILAN ÇEVİRİYAZI İŞARETLERİ.....	xvi
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM.....	10
KARAÇAY-MALKAR ATASÖZLERİNDEKİ DİKKAT ÇEKEN BAŞLICA SES OLAYLARI	10
1.1. SES BİLGİSİ.....	10
1.1.1. Ünlüler.....	10
1.1.2. Ünsüzler.....	13
1.1.3. Ünlü Değişmeleri	21
1.1.3.1. Ünlü Yuvarlaklaşması.....	21
1.1.3.2. Ünlü Düzleşmesi.....	23
1.1.3.3. Ünlü Daralması	25
1.1.3.4. Ünlü Genişlemesi.....	28
1.1.3.5. Ünlü İncelmesi	29
1.1.3.6. Ünlü Kalınlaşması.....	30
1.1.4. Ses Gruplarındaki Değişimler	31
1.1.5. Ünsüz Değişmeleri	34
1.1.6. Ses Olayları	41
1.1.6.1. Ön Ses Düşmesi	41
1.1.6.2. İç Ses Düşmesi.....	41
1.1.6.3. Son Ses Düşmesi.....	42
1.1.6.4. Ses Türemesi.....	43

1.1.6.5. Göçüşme	44
1.1.6.6. Hece Düşmesi	45
1.1.6.7. Benzeşme	45
2. BÖLÜM.....	47
KARAÇAY-MALKAR ATASÖZLERİNDEKİ DİKKAT ÇEKEN BAŞLICA GRAMER ÖGELERİ.....	47
2.1. YAPIM EKLERİ.....	47
2.1.1. İsimden İsim Yapım Ekleri	47
2.1.2. Fiilden İsim Yapım Ekleri	52
2.1.3. İsimden Fiil Yapım Ekleri	58
2.1.4. Fiilden Fiil Yapım Ekleri.....	61
2.2. İSİM ÇEKİMİ EKLERİ.....	63
2.2.1. Çokluk Ekleri.....	63
2.2.2. İyelik Ekleri	64
2.2.3. Durum (Hâl) Ekleri.....	65
2.2.3.1. İlgi Hâli	65
2.2.3.2. Belirtme Hali.....	66
2.2.3.3. Yönelme Hali	68
2.2.3.4. Bulunma Hali	69
2.2.3.5. Ayrılma Hali	69
2.2.3.6. Eşitlik Hâli	70
2.2.3.7. Vasıta	71
2.2.4. Soru Eki	71
2.2.5. Aitlik Eki.....	72
2.3. FİİL ÇEKİM EKLERİ	73
2.3.1. Şahıs Ekleri	73
2.3.1.1. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri.....	73
2.3.1.2. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri	74
2.3.2. Olumsuzluk Eki	75
2.3.3. Şekil ve Zaman Ekleri (Kipler).....	76
2.3.3.1. Bildirme Kipleri.....	76
2.3.3.1.1. Bilinen Geçmiş Zaman	76

2.3.3.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman Eki.....	77
2.3.3.1.3. Gelecek Zaman Eki:.....	77
2.3.3.1.4. Şimdiki Zaman Eki	78
2.3.3.1.5. Geniş Zaman Eki	79
2.3.3.2. Tasarlama Kipleri	80
2.3.3.2.1. Şart Kipi.....	80
2.3.3.2.2. Emir Kipi	80
2.3.4. Fiillerin Birleşik Çekimleri.....	81
2.3.4.1. Hikâye.....	81
2.3.4.1.1. Şimdiki Zamanın Hikâyesi	81
2.3.4.1.2. Geniş Zamanın Hikâyesi.....	82
2.3.4.1.3. Geniş Zamanın Şartı	83
2.4. FİİLİMSİLER	83
2.4.1. İsim-Fiil Ekleri.....	83
2.4.2. Sıfat-Fiil Ekleri	84
2.4.3. Zarf- Fiil Ekleri.....	88
3. BÖLÜM.....	93
KARAÇAY-MALKAR ATASÖZLERİNİN SÖZ VARLIĞI.....	93
3.1.KARAÇAY-MALKAR ATASÖZLERİNDE KULLANILAN SÖZ VARLIĞININ GRAMATİKAL SINIFLANDIRILMASI.....	93
3.1.1. İsimler.....	93
3.1.1.1. Soyut İsimler.....	93
3.1.1.2. Somut İsimler.....	94
3.1.1.3. Özel İsimler.....	94
3.1.1.4. Cins İsimler.....	95
3.1.2. Sıfatlar	96
3.1.2.1. Niteleme Sıfatları.....	96
3.1.2.2. Belirtme Sıfatları.....	97
3.1.2.3. İşaret Sıfatları.....	97
3.1.2.4. Sayı sıfatları	97
3.1.2.4.1. Asıl Sayı Sıfatları.....	97
3.1.2.4.2. Sıra Sayı Sıfatları.....	98

3.1.2.4.3. Topluluk Sayı Sıfatları.....	98
3.1.2.4.4. Soru Sıfatı	99
3.1.2.4.5. Belirsizlik Sıfatları.....	100
3.1.3. Zamirler	101
3.1.3.1. Şahıs Zamirleri.....	101
3.1.3.2. İşaret Zamiri.....	101
3.1.3.3. Dönüştürme Zamiri.....	102
3.1.3.4. Soru Zamiri.....	103
3.1.3.5. Belirsizlik Zamiri.....	103
3.1.4. Zarflar	104
3.1.4.1. Yer-Yön Zarfı	104
3.1.4.2. Zaman Zarfı	105
3.1.4.3. Durum Zarfı	106
3.1.4.4. Miktar Zarfları	107
3.1.5. Fiiller	108
3.1.5.1. Yapılarına Göre Fiiller.....	108
3.1.5.1.1. Basit Fiiller	108
3.1.5.1.2. Türemiş Fiiller	109
3.1.5.1.3. Birleşik Fiiller	109
3.1.6. Edatlar	112
3.1.6.1. Bağlama Edatları.....	112
3.1.6.2. Sıralama Edatları.....	113
3.1.6.3. Karşılaştırma Edatları	113
3.1.6.4. Kuvvetlendirme Edatları.....	114
3.1.6.5. Son Çekim Edatları.....	115
3.1.7. Bağlaçlar.....	116
3.2. İSİMLERİN TEMATİK SINIFLANDIRILMASI.....	117
3.2.1. Zaman.....	117
3.2.2. Gökyüzü, Hava Olayları.....	117
3.2.3. Bitkiler.....	117
3.2.4. Hayvanlar	118

3.2.5. Hayvancılıkla Diğer İlgili İsimler	118
3.2.6. Organ İsimleri.....	118
3.2.7. Coğrafi Yapılar ve Yönler	119
3.2.8. Gündelik Yaşam Öğeleri	119
3.2.8.1 Ateş, Su, Tahta.....	119
3.2.8.2 Beslenme.....	119
3.2.8.3. Yol, Geçit.....	119
3.2.8.4. Madenler, Mineraller	119
3.2.8.5. Ev Eşyaları, Malzemeleri.....	120
3.2.8.6. Ticaret	120
3.2.9. Birey, Toplum, Halk, Savaş	120
3.2.9.1.Yaşam Evreleri	120
3.2.9.2. İnsan, Kadın, Erkek	120
3.2.9.3. Akrabalık İsimler	120
3.2.9.4. Meslekler	121
3.2.9.5. İl, Vatan, Yurt	121
3.2.9.6. Kimlik, Ad, Unvan.....	121
3.2.9.7. Zenginlik, Yoksulluk	121
3.2.9.8. Ün, Şan, Şöhret	121
3.2.9.9. Tarım.....	121
3.2.9.10. Evlilik.....	121
3.2.9.11. Cenaze.....	122
3.2.9.12. Savaş, Ordu.....	122
3.2.10. Sayı Adları.....	122
3.2.11. Din ve İnanç	122
SÖZLÜK.....	123
SONUÇ.....	293
KAYNAKÇA	295
EKLER.....	299
EK 1. ORJİNALLİK RAPORU FORMU	299
EK 2. ETİK KURUL MUAFİYET FORMU	300

ÖZ GEÇMİŞ.....	301

KISALTMALAR

Krh	Karahanlı Türkçesi
Uyg	Uygur Türkçesi
KMA	Karaçay-Malkar Atasözleri
Gökt	Göktürkçe
Bk	bakınız

KULLANILAN ÇEVİRİYAZI İŞARETLERİ

/ā / uzun a

/ğ/ art damak /g/’si

/h/ hırıltılı /h/

/k/ art damak /k/’si

/ŋ/ geniz /n/’si

/ö/ kısa /o/

/w/ çift dudak /v/’si

> sağa doğru değişim gösterir

Ø eksiz biçimi veya düşme gösterir

GİRİŞ

Tezin Konusu ve Amacı

Tezin konusu Karaçay-Malkar atasözlerinde geçen gramer unsurlarının (ek ve kök) ses ve şekilbilgisi bakımından incelenmesidir. Tezin amacı Karaçay-Malkar Türklerinin kültür tarihini de göz önünde bulundurarak onların asırlardır kullandıkları atasözlerinde rastlayan gramer unsurlarını fonetik, morfolojik ve söz varlığı açısından kapsamlı incelemek, tarihsel gelişim sürecini ve bu süreçte gerçekleşen dilsel olayları belirleyip değerlendirmektir.

Tezin Kapsamı ve Kullanılan Yöntem

Bu çalışmada ele alınan konu U. Tavkul tarafından hazırlanmış olan “Karaçay-Malkar Atasözleri” kitabındaki atasözlerinde geçen sözcüklerde görülen fonetik, morfolojik özellikler ve söz varlığı ile sınırlıdır. Söz konusu Karaçay-Malkar atasözlerinde rastlanan fonetik ve gramer unsurlar tarihsel karşılaştırma yöntemiyle ele alınmıştır.

Karaçay-Malkar Türklerinin Siyasi Tarihî ve Günümüzdeki Durumu

Kuzey Kafkasya'nın merkezî kısımlarında yaşayan Karaçay-Malkar Türkleri Sovyetler Birliği döneminde idari bakımdan ikiye bölünmüştür. Karaçay-Malkar Türkleri günümüzde yoğun olarak Rusya Federasyonu'na bağlı Karaçay-Çerkes ve Kabardey-Malkar şeklinde iki ayrı özerk cumhuriyette yaşamaktadırlar. Bu iki cumhuriyet ile Rusya Federasyonu'na bağlı muhtelif yerlerdeki toplam nüfusları yaklaşık 300 bin kişidir. Bunun dışında Kazakistan'da 5 bin, Kırgızistan'da 2 bin, Türkiye'de 25 bin, ABD'de 5 bin, Suriye'de 2 bin kişi yaşamaktadır. Böylelikle, Karaçay-Malkar Türklerinin dünyadaki toplam nüfusunun 350 bin civarında olduğu tahmin edilmektedir (Özdelan, 2007, s.4). Karaçay-Malkar Türkleri farklı bölgelere yerleşerek dağınık bir nüfus yapısında olduğu için kesin bir sayı verilememektedir. Rusların egemenliğinden önce nüfus sayıları fazla olan Karaçay-Malkar halkı savaşlar, toplu kıyımlar, sürgünler, göçler ve salgın hastalıklar sebebiyle büyük nüfus kayıpları yaşamışlardır.

Ruslar 1861 yılında Kuzey Kafkasya'yı eyaletlere ayırarak yeni bir idari sistem kurmuşlardır. Karaçaylar Kuban eyaletine, Malkarlar da Terek eyaletine bağlanmıştır. Böylece Karaçay-Malkarlar Rus hakimiyeti sırasında ilk defa ikiye ayrılmış oldular. Karaçay-Malkar Türkleri 1921 yılında kurulan Sosyalist Dağlı Halklar Cumhuriyeti içerisinde yer almıştır.

Daha sonra Sovyet hükümeti kararıyla 12 Ocak 1922 tarihinde Karaçay-Çerkes Özerk Bölgesi, 16 Ocak 1922 tarihinde Kabardey-Malkar Özerk Cumhuriyeti kurulmuştur. Karaçay-Çerkes Özerk Bölgesi 1924 yılında Karaçay Özerk Bölgesi ve Çerkes Özerk Bölgesi şeklinde ikiye ayrılmıştır. (Adiloğlu, 2015, s.2-5)

Karaçay-Malkar Türklerinin yoğun olarak yaşadığı asıl sahalar; Abhazya ve Gürcistan'ın kuzey sınırlarını teşkil eden Kafkas Sıradağları hemen ötesinde yer alan Kuzey Kafkasya'nın merkezî bölgelerinde; batıda Laba ırmağının kaynak havzasından, doğuda Çerek ırmağının kaynak havzasına kadar uzanan dağlık arazilerdir. Karaçay Türkleri yoğun olarak Elbruz dağının (Mingitav) batısında; Koban ırmağının kaynak havzasında yer alan Ullu-Karaçay vadisi ile daha batıdaki Teberdi ve Arhız vadilerinde; kuzeyde sırasıyla Mara ve Gitçe Karaçay vadisi ile bunların biraz daha kuzeyinde ve batısında yer alan Cögetey ve Zelençuk vadilerindeki şehir ve köylerde yaşarlar (Hapayev, 1992, s.10).

Karaçaylar, II. Dünya Savaşı sırasında, "Almanlarla iş birliği yaptıkları" şeklindeki asılsız bir ithamla Stalin tarafından 2 Kasım 1943 tarihinde Orta Asya'nın muhtelif bölgelerine sürgün edilince, 1924 yılında kurulan Karaçay Özerk Bölgesi lağvedilerek topraklarının büyük bir kısmı Gürcistan'a, bir kısmı da Çerkeslere verilmiştir. Karaçayların ata yurtlarına dönmelerine izin verildikten sonra, 9 Ocak 1957 tarihinde tekrar Karaçay-Çerkes Özerk Bölgesi kurulmuş, 3 Temmuz 1991 tarihinde de özerk cumhuriyet statüsüne yükseltilmiştir. (Adiloğlu, 2015, s.3)

Karaçay-Malkar halkının temel geçim kaynakları tarım ve hayvancılıktır. Küçük baş hayvancılıkta çok gelişim göstermiş ve sanayi sektöründe de gelişme safhasındadır. Tarımsal ürün mısır başta olmak üzere buğday, yulaf, ayçiçeği, şeker pancarı, patates gibi muhtelif tahıl, sebze ve meyve yetiştiriciliği yapılmaktadır. At yetiştiriciliği önemli bir yer tutmaktadır.

Karaçay-Malkar Türklerinin Etnik Kökeni

Karaçay-Malkar halkının etnik kökeni o bölgelerde geçmişte yaşamış olan İskitlere kadar dayanmaktadır. M.Ö. 4. yy. da Kafkasların kuzeyine gelen Hun halkı, Kuban ırmağı boylarında yaşayan halkın boyundurukları altında oldukları bilinmektedir. Hun halkının bir kabilesi olan Bulgar Türkleri Kafkasya da Kuban ırmağına yerleşerek burada hakimiyet kurmuş ve günümüzdeki Karaçay-Malkar halkının etnik kökenini temelleri atılmıştır. “Son yıllarda Kafkasya’nın Karaçay-Malkar bölgesinde ortaya çıkarılan runik harfli yazıtların dilinin çözülmesi, Karaçay-Malkar halkının etnik kökeni ile ilgili birçok sorunun aydınlatılmasına yardımcı olmuştur. Kuban Bulgar Türkçesi ile yazıldıkları ispatlanan bu yazıtların, Karaçay-Malkar Türklerinin atalarını meydana getiren Hun-Bulgar Türklerine ait olduklarının ortaya konulması, Karaçay-Malkar Türkçesinin kökeni konusuna da açıklık getirmiştir. Bugün Karaçay-Malkar Türkçesinde yaşamakta olan *bürtük* "tane, parça", *çum* "kızılılık", *eger* "tazi", *qavra* "kamuş parçası", *keli* "havan", *kürüç* "dişbudak ağacı" gibi kelimelerin Bulgar Türkçesi döneminden kaldığı bilinmektedir (Ercilasun, 2007, s.885). Kuzey Kafkasya’dan gelen Türk kavimleriyle birleşerek günümüzdeki Karaçay-Malkar milletini oluşturmuştur. Bugün konuştukları dil Kıpçak Türkçesidir.

Karaçay-Malkar Türkçesinin Türk Lehçeleri İçerisindeki Yeri

Türk dilleri ve lehçeleri arasındaki ilişkileri anlamak için farklı dilbilimcilerin uyguladığı sınıflandırma yöntemleri büyük önem taşır. Sınıflandırmalar aşağıda sıralanmıştır.

Samayloviç’in Türk lehçelerinin fonetik dil özelliklerine bakarak yapmış olduğu tasnifinde Karaçay Malkar Türkçesi ‘III. Tav Grubu (Kıpçak, Kuzeybatı)’ içerisinde gösterilmektedir. Ramstedt ise Karaçay-Malkar Türkçesini ‘V. Batı Grubu (*tağ* > *taw*, *d* > *y*)’ içinde değerlendirir. Tekin’de Tatarca, Başkurtça, Kazakça, (Karakalpıkça ile birlikte) Nogayca, Kumukça, Karaçayca-Balkarca, Baraba Tatarcası, Kırım Tatarcası ile birlikte Karaçay-Malkarcayı *tawlı* grup içinde verilir. (bk. Tekin, 1989, s.141-155)

Baskakov' un Türk dilleriyle ilgili tasnifi tarihi ve etnik esasa göre yapılmış ve Batı Hun ve Doğu Hun şeklinde iki ana gruba ayrılmıştır. Karaçay-Malkar Türkçesini Batı Hun bölümünün Kıpçak alt grubu içerisinde göstermiştir. (bk. Tekin, 1989, s.152)

Bir diğer görüş ise R. R. Arat'a aittir. Arat, Karaçay-Malkar Türkçesini III. "tav" "bol-", "kalğan" grubuna, diğer bir deyişle Kuzey (şimal) grubuna almıştır. Buna göre Karaçay-Malkar Türkçesinde, Eski Türkçedeki "adak" (ayak) yerine "ayak", "tağ" (dağ) yerine "tav" sözcükleri kullanılmaktadır. Ayrıca Eski Türkçedeki "bol-", "kalğan" sözcükler olduğu gibi korunmuştur. (bk. Tekin, 1989, s.155)

Atasözü Kavramı ve Tanımlanması

Atalarımızdan miras kalmış, kimler tarafından söylendiği belli olmayan, genel amacı insanlara öğüt, nasihat vermek için söylenen sözlerdir. Türk Dil Kurumu'nun Türkçe Sözlüğünde "Anonim özellik taşıyan, atalardan kaldığı kabul edilen ve toplumun yüzyıllar boyunca geçirdiği gözlem ve denemelerden, ortak düşünce, tutum ve davranışlarıyla dünya görüşünden oluşan, genel kural niteliğindeki kısa, özlü ve kalıplaşmış söz" (TS, 1998, s.155) şeklinde tanımlanır. Bir diğer deyişle atasözleri, doğup büyüdüğü bir toplumun yaşam tarzlarından, inanç şekillerinden, birlikte yaşanan olaylardan, karşılaştıkları durumları gözlemleyerek kazanılan deneyimlerle, yargı bildiren, ders veren, kalıplaşmış, kısa ve etkili, özlü sözlerdir.

Atasözlerinin Oluşumu ve Özellikleri

Bir ulusun ortak deneyimlerinin sonucu ortaya çıkan atasözlerinde toplumsal ve doğal olaylar, hakikatler, örf ve âdetler, inanışlar dile yansır. Bu nedenle de atasözlerinin doğuşu da bir ulusun tarihi olaylarıyla ilişkili olabilmektedir. Atasözlerinin oluşumuyla ilgili bazı görüşler şunlardır:

"Atasözlerinin meydana gelişi bütün halk edebiyatı ürünlerinin meydana gelişi gibidir. Bunları ilk söyleyenler belli olmamakla beraber güzel, manalı ve yerinde söz söylemesini beceren ve bu tür sözleri iyi ve çok bilen kimseler, herhalde, eskilerini örnek tutarak yenilerini icat etmek veya ufak tefek farklarla değiştirmek suretiyle bu sözlerin sayısını arttırmışlardır." (İnönü, 1966, s.87)

Asım Aksoy'un atasözlerinin şekillenmesiyle ilgili ortaya koyduğu bakış açısı da önemlidir. Ona göre, “*Bir atasözünün ilk taslağını kuşkusuz ki tek kişi ortaya atmıştır. Ama zamanla birçok kişi onun üzerinde yontmalar, eklemeler, değiştirmeler yapmışlar; ona kamunun beğendiği, benimsediği bir biçim vermişlerdir. İşte ilk taslak, bu son biçimiyle atasözlerinin bütün niteliklerini kazanmış ve bir kişinin malı olmaktan çıkarak toplumun malı olmuştur.*” (Aksoy, 2007, s.28)

Pertev Naili Boratav, “*Atasözünün halk edebiyatı türü olarak, düz konuşmadan bağımsız bir varlığı düşünülemez; yani atalar sözü, masal ya da türkü gibi durup dururken tek başına söylenmez*” (Boratav, 1992, s.119) diyerek daha derinlemesine araştırmak gerektiğini ve kaynağına yönelmek gerektiğini vurgulamıştır.

Bu görüşlere dayanarak atasözlerinin halkın ortak malı, öğüt, nasihat, yaşanmış olaylar ve kültürel etkilere dayandığını söyleyebiliriz. Atasözlerinin genel özellikleriyle ilgili de aşağıdaki gibi görüşler mevcuttur:

Deyimlerdeki sözdiziminin bozulamaması, sözcüklerin yerine başka sözcük getirilememesi gibi özellikler, atasözleri için de geçerlidir. Ancak atasözlerindeki kalıplaşma, deyimlere göre, daha sıkıdır; atasözleri eylem çekimine girmez, atasözünü oluşturan sözcükler ek almaz. (bk. Bilgin, 2006, s.63)

Ayrıca Ömer Asım Aksoy da atasözlerin kalıplaşmış, değişmez bir kalıp sözler olduğunu şu şekilde belirtmektedir: “*Atasözleri kalıplaşmış sözleridir: her atasözü, belli bir kalıp içinde, belli sözcüklerle söylenmiş olan donmuş bir biçimdir. Sözcükler değiştirilip yerlerine aynı anlamda da olsa başka sözcükler konulamayacağı gibi söz diziminin biçimi de bozulamaz.*” (Aksoy, 2007, s.19-20)

Muhittin Bilgin ve Ömer Asım Aksoy atasözlerinin değişmez bir özelliğe sahip olduğunun kanısındaiken İlhan Başgöz ise atasözlerinin zamanla değişebilen dinamik bir yapıya sahip olduğunu savunur. “*Atasözleri gibi kısa ve değişmez görünen folklor örnekleri bile zamanla değişen bir dinamiklik gösterirler.*” (Başgöz, 1995, s.19)

Atasözleri kısa ve özlü anonim sözlerdir. Atasözlerinin bu özelliği insanlar için kalıcılığını sağlamak ve işlevsel olması bakımından önemlidir. Atasözleri genellikle

üçüncü kişiyi gösteren geniş zaman kipli cümlelerden kurulur. Atasözlerindeki kuşaktan kuşağa geçen yargılar uzun bir zamanı kapsadığı için, bu durum atasözlerinin anlam yönünün bir gereğidir. Yüzlerce yıldan beri söylenen bu sözler, geniş bir zamanı kapsadığı için doğal olarak geniş zaman kipiyle kurulmaktadır.

Atasözleri bir öğüt verme amacı taşıdıkları için, bazen karşıdaki bir kişiye söyleniyormuş gibi, ikinci kişi emir kipiyle de kurulurlar. Atasözlerinin bazıları da geçmiş zaman kipiyle kurulur.

Karaçay-Malkar Sözlü Edebiyatı ve Atasözleri Üzerine Yapılan Çalışmalar

Haciyeva halk edebiyatı ürünleri hakkında şöyle der: *“Dağlıların yürek zenginliklerini açıklamada halk edebiyatının anlamı çok büyüktür. Asırlar boyunca halk edebiyatı eserlerinde halkın kaderi, tarihi, psikolojisi, adet-törelere, dünyalarının anlamı vb. gösterile gelmiştir. Halk, kendi yürekten duygularını, güzel dileklerini, umutlarını, acılarını, nasip ve doğruluk için nasıl uğraş verdiğini de onlarda tasvir etmiştir.”* (Haciyeva, 2002, s.47-63)

Halk edebiyatı ürünleri yazılı edebiyatın oluşmasından çok daha önceki nesillerin hayatlarından izler taşıyan edebi ürünlerdir. Yazılı edebiyatın aksine bir metne dayalı değildir ve nesilden nesle ağızdan ağıza aktarılarak günümüze kadar gelmişlerdir. Sözlü edebiyat ve yazılı edebiyatın bir nevi temellerini oluşturmaktadır. Karaçay-Malkar sözlü edebiyatı ürünlerini *algışlar* (dualar), Nart efsaneleri ile hikâyeleri, *comakla* (masallar), *haparla* (hikâyeler), *cırla* (halk şarkıları), *Nart sözle* (atasözleri) oluşturmaktadır.

Karaçay-Malkar halk edebiyatının ürünleri üzerinde bugüne kadar çeşitli çalışmalar yapılmıştır. W. Prohle, Karaçay halk edebiyatının ürünlerini ilk kez 1958 yılında Moskova’da yayımlanan “Karachaevo-Balkarskii Folklor” adlı eserinde ele almıştır. Hamit Layran ise, Karaçay-Malkar sözlü edebiyatı ürünlerini derleyerek 1940 yılında “Eski Karaçay Türküleri” adıyla yayımlamıştır. Bu eser, dergi formatında yayımlanmıştır. Magomet Bayramuk ve Nazifat Kagi, Karaçay halk edebiyatına dair önemli bir kaynak olan “Karaçay Şiirleri Antolojisi”ni 1988 yılında Moskova’da yayımlamıştır. Ayrıca, Islâm Hubi’nin “Satirik Karaçay Edebiyatı” ve Asiyat Kara’nın “Karaçay-Balkar Halkının Folklor Zenginliği Üzerine” adlı eserleri, Karaçay halk

edebiyatı üzerine yapılan önemli çalışmalardandır.

Karaçay-Malkar halk edebiyatı ürünleri üzerinde yapılan diğer çalışmalardan bazıları şunlardır:

- 1) Aliyeva, A.İ., Hacıyeva, T.M., Ortabayeva, R.A.K., vd., *Nartla: Malkar Karaçay Nart Epos ~ Nartı: Geroičeskiy Epos Balkartsev i Karaçayevtsev*, Moskova, 1994
- 2) Aliylanı Soltan Ç. (1963). *Karaçay Nart Sözle*, Çerkessk: Karaçay-Çerkes Kitab İzdatelstvo.
- 3) Bayramukov, Umar., “Karaçay Folklorunda Nart Suhurtuk’un Torunları”, Çeviren: Adilhan Appa, Kırım Dergisi, Sayı: 23, Ankara, 1998.
- 4) Habiçev, Magomet., “Karaçay Nart Destanlarındaki Kahramanlar”, Çeviren: Adilhan Appa, Kırım Dergisi, Sayı: 23, Ankara, 1998.
- 5) Habiçlanı, Magomet, “Karaçay Nart Eposnu Nartlarını Üsünden”, Zamannı Avazı, Çerkessk, 1973.
- 6) Hacıyeva, T.M., Malkarlılanı bla Karaçaylıları Halk Poeziya Çıgarmaçılıkları, Nalçik, 1988.
- 7) Hubiylanı Magomet (1968), *Karaçay-Malkar Sovyet Halk Cırta*. Çerkessk.
- 8) Karaketov, M. D. (1999), *Mif i Funktsionirovanie Religioznogo Kul'ta v Zagavorno Zaklinatel'nom Rituale Karaçayevtsev i Balkartsev*. Moskva: Stariy Sad.
- 9) Koyçulanı, A. D. (2010). *Nart Sözle, Aytıvla, Çam Sözle*. Karaçayevsk: Karaçay Çerkes Kral Universitet.
- 10) Malkonduyev, H. H., *Drevnyaya Pesennaya Kultura Balkartsev i Karaçaevtsev*, Nalçik, 1990.
- 11) Malkonduyev, Hamit (1988), *Drevnyaya Pesennaya Kultura Balkartsev i Karaçayevtsev*. Nalçik: Elbrus.
- 12) Miziyeve, İ. M., *Oçerki İstorii i Kulturi Balkarii i Karaçaya XIII-XVIII. vv*, Nalçik, 1991.
- 13) Otarov, O. (2001). *Karaçay-Malkar Halk Jırta*. Elbrus, Nalçik.
- 14) Sipos, J., ve Tavkul, U. (2018). *Karaçay-Malkar Halk Şarkıları: Macar Halk Müziğinin İzinde Kafkasya'ya Bir Seyahat*, Ankara: Bengü Yayınları.

- 15) Karaçay-Malkar folklor / haz. Ortabaylanı Rimma.-Çerkessk: Stavropol Kitab Basmanı Karaçay-Çerkes Bölümü, 1985.
- 16) *Karaçay-Malkar folklor* / haz. Tanzilya Hacıyeva.-Nalçik:El-Fa Basma Ara,1996.
- 17) *Malkar nart sözle* / haz. Azret Holayev.-Nalçik: Elbrus Kitab Basma,1982.
- 18) *Malkar poeziyanı antologiyası* / haz. Begiylanı Abdullah, Ölmezlanı Muradin.-Nalçik: Elbrus Kitab Basma, 1993.

Türkiye’de de Karaçay-Malkar Türklerinin sözlü edebiyat ürünleri üzerine çeşitli kaynaklar bulunmaktadır. Bu kaynaklar, Karaçay-Malkar kültürünün ve edebiyatının derinlemesine incelenmesine katkıda bulunur ve bu mirası yaşatmaya yönelik önemli adımlardır.

Karaçay-Malkar Türklerinin sözlü edebiyat ürünleriyle ilgili Türkiye’de yapılan diğer bazı kaynaklar şunlardır:

- 1) Çalık, Ahmet. (2006). *Malkar Türkçesi Nart Destanı (İnceleme-Metin-Aktarma-Dizin)*. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.
- 2) Aslan, Zeynep. (2012). *Karaçay-Malkarlarda Tılsımlı Masallar (İnceleme-Metin)*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çağdaş Türk Lehçeleri Anabilim Dalı.
- 3) Berk, Saniye Aybüke (2021/Yaz) “Karaçay-Malkar Atasözlerinde Kadın”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 21/1, ss. 151-178
- 4) Işık, Nursel. (2016). *Karaçay-Malkar Folklor Kitabının Latin Harflerine Aktarımı ve Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrasya Araştırmaları Anabilim Dalı.
- 5) Şahin, İbrahim. (1995). *Qaraçay Halqını El Bergen Çomaqları (Giriş, Transkripsiyon, Türkiye Türkçesinde Aktarma, Sonuç, İndeks)*. Yüksek Lisans Tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı.
- 6) Gündoğdu, Sümeyye Kübra. (2019). *Karaçay-Malkar Nart Destanlarında Mitolojik Kahramanların ve Varlıkların İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk

Edebiyatı Yüksek Lisans Programı.

- 7) Çinpolat, Salih. (2009). *Karaçay Halk İnanışları ve Uygulamalarının Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Dinler Tarihi Bilim Dalı.
- 8) Tavkul, Ufuk. (2001). *Karaçay-Malkar Atasözleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- 9) Tavkul, Ufuk. (2016). *Nartların Sözü*, Bengü Yayıncılık.
- 10) Vardar Saniye Aybüke, Karaçay-Malkar Türkçesi Atasözlerinde Bağımlı, Basit Kelime Gruplarının Kullanımı, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 1330421, (2023 s. 632-633)

1. BÖLÜM

KARAÇAY-MALKAR ATASÖZLERİNDEKİ DİKKAT ÇEKEN BAŞLICA SES OLAYLARI

1.1. SES BİLGİSİ

1.1.1. Ünlüler

/a/ ünlüsü

Karaçay-Malkar atasözlerinde “/a/ sesi arka damakta, geniş-düz olarak ve açık telaffuz edilir.” (Ercilasun ed., 2007, s.890).

arbaz “avlu”, *aş* “yemek”, *ayt*- “söylemek”

Kızbay it arbazdan çıkmaz. “Korkak köpek avludan çıkmaz.” (162/17)

Taş bla urgannı aş bla ur. “Taşla vuranı yemekle vur.” (211/13)

Akıllığa bir ayt, telige ming ayt. “Akıllıya bir söyle, deliye bin söyle.” (29/3)

/e/ ünlüsü

Karaçay-Malkar atasözlerinde “/e/ sesi ön damakta geniş – düz ve açık olarak telaffuz edilir.” (Ercilasun ed., 2007, s.890).

tereze “pencere”, *emegen* “dev”, *eget* “hizmetkâr”.

Tereze eşikge "ne keng açıladi" -deydi. “Pencere kapıya "ne kadar geniş açılıyor"-der.” (221/15)

Barماسam Han öltüredi, barsam emegen aşaydı “Gitsem dev yer gitmesem Han öldürür.” (71/22)

Terekni alması köb bolsa, başın enişge tutar. “Ağacın elması çok olsa, başını aşağıda tutar.” (221/9)

/ı/ ünlüsü

Karaçay-Malkar atasözlerinde “/ı/ sesi arka damakta, dar-düz, orta açıklıkta telaffuz edilir.” (Ercilasun ed., 2007, s.890).

ındır “harman”, *cıyın* “grup, kalabalık”, *ızına* “geriye”.

Alling kurmaç kuvura, artıng ındır suvura. “Önün mısır patlatıyor, arkan harman savuruyor.” (31/12)

Cıyın birevnü saklamaz. “Grup (kalabalık) bir kişiyi beklemez.” (107/25)

Adam tükürgenin ızına cutmaz. “İnsan tükürdüğünü geriye yutmaz.” (24/25)

/i/ ünlüsü

Karaçay-Malkar atasözlerinde “/i/ sesi ön damakta, dar-düz ve kapalı olarak telaffuz edilir.” (Ercilasun ed., 2007, s.890).

biy “bey”, *teyri* “tanrı”, *issi* “sıcak”.

Adamnı igi küyövü "biyi" kibikdi. “İnsanın iyi damadı "beyi/prensi" gibidir.” (25/17)

Tav teyriye ışangança. “Dağ tanrısına güvenmek gibi.” (212/17)

Cavar kün issi bolur. “Yağmur yağacak gün sıcak olur.” (102/17)

/o/ ünlüsü

Karaçay-Malkar atasözlerinde “/o/ sesi arka damakta, yuvarlak-orta açık olarak telaffuz edilir.” (Ercilasun ed., 2007, s.890).

sora “sonra”, *col* “yol”, *oñ* “sağ”

İtni kızbayı uru ketgenden sora ürür. “Köpeğin korkağı hırsız gittikten sonra havlar.” (143/19)

Ming kıçırım col bir atlamdan başlanadı. “Bin kilometrelik yol bir adımla başlar.” (184/17)

Sol kolungu işin ong kolung bilmesin. “Sol elinin işini sağ elin bilmesin” (203/11).

/ö/ ünlüsü

Karaçay-Malkar atasözlerinde “/ö/ sesi ön damakta, yuvarlak-orta açık olarak telaffuz edilir.” (bk. Ercilasun ed., 2007, s.890).

Ölet “salgın hastalık, veba”, *öpke* “akciğer”, *cöge* “İhlamur”.

Öletden kalgan örtenden da kalır. “Salgın hastalıktan kurtulan yangından da kurtulur.” (194/13)

Öpkelegenni ülüşü tatlı bolur. “Küsenin payı tatlı olur.” (196/23)

Özden söz özenni örge aylandırır. “Fiyakalı söz vadiyi ters çevirir.” (197/19)

/u/ ünlüsü

Karaçay-Malkar atasözlerinde “/u/ sesi arka damakta, dar-yuvarlak ve kapalı olarak telaffuz edilir.” (Ercilasun ed., 2007, s.890).

uyal- “utanmak”, *uru* “kuyu”, *urçuk* “kirman”.

Uyalmagan allındagın alır. “Utanmayan önündekini alır.” (233/5)

Birevge kazgan urunga kesing tüşerse. “Başkasına kazdığın kuyuya kendin düşersin.” (84/1)

Başsız urçuk tüz aylanmaz. “Başsız kirman düz dönmez.” (73/21)

/ü/ ünlüsü

Karaçay-Malkar atasözlerinde “/ü/ sesi ön damakta, dar-yuvarlak ve kapalı olarak telaffuz edilir.” (Ercilasun ed., 2007, s.890).

küzgü “ayna”, *ülgü* “örnek”, *üy* “ev”.

Erşiligingi küzgüden körme. “Çirkinliğinin bahanesini aynadan bulma.” (124/21)

Honşu honşudan ülgü alır. “Komşu komşudan örnek alır.” (134/23)

Üy tütünlemey küyer. “Ev duman çıkarmadan yanar.” (234/9)

1.1.2. Ünsüzler

/b/ ünsüzü

Süreksiz tonlu dudak ünsüzüdür (bk. Günay, 2016, s.24). Genellikle söz başında ve söz içinde görülmüştür.

baş “kafa”, *barmak* “varmak”, *bashan* “basan”, *sabiy* “çocuk”

Artık bolub kimni eki başı bardı. “Fazla olup kimin iki başı var.” (49/7)

Barmakla da tıldüle teng. “Parmaklar da eşit değildir.” (71/17)

Akırtın bashan tab basar. “Yavaş basan iyi basar.” (30/1)

Erke sabiy cılavuk bolur. “Nazlı (şımarık) çocuk çok ağlar.” (122/21)

/c/ ünsüzü

Tonlu ünsüzüdür (Ercilasun ed., 2007, s.891). Karaçay-Malkar atasözlerinde söz başında ve söz içinde sıklıkla görülür. Söz sonunda rastlanmamıştır.

cangılıç “yanlış, hata”, *cangız* “yalnız” *cangur* “yağmur”, *bolcal* “vade”, *baca* “bacanak”

Akıllı kesini cangılıçın kesi eskerir “Akıllı kendi hatasını kendi fark eder.” (28/25)

Cangız çibin bal cıymaz “Yalnız arı bal toplamaz.” (94/25)

Cangur cavsı, cerge cavar “Yağmur yağsa, toprağa yağar.” (96/1)

Baca bacanı körse, sırtha çıkar “Bacanak bacanağı görse, yamaca çıkar.” (69/19)

İşge bolcal salma “İşe vade (müddet) biçme.” (139/19)

/ç/ ünsüzü

Tonsuz süreksiz ünsüzüdür (Ercilasun ed., 2007, s.891). Karaçay-Malkar atasözlerinde söz başında, söz içinde ve söz sonunda görülmüştür.

çabak “balık”, *çaprak* “yaprak”, *çab-* “koşmak, saldırmak”, *buçhak* “paça”, *çögüç* “çekiç” *dükküç* “kütük”.

Çabak aşasa kuyruğu semirir. “Balık yese kuyruğu semirir.” (112/17)

Amanı sözü *çaprakdan* ötmez. “Kötünün sözü yapraktan geçmez.” (45/11)

Börü amanatha çabar. “Kurt emanete saldırır.” (88/17)

Aman katın buçhakların cerge süyrer. “Kötü kadın paçalarını yerde sürür.” (39/15)

Altın çögüç kurçnu da sındırır. “Altın çekiç çeliği de kırar.” (32/13)

Balta urulmay dükküç carılmaz. “Balta vurulmadan kütük yarılmaz.” (70/17)

/d/ ünsüzü

Süreksiz tonlu diş ünsüzüdür (bk. Günay, 2016, s.26). Karaçay-Malkar atasözlerinde söz başında ve söz içinde görülmüştür.

davur “kavga, gürültü”, *dükküç* “kütük”, *darman* “derman”, *kodan* “ağıl”, *adam* “adam, insan”

Cuvurgan da ketdi, davur da tohtadı. “Yorgan da gitti, kavga da bitti.” (111/19)

Balta urulmay dükküç carılmaz. “Balta vurulmadan kütük yarılmaz.” (70/18)

Ölür avruvga darman çok “Ölecek hastalığa ilaç yok.” (196/16)

Kodan tolu koy kırılrsa kotur ulak başçı bolur. “Ağıl dolusu koyun ölse uyuz oğlak lider olur.” (166/9)

Korkmasa aman adamda iman çok. “Korkmasa kötü adamda iman olmaz.” (169/11)

/f/ ünsüzü

Sürekli tonsuz dudak ünsüzüdür (bk. Günay, 2016, s.25). Karaçay-Malkar atasözlerindeki alıntı kelimelerde sadece söz içinde görülmüştür: *afendi* “imam”

mejgit ullu bolsa da afendi bilgenin aytır. “Cami büyük olsa da imam bildiğini söyler.” (283/10)

/g/ ünsüzü

Süreksiz tonlu damak ünsüzüdür (bk. Günay, 2016, s.27). Karaçay-Malkar atasözlerinde çoğunlukla ince sıradan ünlülerle birlikte söz başında ve söz içinde kullanılır. Söz başında genellikle alıntı sözcüklerde görülmüştür.

gokka “çiçek”, *gudu* “hırsız”, *guguruk* “horoz”, *şagat* “şahit”.

Çıganak katında gokka da biter. “Dikenin yanında çiçek de yetişir.” (115/1)

Gudu kaşık, el tengiz. “Hırsız kaşık, köy deniz.” (131/5)

Guguruk kıcırmay tang atmaz. “Horoz ötmeden şafak sökmez” (1/7)

İt kulagin şagat eter. “Köpek kulağını şahit yapar.” (142/7)

/ğ/ ünsüzü

Süreksiz tonlu arka damak ünsüzüdür (Günay, 2016, s.29). Karaçay-Malkar atasözlerinde söz başında ve söz sonunda görülmemiştir.

cağa “yaka”, *alğın* “eskiden, önceleri”.

Ton cağasız bolmaz. “Kürk yakasız olmaz.” (225/3)

Alğın sağış et da, aytırıngı alay ayt. “Önce düşün de, söyleyeceğini öyle söyle.” (30/17)

/h/ ünsüzü

Sürekli tonsuz gırtlak ünsüzüdür (Günay, 2016, s.29). Arapçadan alınan ve Kafkas dillerinden alındığı tahmin edilen sözcüklerde /h/ sesi bulunur. Karaçay-Malkar atasözlerinde az sayıda sözcükte görülmüştür.

harbuz “karpuz”, *hapar* “haber”, *har* “her”

Cetmegen harbuznu urlugu köb bolur. “Yetişmemiş karpuzun tohumu çok olur.” (106/7)

Kaçıb barganga hapar sorma. “Kaçana haber sorma.” (145/17)

Har adam kesine ullu körünür. “Her insan kendine büyük görünür.” (132/1)

/j/ ünsüzü

Sürekli sızıcı tonlu ünsüzdür. Karaçay-Malkar atasözlerinde yalnızca alıntı sözcüklerde söz içinde görülmüştür. Söz başında rastlanmamıştır. *mejgit* “cami”.

Mejgit ulla bolsa da afendi bilgenin aytır. “Cami büyük olsa da imam bildiğini söyler.” (213/14)

/k/ ünsüzü

Süreksiz tonsuz damak ünsüzüdür (bk. Günay, 2016, s.27). Karaçay-Malkar atasözlerinde ince sıradan ünlüler ile birlikte söz başında, söz içinde ve söz sonunda kullanılan bazı kalın ünlülerle kullanıldığı da görülmüştür.

keme “gemi”, *keng* “uzak, geniş”, *kab-* “ısırmak”, *akırın* “yavaş”, *arkav* “kiriş”, *arık* “zayıf”, *artık* “fazla”.

Keme kelse, kayık keter. “Gemi gelse, kayık gider.” (156/21)

Kertini colu keng bolur. “Doğrunun yolu geniş olur.” (158/13)

Akırını aşıkkan cetmez. “Yavaş acele eden yetişemez.” (29/23)

Arkavsuz üy bolmaz. “Kirişsiz ev olmaz.” (48/15)

At arıklıkda, kız cazıklıkda. “At zayıflıkta, kız fakirlikte.” (55/1)

Artık mal köz çıkarmaz. “Fazla mal göz çıkarmaz.” (49/1)

/l/ ünsüzü

Sürekli tonlu ünsüzdür (bk. Ercilasun ed., 2007, s.892). Karaçay-Malkar atasözlerinde söz içinde ve söz sonunda kullanılan /l/ söz başında sadece alıntı sözcüklerde görülmüştür.

loban “köstebek”, *ülgü* “örnek”, *ülüş* “pay, hisse”, *col* “yol”.

Gardoşnu macalın loban eltir. “Patatesin iyisini köstebek götürür.” (130/7)

Honşu honşudan ülgü alır. “Komşu komşudan örnek alır.” (134/23)

Ming kıçırım col bir atlamdan başlanadı. “Bin kilometrelik yol bir adımla başlar.” (184/17)

*Ongsuznu **ülüşü** tepsi tübü* “Güçsüzün hissesi tepsi dibi.” (188/21)

/m/ ünsüzü

Sürekli akıcı dudak ünsüzüdür. Söz başında, söz içinde ve söz sonunda çok sık görülen “/-m-/ sesi içinde geniz sesi bulunduran kelimelerde $b > m$ değişmesi sonucu söz başında da görülmektedir.” (Günay, 2016, s.24).

ming “bin”, *mahtav* “övgü”, *cumuş* “iş, hizmet”, *tukum* “soy, sülale”, *mında* “burada”
Sabiyni cumuşha iy ızından kesing bar. “Çocuğu işe gönder peşinden kendin git.” (199/1)

Bir abıngan ming sürünür. “Bir kere takılan bin kere sürünür.” (80/19)

Carlını eşigin mahtav cabar. “Fakirin kapısını övgü kapatır.” (99/5)

Kiyim tukum sordurur. “Giyim soy (sülale) sordurur.” (165/25)

Anda bol da mında bol, baldıracüzde üyde bol. “İster orada ol ister burada ol, kocakarı soğuklarında evde ol.” (46/25)

/n/ ünsüzü

Sürekli akıcı diş ünsüzüdür (bk. Günay, 2016, s.26). Karaçay-Malkar atasözlerinde söz başında, söz içinde ve söz sonunda görülmektedir.

nença “ne kadar”, *nöger* “arkadaş”, *ton* “kürk”, *can* “can”, *canuv* “kızgın”.

Teli nença körse, ança tiler. “Deli ne kadar görse, o kadar ister.” (216/7)

Amanın nögeri da aman bolur. “Kötünün arkadaşı da kötü olur.” (45/7)

Carlını tonu cay biter. “Fakirin kürkü yaz biter.” (99/16)

Aruv söz can tıyar, canuv söz can kıyar. “Güzel söz can kurtarır, Kızgın söz cana kıyar.” (49/26)

/ŋ/ ünsüzü

Sürekli, tonlu, akıcı arka damak ünsüzüdür. Karaçay-Malkar atasözlerinde söz içinde, söz sonunda belirli kelimelerde ve ikinci teklik şahıs ekinde kullanılır.

keŋ “geniş”, *taŋ* “şafak vakti”, *oŋ* “güç”

Kertini colu keŋ bolur. “Doğrunun yolu geniş olur.” (158/13)

Batar künnü atar taŋı bar. “Batacak güneşin sökecek şafağı var.” (73/21)

Meni borkümü tübünde menden oŋlu çokdu. “Benim kalpağımın altında benden güçlüsü yoktur.” (184/1)

/p/ ünsüzü

Tonsuz ünsüzdür. (Ercilasun ed., 2007, s.890). Daha çok alıntı sözcüklerde söz başı ve söz içinde görülmüştür.

patçaŋ “padişah”, *hapar* “haber”

Avuzdan kelgen koldan kelse, har kim da patçaŋ bolur edi. “Ağızdan gelen elden gelse, herkes padişah olurdu.” (63/20)

Eşitgen körgenge hapar ayta edi. “Duyan görene anlatıyordu.” (151/5)

/k/ ünsüzü

Süreksiz tonsuz arka damak ünsüzüdür (Günay, 2016, s.29). Karaçay-Malkar atasözlerinde söz başında, söz içinde ve söz sonunda görülmüştür.

konak “misafir”, *aķırın* “yavaş”, *kuvansın* “sevinsin”.

Üre bilmegen it üyüne konak keltirir. “Havlamayı bilmeyen köpek evine misafir getirir.” (233/23)

Aķırın suv köpür buzar. “Yavaş akan su köprüyü bozar.” (29/21)

Aman kesi kuvanç eter da kesi törüne çıgar. “Kötü adam kendisi kutlama yaptığında kendi başköşesine oturur.” (40/17)

/r/ ünsüzü

Sürekli tonlu titreşim ünsüzüdür (bk. Ercilasun ed., 2007, s.892). Karaçay-Malkar atasözlerinde söz içinde ve söz sonunda görülmüştür. Sadece söz başında alıntı sözcüklerde nadir de olsa rastlanmaktadır.

börü “kurt”, *Tar* “dar”, *örge* “yukarı”, *arbaz* “avlu”, *tuvar* “duvar” *razı bol*- “razı olmak”.

Ornundan çıkkan itni börü aşar. “Yerinden çıkan köpeği kurt yer.” (188/25)

Tar cerde tanışhan keng cerde kelişir. “Dar yerde tanışan geniş yerde anlaşıp.” (210/25)

Arbaz saylama da honşu sayla. “Avlu seçme de komşu seç.” (47/23)

Ullu tuvar kelse, gitçe tuvar öрге kobar. “Büyük sığır gelse, küçük sığır ayağa kalkar.” (231/11)

Konakbayına razı bolmagan konak kete tebrese atını artın üyge aylandırıp miner. “Ev sahibinden memnun kalmayan misafir giderken, atının arkasını eve çevirip biner.” (167/23)

/s/ ünsüzü

Sürekli sızıcı tonsuz diş ünsüzüdür (bk. Günay, 2016, s.26). Karaçay-Malkar atasözlerinde söz başında, söz içinde ve söz sonunda görülmüştür.

sabiy “çocuk”, *saban* “tarla”, *sağış* “düşünce”, *ters* “yanlış”, *tebse*- “dans etmek” *tas* “kayıp”.

Erke sabiy cılavuk bolur. “Nazlı(şımarık) çocuk çok ağlar.” (122/23)

Kişi sabanına citi orak. “Başkasının tarlasına keskin orak.” (165/15)

Sağışdan oyum çıkar. “Düşünceден fikir çıkar.” (199/11)

Buruş ögüz tersine tartar. “Aksi öküz tersine çeker.” (91/17)

Har kim da kesi bilgença tebseydi. “Herkes bildiği gibi dans eder.” (133/3)

Aman sohdanı kitabı tas bolur. “Kötü talebenin kitabı kaybolur.” (41/19)

/ş/ ünsüzü

Sürekli sızıcı tonsuz ünsüzdür. Karaçay-Malkar atasözlerinde söz başında, söz içinde ve söz sonunda görülmüştür.

şkok “tüfek”, *şoh* “dost”, *şorpa* “çorba”, *eşik* “kapı”, *kişdik* “kedi”, *tavuş* “ses”.

Şkokga ürengen börüça. “Tüfeğe alışmış kurt gibi.” (208/11)

Şohluknu tüzlük begitir. “Dostluğu dürüstlük sağlamlaştırır.” (208/17)

Koynu eti, eçkini şorpası. “Koyunun eti, Keçinin çorbası.” (170/20)

Cigit üyde tuvar, eşikde ölür. “Yiğit evde doğar, Dışarıda ölür.” (109/2)

Kişdik balasın aşamaz. “Kedi yavrusunu yemez.” (165/5)

Kuru çelek ulla tavuş eter. “Boş kova çok ses çıkarır.” (277/17)

/t/ ünsüzü

Süreksiz tonsuz diş ünsüzüdür. Eski Türkçe söz başı tonsuz /t/ ünsüzü KMA’da korunmuştur (bk. Günay, 2016, s.27). Karaçay-Malkar atasözlerinde söz başında, söz içinde ve söz sonunda görülmüştür.

tengiz “deniz”, *terek* “ağaç”, *teli* “deli”, *sat-* “satmak”, *cat-* “yatmak”

Çabakga tengiz keng. “Balığa deniz geniş.” (112/25)

Telige terek avsun. “Delinin üzerine ağaç devrilsin.” (218/1)

Senden teli senge biy. “Senden deli sana bey.” (201/19)

Koynu satsang cel küin sat. “Koyun satsan rüzgârlı günde sat.” (170/23)

Köb cat da bek çab. “Çok yat da çok koş.” (171/10)

/v/ ünsüzü

Sızıcı tonlu çift dudak ünsüzüdür. (bk. Günay, 2016, s.25) Karaçay-Malkar atasözlerinde genellikle söz içinde görülmektedir.

buvaz “hamile”, *tuv-* “doğmak” *cuvap* “cevap”

Sen buvaz men kısır. “Sen hamile, ben kısır.” (201/9)

Sözden söz tuvar. “Sözden söz doğar.” (204/14)

Tüz sözge cuvab cokdu. “Doğru söze cevap yoktur.” (230/11)

/y/ ünsüzü

Sürekli akıcı damak ünsüzüdür (bk. Günay, 2016, s.28). Karaçay-Malkar atasözlerinde söz içinde ve söz sonunda kullanılmış ve söz başında görülmemiştir.

bay “zengin”, *üy* “ev”, *süyek* “kemik”.

Urunmagan bayınmaz. “Çalışmayan zengin olmaz.” (232/13)

Üy işlegen balta eşikte kalır. “Evi yapan balta dışarıda kalır.” (234/3)

Et erise da süyek kalır. “Et erise de kemik kalır.” (129/7)

/z/ ünsüzü

Sürekli sızıcı tonlu diş ünsüzüdür. (bk. Günay, 2016, s.27) Karaçay-Malkar atasözlerinde söz başında yalnızca alıntı sözcüklerde görülmüştür.

zar “kıskanç”, *zaran* “zarar”, *zavuk* “zevk, keyif”.

Sözü kukalı cüregi zar. “Sözü gösterişli kalbi kıskanç.” (114/21)

Açuvlanıb örge turgan, zaran alıb oturur. “Öfkeyle kalkan, zararlı oturur.” (23/15)

Adam kıynalmay zavuk körmez. “İnsan zorluk çekmeden refah görmez.” (24/13)

1.1.3. Ünlü Değişmeleri

1.1.3.1. Ünlü Yuvarlaklaşması

-a->-o

Eski Türkçede söz içindeki /a/ sesi Karaçay-Malkar atasözlerindeki /ğ/ sesinin çift dudak ünsüzü /v/ sesine değişmesinin ve ilk hecedeki yuvarlak ünlünün etkisiyle yuvarlaklaşarak /o/ sesine dönüşmüştür (bk. Ercilasun ed., 2007, s.894).

Gökt. *buzagu* (Tekin, 2003, s.242) > KMA *buzov* “buzağı”:

Butu singan tana buzovla bla kalır.

“Bacağı kırılan dana buzağılarla kalır.” (91/23)

Krh. *otağ* (Atalay, 1986, s.444) > KMA *otov* “oda”:

Otov otdan toymaz kelin hantdan toymaz

“Oda ateşe doymaz, Gelin yemeğe doymaz.”

(191/9)

-a->-u

Eski Türkçede ilk hecedeki /a/ sesi Karaçay-Malkar Türkçesinde bazı sözcüklerde /ğ/ sesinin çift dudak ünsüzü /v/ sesine dönüşmesinin etkisiyle /u/ sesine dönüşmüştür (bk. Ercilasun ed., 2007, s.894). KMA’da da bu ses olayıyla ilgili örneklerle rastlanmıştır.

Gökt. *yağuc* (Tekin, 2003, s.257) > KMA *cuvuq* “yakın”:

*Bazınmağan tavğa **cuvuq** koş salmaz.*

“Cesaret edemeyen dağa yakın ağıl kurmaz.”

(77/5)

Uyg. *yavaş* (Caferoğlu, 1968, s.291) > KMA *cuvaş* “sakin”:

*Aman bolsang asarla **cuvaş** bolsang basarla.*

“Kötü olsan- asarlar, Sessiz olsan ezerler.”

(37/2)

Uyg. *boduğ* (Caferoğlu, 1968, s.46) > KMA *boyav* “boya, renk”:

*Bolur boldu **boyav** singdi.*

“Olacak oldu, boya emildi.” (86/21)

-ı->-u

Eski Türkçede söz içinde yer alan /ı/ sesi Karaçay-Malkar Türkçesinde /ğ/ sesinin çift dudak ünsüzü /v/ sesine değişmesinin etkisiyle yuvarlaklaşarak /u/ sesine dönüşmüştür (bk. Ercilasun ed., 2007, s.894). KMA’da da bu ses olayıyla ilgili örneklerle rastlanmıştır.

Uyg. *arığ* (Caferoğlu, 1968, s.19) “temiz” > KMA *aruv* “güzel”:

Cangı kelin üynü aruv sibirir.

“Yeni gelin evi güzel süpürür.” (94/11)

Uyg. *açığ* (Caferoğlu, 1968, s.2) > KMA *açuv* “öfke”:

Açuv aldan kelir akıl artdan kelir

“Öfke önden gelir akıl arkadan gelir.” (23/7)

Uyg. *ağır* (Caferoğlu, 1968, s.7) > KMA *avur* “ağır”:

Avur cükünü at süymez.

“Ağır yükü at sevmez.” (63/9)

-ı > -ü

Eski Türkçedeki /ı/ sesi Karaçay-Malkar atasözlerinde bazı sözcüklerde /ü/ sesine dönüştüğü görülmüştür.

Gökt. *yorı*- (Tekin, 2003, s.260) > KMA *cürü*- “yürümek”:

Boş cürügenden ese boşuna işle.

“Boş yürümektense boşuna çalış” (87/25)

1.1.3.2. Ünlü Düzleşmesi

-u-> -ı-

Eski Türkçede ikinci hecede yer alan /u/ sesi Karaçay-Malkar Türkçesinde bazı sözcüklerde /ı/ sesine dönüşmüştür (bk. Ercilasun ed., 2007, s.896). KMA’da da bu ses olayıyla ilgili örneklerle rastlanmıştır.

Uyg. *aquru* (Caferoğlu, 1968, s.10) > KMA *aqırın* “yavaş”:

Akıırın bargan arıamaz.

“Yavaş giden yorulmaz” (29/19).

Gökt. *artuq* (Tekin, 2003, s.238) > KMA *artıq* “fazla”:

Artık bolub kimni eki başı bardı.

“Fazla olup kimin iki başı var.” (49/7)

Uyg. *aşuq*- (Caferoğlu, 1968, s.24) > KMA *aşıq*- “acele etmek”:

Aşıkgan kız erge caramaz.

“Acele eden kız kocaya yaramaz.” (53/27)

Gökt. *katun* (Tekin, 2003, s.246) > KMA *katın* “kadın, kağanın eşi”:

Aman katın bedişçi bolur.

“Kötü kadın kusur bulucu olur. (48/3)

Gökt. *azuk* (Tekin, 2003, s.239) > KMA *azık* “yiyecek”:

Katını igi erkişi colga azıksız çıkmaz.

“Karısı iyi olan erkek yola azıksız çıkmaz.”

(152/23)

Gökt. *altun* (Tekin, 2003, s.231) > KMA *altın* “altın”:

Kolu usta altın ayak bla suv içer.

“Eli usta altın tas ile su içer.” (166/21)

-ü-> -i-

Eski Türkçedeki bazı sözcüklerde yer alan ilk hecedeki /e/ sesi ve ikinci hecedeki /ü/ sesi, Karaçay-Malkar Türkçesinde daralarak her iki hecede de /i/ sesine değişmiştir (bk. Ercilasun ed., 2007, s.896). KMA’da da buradaki /-ü-> -i-/ ses olayıyla ilgili örneklerle rastlanmıştır.

Gökt. *belgü* (Tekin, 2003, s.240) > KMA *belgi* “işaret”:

Adamnı kılığı işde belgili boladı.

“İnsanın karakteri işte belli olur.” (26/3)

Uyg. *eçkü* (Caferoğlu, 1968, s.68) > KMA *eçki* “keçi”:

***Eçki** uruga tüşse, börüge: Karnaşım - dey edi.*

“Keçi çukura düşse, kurda: Kardeşim-
diyordu.” (117/3)

Krh. *temür* (Atalay, 1986, s.598) > KMA *temir* “demir”:

***Temir** üyü bolganga, temir iyne kerek.*

“Demir evi olana, demir iğne gerek.”
(219/5)

Uyg. *bedük* (Caferoğlu, 1968, s.37) > KMA *biyik, miyik* “yüksek”:

Tav ne miyik bolsa da avuş tabılır.

“Dağ ne kadar yüksek olsa da geçit
bulunur.” (212/13)

Uyg. *edgü* (Caferoğlu, 1968, s.68) > KMA *igi* “iyi”:

*Adam **igi** cuvuknu satıb alır.*

“İnsan iyi akrabayı satın alır.” (24/7)

Gökt. *tüzül-* (Tekin, 2003, s.256) > KMA *tizil-* “dizilmek”:

*Kelir bolsa kıl köprüden **tizilir**, keter bolsa
temir sincir üzülür.*

“Gelecek olsa kıl köprüden dizilir, Gidecek
olsa demir zincir kopar.” (156/13)

1.1.3.3. Ünlü Daralması

e-, -e-> -i-

Eski Türkçede söz başında ve söz ortasında bulunan /e/ sesi Karaçay-Malkar Türkçesinde daralarak /i/ veya sesine /ü/ dönüşmüştür (bk. Ercilasun ed., 2007, s.894). KMA’da da bu ses olayıyla ilgili örneklerle rastlanmıştır.

Uyg. *edgü* (Caferoğlu, 1968, s.68) > KMA *igi* “iyi”:

*Har gokka hansnı **iyisi** başha.*

“Her çiçeğin kokusu başkadır.” (132/21)

Uyg. *ked-* (Caferoğlu, 1968, s.103) > KMA *kiy-* “giymek”:

*Bir çabırnı eki ayakga **kiyme**zse.*

“Bir çarığı iki ayağa giyemezsin.” (81/7)

Uyg. *keyik* (Caferoğlu, 1968, s.108) > KMA *kiyik* “geyik”:

***Kiyik** öltürälmağan şkogundan köredi.*

“Geyik avlayamayan tüfeğine bahane bulur.” (165/17)

Gökt. *teg-* (Tekin, 2003, s.253) > KMA *tiy-* “değmek, dokunmak”:

*Akılğa köz **tiyme**z.*

“Akıla nazar değmez.” (27/23)

Gökt. *beg* (Tekin, 2003, s.240) > KMA *biy* “bey”:

***Biyli** çibin bal eter.*

“Beyi olan arı bal yapar.” (86/1)

Krh. *egil-* (Atalay, 1986, s.170) > KMA *iyil-* “eğmek, eğilmek”:

***İyilgen** başnı kılıç kesmez.*

“Eğilen başı kılıç kesmez.” (144/9)

-ü/-ö- > -e-, -ü/-ö > -e

Eski Türkçede mevcut olan /ö/ ve /ü/ sesi Karaçay-Malkar atasözlerindeki bazı sözcüklerde daralarak /e/ sesine dönüştüğü görülmüştür.

Gökt. *törö*, (Tekin, 2003, s.255), Uyg. *törü* (Caferoğlu, 1968, s.250) > KMA *töre* “töre”:

Töre körmegen törge öter.

“Adet-töre görmemiş başköşeye geçer.”
(226/23)

Gökt. *süñök* (Tekin, 2003, s.252), Uyg. *süñük* (Caferoğlu, 1968, s.214) > KMA *süyek* “kemik”:

Aylangan it süyek tabar.

“Dolaşan köpek kemik bulur.” (65/15)

Gökt. *töpö* (Tekin, 2003, s.255) Uyg. *töpü* > KMA *töpe* (Caferoğlu, 1968, s.249) “tepe”:

Töbege alga mingen alga keter.

“Tepeye önce çıkan önce iner.” (226/13)

-ö- > -ü-

Eski Türkçede ilk hecede yer alan /ö/ sesi Karaçay-Malkar Türkçesinde daralarak /ü/ sesine dönüşmüştür (Ercilasun ed., 2007, s.894). KMA’da da bu ses olayıyla ilgili örneklerle rastlanmıştır.

Krh. *töñül*- (Atalay, 1986, s.645) > KMA *tüngül*- “ümidini kesmek”:

*Aman adamğa koşulsang igilikden **tüngül**.*

“Kötü adama katılsan iyilikten umudu kes.
(34/11)

Uyg. *közüngü* (Caferoğlu, 1968, s.119) > KMA *küzgü* “ayna”:

*Erşiligingi **küzgüden** körme.*

“Çirkinliğinin bahanesini aynadan bulma”
(124/21)

Uyg. *köy*- (Caferoğlu, 1968, s.118) > KMA *küy*- “yanmak, tutuşmak”:

*Bir ciltinden el **küyer**.*

“Bir kıvılcımdan köy yanar.” (81/5)

Krh. *tögüş*- (Atalay, 1986, s.644) > KMA *tüyüş*- “dövüşmek”:

*Teli **tüyüşür**, akıllı kelişir.*

“Deli dövüşür, akıllı anlaşıp.” (217/5)

1.1.3.4. Ünlü Genişlemesi

i > e

Eski Türkçede yer alan dar ünlü /i/ sesi Karaçay-Malkar Türkçesinde bulunan bazı sözcüklerde /e/ sesine dönüşmüştür (Ercilasun ed., 2007, s.895). KMA’da da bu ses olayıyla ilgili örneklere rastlanmıştır.

Uyg. *irte* (Caferoğlu, 1968, s.97) > KMA *ertte* “erken”:

***Ertde** turgan col alır, ertde üylengen töl alır.*

“Erken kalkan yol alır, Erken evlenen soy-nesil alır.” (125/1)

Uyg. *kirtü* (Caferoğlu, 1968, s.112) > KMA *kerti* “gerçek”:

***Kerti** cıltırar, ötürük kaltırar.*

“Gerçek parlar, yalan titrer.” (157/21)

Krh. *ikkiz* (Atalay, 1986, s.229) > KMA *egiz* “ikiz”:

*İgi koyçunu koyu **egiz** tabar*

“İyi çobanın koyunu ikiz doğurur.” (138/7)

Uyg. *kiçe* (Caferoğlu, 1968, s.108) > KMA *keçe* “gece”:

Har keçeni bir kündüzü.

“Her gecenin bir gündüzü vardır.” (133/1).

Gökt. *ilt-* (Tekin, 2003, s.245) “iletmek” > KMA *elt-* “götürmek , aşağı”:

Cel keltirgenni suv eltir.

“Rüzgârın getirdiğini su götürür.” (104/25)

Gökt. *kirü* (Tekin, 2003, s.247) > KMA *keri* “geri”:

Aman terekni tamırı keri keter.

“Kötü ağacın kökü geri gider.” (42/9)

Uyg. *keyik* (Caferoğlu, 1968, s.108) > KMA *kiyik* “geyik”:

Kiyik tavga, çabak suvga.

“Geyik dağa, balık suya.” (193/9)

-i-> -ü

Eski Türkçede yer alan dar ünlü /i/ sesi Karaçay-Malkar atasözlerinde bulunan bazı sözcüklerde /ü/ sesine dönüştüğü görülmüştür.

Gökt. *böri* (Tekin, 2003, s.241) > KMA *börü* “kurt”:

Ornundan çıkkan itni börü aşar.

“Yerinden çıkan köpeği kurt yer.” (188/25)

1.1.3.5. Ünlü İncelmesi

-ı- > -i

Eski Türkçedeki /ı/ sesi Karaçay-Malkar atasözlerinde bazı sözcüklerde /i/ sesine dönüştüğü görülmüştür.

Gökt. *ıd*-(Tekin, 2003, s.244), Uyg. *ıd*- (Caferoğlu, 1968, s.85) > KMA *iy*- “göndermek, serbest bırakmak”:

Sabiyni cumuşha iy ızından kesing bar.

“Çocuğu işe gönder peşinden kendin git.” (199/1)

Uyg. *laçın* (Caferoğlu, 1968, s.125) > KMA *laçın* “şahin”:

Birevnü laçıninden kesingi kuzgunung aşhı.

“Başkasının şahininden kendi kuzgunun iyidir.”

(84/15)

Uyg. *ısığ* (Caferoğlu, 1968, s.98) > KMA *issi* “sıcak”:

Cavar kün issi bolur.

“Yağmur yağacak gün sıcak olur.” (102/17)

1.1.3.6. Ünlü Kalınlaşması

-i- >- ı-

Eski Türkçede bazı sözcüklerde söz ortasında bulunan /i/ sesi Karaçay-Malkar atasözlerinde bazı sözcüklerde /ı/ sesine dönüşmüştür.

Uyg. *yigirmi* (Caferoğlu, 1968, s.296) > KMA *cıyırma* “yirmi”:

Cıyırma koynu üç cıyırma Ebze küte edi.

“Yirmi koyunu altmış Gürcü-Svan güdüyordu.” (108/1)

Uyg. *biçek* (Caferoğlu, 1968, s.41) > KMA *bıçak* “bıçak”:

Bıçaknı ursang kan çıkmaz.

“Bıçağı vursan kan çıkmaz.” (79/11)

1.1.4. Ses Gruplarındaki Değişimler

oğ- > u-

Eski Türkçede yer alan /oğ/ ses grubu Karaçay-Malkar atasözlerinde daralarak /u/ sesine değiştiği görülmüştür.

Uyg. *oğul* (Caferoğlu, 1968, s.139) > KMA *ul* “oğul”:

*Ana sıırı kızında ata sıırı **ulunda**.*

“Ana şöhreti kızında, Baba şöhreti oğlunda.”
(46/4)

Uyg. *oğri* (Caferoğlu, 1968, s.139) > KMA *uru* “hırsız”:

*Bilinmez **uru** biyden küçlü.*

“Bilinmeyen hırsız beyden güçlü” (80/9)

Uyg. *oğlak* (Caferoğlu, 1968, s.139) > KMA *ulak* “oğlak”:

*Gıday eçki suvğa qarasa kesin **ulak** sunar.*

“Boynuzsuz keçi suya baksa kendini oğlak zanneder.” (130/9)

oğ-, -oğ-, -oğ > u-, -uv-, -uv

Eski Türkçede /oğ-/ , /-oğ-/ , /-oğ/ ses grubu Karaçay-Malkar atasözlerinde daralarak /u-/ , /-uv/ , /-uv/ sesine dönüştüğü görülmüştür.

Uyg. *toğ-* (Caferoğlu, 1968, s.243) > KMA *tuv-* “doğmak”:

*Adam **tuvğan** cerine it toyğan cerine.*

“İnsan doğduğu yere, Köpek doyduğu yere.”
(24/21)

Uyg. *yoğurkan* (Caferoğlu, 1968, s.301) > KMA *cuvurğan* “yorgan”:

***Cuvurğan** da ketdi davur da tohtadı.*

“Yorgan da gitti, kavga da bitti.” (111/19)

Krh. *toğra-* (Atalay, 1986, s.631) > KMA *tuvra-* “doğramak”:

*Aşağan bilmez **tuvrağan** bilir.*

“Yiyen bilmez, Doğrayan bilir.” (62/18)

ağ-, -ağ-, -ağ > av-, -av-, -av

Eski Türkçede kelime başında, ortasında veya sonunda yer alan /ağ-/ , /-ağ-/ /-ağ/ ses grubu Karaçay-Malkar atasözlerinde çift dudak ünsüzü /av-/ , /-av-/ , /-av/ ses grubuna dönüştüğü görülmüştür.

Gökt. *yağuk* (Tekin, 2003, s.257) > KMA *cuvuk* “yakın”:

*Atı **cuvuk** kesi sıvuk.*

“Adı akraba kendisi soğuk.” (59/27)

Gökt. *yağ-* (Tekin, 2003, s.257) > *cav-* “yağmak”:

*Calınıb **cavdan** kalmazsa.*

“Yalvararak düşmandan kurtulamazsın.”

(92/19)

Gökt. *ağır* (Tekin, 2003, s.237) > KMA *avur* “ağır”:

***Avur** cükni at süymez.*

“Ağır yükü at sevmez.” (63/9)

Gökt. *yadağ* (Tekin, 2003, s.257) > KMA *cayav* “yaya”:

*Mıtır at izleginçi, **cayav** cerine cetdi.*

“Tembel at arayıncaya kadar, Yaya yerine ulaştı.” (214/16)

ığ-, -ığ-, -ığ > uv-, -uv-, -uv

Eski Türkçede kelime ortasında veya sonunda yer alan /iğ-/ , /-iğ-/ , /-iğ/ ses grubu Karaçay-Malkar atasözlerinde çift dudak ünsüzü /uv-/ , /-uv-/ , /-uv/ ses grubuna dönüştüğü görülmüştür.

Uyg. *açığ* (Caferoğlu, 1968, s.2) > KMA *açuv* “öfke”:

Açuv aldan kelir, akıl artdan kelir.

“Delinin akli sonradan gelir.” (23/7)

Uyg. *agrığ* (Caferoğlu, 1968, s.8) > KMA *avruv* “hastalık, ağrı”:

Avruganga ne da *tatuv*suz.

“Hasta olana herşey tatsız.” (62/3)

Gökt. *asığ* (Tekin, 2003, s.238) > KMA *asuv* “fayda”:

Asıragan artha asuv.

“Saklamak sonraya fayda.” (50/1)

Uyg. *arığ* (Caferoğlu, 1968, s.19) > KMA *aruv* “güzel”:

Aruvnu nasıbtı az.

“Güzelin kısmeti az.” (60/19)

Uyg. *tatığ* (Caferoğlu, 1968, s.228) > KMA *tatuv* “tat”:

Avruganga ne da *tatuv*suz.

“Hasta olana her şey tatsız.” (62/3)

-agu-, -egü- > av-, ov -, öv-, ev-

Eski Türkçede söz sonunda yer alan /-ağu/, /-egü/ hecesi Karaçay-Malkar atasözlerinde çift dudak ünsüzü /av-/ , /ev-/ , /ov-/ , /öv-/ sesine dönüşürken sondaki ünlüyü de kaybettiği görülmüştür.

Gökt. *buzagu* (Tekin, 2003, s.242) > KMA *buzov* “buzağı”:

Buzovlaga tana koşulgança.

“Buzağılara dana katılmış gibi.” (92/1)

Uyg. *yaşağı* (Caferoğlu, 1968, s.289) > KMA *casav* “hayat”:

Can caşavdan toymaz

“Can hayata doymaz.” (93/7)

Gökt. *ikegü* (Tekin, 2003, s.244) > KMA *ekev* “iki kişi”:

Birevnü malı bla ekevlen şoh bolmaz.

“Bir kişinin malıyla iki kişi dost olmaz.”

(84/17)

Uyg. *küdegü* (Caferoğlu, 1968, s.120) > KMA *küyöv* “damat”:

İgi küyöv caşing kibikdi.

“İyi damat oğlun gibidir.” (138/13)

1.1.5. Ünsüz Değişmeleri

b > m

Eski Türkçede söz başındaki /b-/ sesi genizsilleşme yoluyla Karaçay-Malkar atasözlerinde /m/ sesine değişmiştir. *Genizsilleşme*, *geniz ünsüzleri sayılan /m/, /n/, /ŋ/ ünsüzlerinin benzeştirme yoluyla yakınındaki ünsüzleri kendi boğumlanma (articulation) noktasına çekmesi olayıdır* (Korkmaz 1992, s.71).

Gökt. *ben* (Tekin, 2003, s.240) > KMA *men* “ben (1. şahıs zamiri)”:

*El sav bolsa, **men** da caşarma.*

“Halk sağ olsa, ben de yaşarım.” (120/1)

Gökt. *biŋ* (Tekin, 2003, s.241) > KMA *miŋ* “bin”:

*Kızını **miŋ** tiler, bir alır.*

“Kızı bin kişi ister, bir kişi alır.” (164/15)

Krh. *bıdık* (Atalay, 1986, s.89) > KMA *mıyık* “bıyık”:

Mıyıklını mıyıksız aldar.

“Bıyıklıyı bıyıksız kandırır.” (184/11)

Gökt. *bin-* (Tekin, 2003, s.240) > KMA *min-* “binmek”:

Tay asıramagan atha minmez.

“Tay beslemeyen ata binemez.” (214/13)

-d->-y-, -d>-y

Eski Türkçedeki /d/ sesi Karaçay-Malkar atasözlerindeki sözcüklerde /y/ sesine dönüştüğü görülmüştür.

Gökt. *yadağ* (Tekin, 2003, s.257) > KMA *cayav* “yaya”:

Mıtır at izleginçi, cayav cerine cetdi.

“Tembel at arayınca kadar, Yaya yerine ulaştı.” (184/8)

Uyg. *kadgu* (Caferoğlu, 1968, s.160) > KMA *kaygı* “kaygı”:

Kaygı bolmagan cerde cılamuk körünmez.

“Dert olmayan yerde gözyaşı görünmez.”
(154/9)

-ğ->-h-

Eski Türkçede söz içinde yer alan art damak ünsüzü /ğ/ sesi Karaçay-Malkar atasözlerinde bazı sözcüklerde sızıcılaşarak /h/ sesine dönüşmüştür (bk. Ercilasun ed., 2007, s.896).

Gökt. *qısğa* (Tekin, 2003, s.247) > KMA *qışha* “kısa”:

*Uzun biçeringi **kışa** biç.*

“Uzun biçeceğini kısa biç.” (233/21)

Uyg. *qutğar-* (Caferoğlu, 1968, s.189) > KMA *quthar-* “kurtarmak”:

*Ming kaygı bir borçdan **kutharmaz**.*

“Bin dert bir borçtan kurtarmaz.” (184/15)

Uyg. *sıçğan* (Caferoğlu, 1968, s.202) > KMA *çıçhan* “fare”:

*Tışlı **çıçhan** üylü **çıçhannı** eşikge kıstay edi.*

“Sokak faresi ev faresini dışarı kovuyordu.”

(222/11)

-ğ/-g-> -y-, -ğ> -y

Eski Türkçedeki /ğ-/ /-g/ sesleri Karaçay-Malkar Türkçesinde bazı sözcüklerde /y/ sesine değişmiştir (bk. Ercilasun ed., 2007, s.896). KMA’da da bu ses olayıyla ilgili örneklerle rastlanmıştır.

Krh. *yıgın* (Atalay, 1986, s.780) > KMA *cıyın* “grup, topluluk”:

***Cıyın** birevnü saklamaz.*

“Grup(kalabalık) bir kişiyi beklemez.”

(107/25)

Gökt. *yığ-* (Tekin, 2003, s.259) > KMA *cıy-* “toplamak”:

*Kaşık bla **cıyib** çelek bla çaçma.*

“Kaşıkla toplayıp kovayla dağıtma.”

(177/5)

Gökt. *yigirmi* (Tekin, 2003, s.259) > KMA *cıyırma* “yirmi”:

***Cıyırma** koynu üç cıyırma Ebze küte edi.*

“Yirmi koyunu altmış Gürcü-Svan

güdüyordu.” (126/19)

-q- > -ğ-

Eski Türkçe bazı sözcüklerdeki art damak ünsüzü /q/ sesi Karaçay-Malkar Türkçesinde art damak ünsüzü /ğ/ sesine dönüşmüştür (bk. Ercilasun ed., 2007, s.896). KMA’da da bu ses olayıyla ilgili örneklere rastlanmıştır.

Uyg. *alqış* (Caferoğlu, 1968, s.12) > KMA *algış* “dua”:

*Konagingı artmagın alma da, **algışın** al.*

“Misafirin heybesini alma da, duasını al.”

(167/7)

Uyg. *buqa* (Caferoğlu, 1968, s.51) > KMA *buğa* “boğa”:

*Tutuşuvçu **buga** müyüzün aldırır.*

“Dövüşçü boğa boynuzunu kaptırır.”

(228/9)

Uyg. *saqın-* (Caferoğlu, 1968, s.194) > KMA *sağın-* “düşünmek”:

*Akıl- koban, **sagış-** tengiz.*

“Akıl ırmak, düşünce deniz.” (27/13)

-k-> -g-

Eski Türkçede söz içinde yer alan /k/ sesi Karaçay-Malkar Türkçesindeki bazı sözcüklerde /g/ sesine dönüşmüştür (bk. Ercilasun ed., 2007, s.897). KMA’da da bu ses olayıyla ilgili örneklere rastlanmıştır.

Krh. *bekit-* (Atalay, 1986, s.80) > KMA *begit-* “sağlamlaştırmak”:

*Şohluknu tüzlük **begitir.***

“Dostluğu dürüstlük sağlamlaştırır.”

(208/19)

Gökt. *eke* (Tekin, 2003, s.243) > KMA *egeç* “kız kardeş”:

Egeçden tuvgan erke boladı.

“Kız kardeşin çocuğu nazlı/şımarık
olur.” (118/5)

Uyg. *nöker* (Caferoğlu, 1968, s.138) “maiyet” > KMA *nöger* “arkadaş”:

Homuh cigitge nögerlik etmez.

“Korkak yiğide arkadaşlık etmez.”
(134/15)

Gökt. *sekiz* (Tekin, 2003, s.252) > KMA *segiz* “sekiz”:

Segiz ečkige seksen teke.

“Sekiz keçiye seksen teke.” (201/1)

q- > h-

Eski Türkçede ön ses olarak bulunan /q/ sesi Karaçay-Malkar Türkçesindeki bazı sözcüklerde sızıcılaşarak /h/ sesine dönüşmüştür (bk. Ercilasun ed., 2007, s.897). KMA’da da bu ses olayıyla ilgili örneklerle rastlanmıştır.

Uyg. *qonşı* (Caferoğlu, 1968, s.181) > KMA *honşu* “komşu”:

Honşu adamnı kiritidi.

“Komşu insanın kilitidir.” (134/21)

Krh. *qars qars* (Atalay, 1986, s.273) > KMA *hars* “el vurarak tempo tutma”:

Harsına köre tepsevü.

“Temposuna (el vurmasına) göre
dansı.” (133/19)

- ng-> -y-

Eski Türkçede yer alan geniz sesi /ng- ɲ / Karaçay-Malkar Türkçesindeki bazı sözcüklerde ağızsıllaşma olayı neticesinde /y/ sesine değişmiştir (bk. Ercilasun ed., 2007, s.898). KMA’da da bu ses olayıyla ilgili örneklerle rastlanmıştır.

Uyg. *müñüz* (Caferoğlu, 1968, s.134) > KMA *müyüz* “boynuz”:

Eşek müyüz saldırıma dedida, kulagın aldırdı.

“Eşek boynuz taktırıyorum dedi de, kulağını kaptırdı.” (127/7)

Gökt. *süñök* (Tekin, 2003, s.252), Uyg. *süñük* > KMA *süyek* “kemik”:

İt sayladı da süyekni aldı.

“Köpek seçti de kemiği aldı.” (142/13)

Gökt. *teñri* (Tekin, 2003, s.254) > KMA *teyri* “tanrı”:

Tav teyriye ışangança

“Dağ tanrısına güvenmek gibi. (212/17)

s-> ç-

Eski Türkçede ön seste yer alan /s/ sesi Karaçay-Malkar Türkçesindeki bazı sözcüklerde gerileyici ses benzeşmesi yoluyla /ç/ sesine dönüşmüştür (bk. Ercilasun ed., 2007, s.898). KMA’da da bu ses olayıyla ilgili örneklerle rastlanmıştır.

Gökt. *saç-* (Tekin, 2003, s.251) > KMA *çaç-* “saçmak”:

Ķoş çaçılırğa tebrese, Ķotur ulak başçı bolur.

“Ağıl dolusu koyun ölse uyuz oğlak lider olur.” (169/17)

Uyg. *sıçgan* (Caferoğlu, 1968, s.202) > KMA *çıçhan* “fare”:

Tışlı çıçhan üylü çıçhanrı eşikge kıstay edi.

“Sokak faresi ev faresini dışarı kovuyordu.” (222/11)

y-> c-

Eski Türkçede söz başında bulunan /y/ sesi Karaçay-Malkar Türkçesindeki bazı sözcüklerde /c/ sesine değişmiştir (bk. Ercilasun ed., 2007, s.898). KMA’da da bu ses olayıyla ilgili örneklerle rastlanmıştır.

Krh. *yal* (Atalay, 1986, s.732) > KMA *cal* “at yelesi”:

*Aman atha **cal** bitse, sırtına cer saldırmaz.*

“Kötü at dirilse sırtına eyer koydurmaz.” (44/7)

Krh. *yamağ* (Atalay, 1986, s.737) > KMA *camav* “yama”:

*Sermeşüvçünü cagası **camavlu** bolur.*

“Kavgacının yakası yamalı olur.” (234/16)

Uyg. *yadağ* (Caferoğlu, 1968, s.279) > KMA *cayav* “yaya”:

*Mıtır at izleginçi, **Cayav** cerine cetdi.*

“Tembel at arayıncaya kadar, Yaya yerine ulaştı.”
(214/16)

Gökt. *yığ-* (Tekin, 2003, s.259) > KMA *cıy-* “toplamak”:

*Cangız çibin bal **cıymaz**.*

“Yalnız arı bal toplamaz.” (94/25)

y- > ç-

Eski Türkçede söz başında yer alan /y/ sesi Karaçay-Malkar Türkçesindeki bazı sözcüklerde /ç/ sesine değişmiştir (bk. Ercilasun ed., 2007, s.898). KMA’da da bu ses olayıyla ilgili örneklerle rastlanmıştır.

Uyg. *yiğ* (Caferoğlu, 1968, s.295) > KMA *çiy* “olgunlaşmamış”:

*Ğurğakğa koşulub **çiy** da canar.*

“Kurunun yanında yaş da yanar.” (177/11)

1.1.6. Ses Olayları

1.1.6.1. Ön Ses Düşmesi

Eski Türkçeden gelen veya bazı alıntı sözcüklerin başındaki /y-/ sesi Karaçay-Malkar Türkçesinde düştüğü görülmüştür (bk. Ercilasun ed., 2007, s.893). KMA’da da bu ses olayıyla ilgili örneklerle rastlanmıştır.

Uyg. *yaqşı* (Caferoğlu, 1968, s.281) > KMA *ahşı* ~ *aşhı* “iyi”:

Ortak ögüzden cangız buzov aşhı.

“Ortak öküzden tek buzağı iyidir.” (189/3)

Uyg. *yaman* (Caferoğlu, 1968, s.283) > KMA *aman* “kötü”:

Adamnı amanı adamnı beti bla oynar.

“Adamın kötüsü insanın şerefiyle oynar.”

(25/11)

1.1.6.2. İç Ses Düşmesi

Karaçay-Malkar atasözlerinde, Eski Türkçeden gelen bazı kelimeler ünlü ile başlayan bir ek aldıklarında kelime kökündeki ünlü sesin düştüğü görülmüştür.

Uyg. *erin* (Caferoğlu, 1968, s.74) > KMA *erin* + *iñ* “dudak”:

Kesim deseng eki erving birbirine cetedi

“Kendim desen iki dudağın birbirine değer.” (159/5)

Uyg. *burun* (Caferoğlu, 1968, s.54) > KMA *burun* + *u* “burun”:

Burnu kanarıq corthanından belgili.

“Burnu kanayacak koşturmasından belli.” (91/13)

Uyg. *agız* (Caferoğlu, 1968, s.7) >KMA, *avzu, avuz + u* “ağız”:

Sütten avzu küygen suvnu ürüb urtlar.

“Sütten ağız yanan suyu üfleyip içer.”

(207/7)

1.1.6.3. Son Ses Düşmesi

Eski Türkçede söz sonunda görülen /ğ/, /g/ sesi Karaçay-Malkar atasözlerinde düştüğü tespit edilmiştir.

Uyg. *belgölüg* (Caferoğlu, 1968, s.38) >KMA *belgili* “meşhur, belli”:

Aman bla iyi işde belgili bolur.

“Kötü ile iyi işte belli olur.” (36/15)

Uyg. *yarlıg* (Caferoğlu, 1968, s.287) > KMA *carlı* “fakir, yoksul”:

Atım erli başım carlı.

“Adım kocalı, kendim zavallı.” (60/9)

Uyg. *isig* (Caferoğlu, 1968, s.98) > KMA *issi* “sıcak”:

Cavar kün issi bolur.

“Yağmur yağacak gün sıcak olur.” (102/17)

Uyg. *kiçig* (Caferoğlu, 1968, s.109) > KMA *kiçi* “küçük”:

Telini tamadası bolgandan ese, akıllını

kiçisi bol.

“Delinin büyüğü olmaktansa, Akıllının küçüğü ol.” (218/22)

Uyg. *köprüg* (Caferoğlu, 1968, s.116) >KMA *köpür* “köprü”:

Keter canga köpür çok.

“Gidecek cana köprü yok.” (160/5)

Gökt. *uluğ* (Tekin, 2003, s.256) > KMA *ullu* “büyük”:

Kesi ullu, işi gitçe.

“Kendi büyük, işi küçük.” (158/25)

Ayrıca KMA’daki şu örnekte Eski Türkçedeki söz sonu /-ç/ sesinin de düştüğü tespit edilmiştir.

Krh. *yörgemeç* (Atalay, 1986, s.805) > KMA *cörme* “işkembe yemeği”:

Birev açdan öle edi birev da anı koynunda cörme izley edi.

“Birisi açlıktan ölüyordu, Birisi de onun koynunda cörme arıyordu.” (83/14)

1.1.6.4. Ses Türemesi

Karaçay-Malkar Türkçesinde bazı sözcüklerde söz içinde ses türemesini de görmek mümkündür. KMA’da da bunun örneğine rastlanmıştır.

Uyg. *köprüg* (Caferoğlu, 1968, s.116) > KMA *köpür* “köprü”:

Keter canga köpür cok.

“Gidecek cana köprü yok.” (160/5)

Karaçay-Malkar Türkçesinde bütün Türk lehçelerinde olduğu gibi, söz başında /r/ ve /l/ sesleri bulunamayacağı için, bu seslerle başlayan alıntı sözcüklerin önüne bir ünlü getirilir (Ercilasun ed., 2007, s.893).

rus > *orus* “Rus”:

Oruslunu ırışısı ızına aylansa tonguzu tavğa aylanıb kaçæedi.

“Rus’un talihi tersine dönse, Domuzu dağa doğru kaçıyordu.” (189/9)

rızk > ırışu “kısmet”:

Oruslunu ırışısı ızına aylansa tonguzu tavğa aylan kaçæedi.

“Rus’un talihi tersine dönse, Domuzu dağa doğru kaçıyordu.” (189/9)

rakıcı > arakıcı “içkici, içki içen”:

Arakıcı üynü konagı kurumaz.

“İçkici evin misafiri eksik olmaz.” (47/3)

Ayrıca söz içinde bazı ünsüzlerin de türediği görülmüştür.

Gökt. *uluğ* (Tekin, 2003, s.256) > KMA *ullu* “büyük”:

Kesi ullu, işi gitçe.

“Kendi büyük, işi küçük.” (158/25)

1.1.6.5. Göçüşme

Göçüşme, bir sözcükte içinde birbirini izleyen iki ünsüzün yer değiştirmesi olarak tanımlanmaktadır (bk. Ersöz, 2018:2189-2203). KMA’da da aşağıdaki gibi bazı göçüşme olaylarına rastlanmıştır.

Uyg. *yakşı* (Caferoğlu, 1968, s.281) > KMA *aşhı* “iyi”:

Aklı cartıdan sanı cartı aşhı.

“Akli yarımından vücudu yarım iyidir.”
(28/7)

1.1.6.6. Hece Düşmesi

Sözcükteki bir hecenin söylenmemesiyle ortaya çıkan değişim hece düşmesi olayıdır. KMA'daki şu örnekte söz içindeki /-ge-/ hecesinin düştüğü görülür.

Krh. *yörgemeç* (Atalay, 1986, s.805) > KMA *cörme* “işkembe yemeği”:

*Birev açdan öle edi birev da anı koynunda
cörme izley edi.*

“Birisi açlıktan ölüyordu, Birisi de onun
koynunda cörme arıyordu.” (83/14)

1.1.6.7. Benzeşme

KMA'nın söz varlığını gözden geçirdiğimizde bazı gerileyici benzeşme olayına rastlanmıştır. Gerileyici benzeşme olayı, kelime içindeki seslerden bir tanesinin kendinden önceki sesi etkileyerek kısmen veya tamamen kendine benzetmesi olayıdır. (bk. Karaağaç, 2012, s.121).

nb>mb

tañbla > *tambla* “erken ile”:

Tambla altından bugün bağır aşhı.

“Yarınki altından bugün bakır iyi.” (209/27)

s-> ç-

Uyg. *sıçğan* (Caferoğlu, 1968, s.202) > KMA *çıçhan* “fare”:

Tışlı çıçhan üylü çıçhanı eşikge kıstay edi.

“Sokak faresi ev faresini dışarı kovuyordu.”
(222/11)

Uyg. *saç*- (Caferoğlu, 1968, s.192) >KMA *çaç*- “saçmak, saçılmak”:

Kaşık bla cıyib çelek bla çaçma.

“Kaşıkla toplayıp kovayla dağıtma.”

(151/15)

2. BÖLÜM

KARAÇAY-MALKAR ATASÖZLERİNDEKİ DİKKAT ÇEKEN BAŞLICA GRAMER ÖGELERİ

2.1. YAPIM EKLERİ

2.1.1. İsimden İsim Yapım Ekleri

İsimlerin kök veya gövdelerine gelerek yeni isimler yapan eklerdir. KMA'daki başlıca isimden isim yapma ekleri şunlardır:

+lıq, +lik, +luq, +lük

Bu ek Karaçay-Malkar atasözlerinde geçen isimlerde görülür ve bir isme eklendiğinde ondan yeni soyut adları, yer adları, araç adları, durum ve nitelik adları türettiği anlaşılmaktadır.

caş-lık “gençlik”:

Caşlıqğa ölüm çok.

“Gençliğe ölüm yok.” (100/25)

ters-lik “yanlışlık; hata suç”:

Tersligin bilgen tüzete da bilir.

“Yanlışlığını bilen düzeltmeyi de bilir.” (221/23)

Aman adam kesini tersligin birevge atar.

“Kötü adam kendi suçunu başkasına atar.” (33/21)

sav-luk “sağlık”:

Katın baylıknu süyer, er savluknu süyer.

“Kadın zenginliği sever, erkek sağlığı sever.”
(152/1)

+çı, +çi, +çu, +çü

Karaçay-Malkar atasözlerinde meslek adları yapma göreviyle kullanıldığı görülmüştür.

temir-çi “demirci”:

Temirçini üyünde baltası bolmaz.

“Demircinin evinde baltası olmaz.” (219/11)

uv-çu “avcı”:

Uvçu kesi barmağan çegetni kiyikden tolu sunar.

“Avcı kendi gitmediği ormanı geyik dolu zanneder.” (233/1)

kele-çi “dünür, görücü”:

Keleçi igi bolsa kelmezlikni keltirir.

“Dünürücü iyi olsa, Gelmeyecek olanı bile getirir.”
(155/13)

ağaş-çı “ağaççı, oduncu”:

Ağaşçını üyü otunsuz kalır.

“Oduncunun evi odunsuz kalır.” (27/7)

cal-çı “işçi, hizmetçi, uşak” :

Kesamatsız calçı kuru çıkar.

“Mukavelesiz işçi eli boş kalır.” (158/17)

+lı, +li, +lu, +lü

“Ad kök veya gövdesinin işaret ettiği varlık veya niteliğe sahip olanı bildirir, özel adlar ile yer ve yön adlarından sonra kullanıldığında özel adın işaret ettiği yer veya varlığa ait olanı bildirir” (Karaağaç, 2012, s.259). Karaçay-Malkar atasözlerinde geçen sözcüklerde bir yere aitlik, bağlılık anlamı katar.

tav-lu “dağlı”:

*Tav bla **tavlu** can bla töngek.*

“Dağ ile dağlı, can ile vücut.” (212/9)

at-lı “atlı”:

Athı at bla cigit kılıç bla.

“Atlı at ile, yiğit kılıç ile.” (60/23)

cer-li “eyerli”:

*Cetgen kız **cerli** eşekni tanımaz.*

“Yetişkin kız eyerli eşiği tanımaz.” (106/3)

til-li “dilli”:

*Tatlı **tilli** kozu eki ananı emer.*

“Tatlı dilli kuzu iki anayı emer.” (212/1)

+sız, +süz, +suz, +süz

İsimden isim yapan eklerinden olan bu ek üzerine geldiği ismin yokluğunu ifade eder ve +lı, +li, +lu, +lü ekinin olumsuz şeklidir. KMA’da da bu anlamı vermektedir.

ok-suz “silahsız” :

***Oksuz** şkok ekevlenni korkutur.*

“Kurşunsuz tüfek iki kişiyi korkutur.” (187/19)

tuz-suz “tuzsuz”:

*Cangız başım **tuzsuz** aşım.*

“Yalnız başım, tuzsuz aşım.” (94/21)

acal-sız “ecelsiz”:

***Acalsız** ölüm bolmaz.*

“Ecelsiz ölüm olmaz.” (21/3)

akıl-sız “akılsız”:

*Akıllı angılar, **akılsız** tıngılar.*

“Akıllı anlar, akılsız dinler.” (28/11)

+nçı, +nçi, +nçu, +nçü

KMA’da sayı adlarından sıralama ve derecelendirme bildiren sayı adları yapar. Başka bir deyişle, nesnenin ya da bir kişinin bulunduğu sırasını belirtir.

eki-nçi “ikinci”:

*Özden biyni **ekinçi** kulu.*

“Soylular prensin ikinci kölesidir.” (229/21)

bir-i-nçi “birinci”:

*Eşekge mingen **birinçi** ayıb, andan cıgılğan ekinçi ayıb*

“Eşeğe binmek birinci ayıp, Ondan düşmek ikinci ayıp.”
(127/25)

+sıl, +sil, +sul, +sül

Karaçay-Malkar atasözlerinde kullanılan isimden isim yapan yapım eki “gibi” ve “benzerlik” anlamı katmaktadır.

çiy- sil “bozuk, pişmemiş”:

*Çiy teli kesin mahtar **çiy sil** teli kıtının mahtar.*

“Tam deli kendini över, Yarı deli karısını över.” (116/4)

+daş; +naş

Karaçay-Malkar atasözlerinde kullanılan isimden isim yapan yapım eki “denklik” ve “eşlik” bildirir.

col- daş “yoldaş”:

Aman bolsa da karnaş igi sabiy bolsa da coldaş igi.

“Kötü olsa da kardeş iyi, Çocuk olsa da yol arkadaşı iyi.”
(36/24)

kar-naş “karındaş, kardeş”:

Ballı künde da, kanlı künde da karnaş.

“Ballı günde de kanlı günde de kardeş.” (70/15)

+ç, +ç

Karaçay-Malkar atasözlerinde işlek olmayan bu ekin başlıca işlevi eklendiği kelimelerin köküyle benzerlik kurmak suretiyle küçültme anlamını taşıyan kelimeler teşkil etmektir. Karaçay-Malkar atasözlerinde bu ekle oluşturulmuş sadece birkaç kelime mevcut olup bunlar da Eski ve Orta Türkçe döneminde kalıplaşmış kelimelerdir. (bk. Adiloğlu. 2021, s.183-201)

ege-ç “kız kardeş”:

Avrur aşdan, kaygı egeçden.

“Hastalık yemekten, dert tasa kız kardeşten.” (62/11)

+bay

KMA’da aşağıdaki örneklerde görülen isimden isim yapım ekidir. Atasözlerinde çok işlek değildir.

kızbay “korkak”:

Kızbay alga kerilir.

“Korkak önce gerilir.” (162/8)

konakbay “ev sahibi”:

Aman konak konakbayına calınır.

“Kötü misafir evsahibine yalvarır”.(40/25)

2.1.2. Fiilden İsim Yapım Ekleri

-k, -q

Eklendikleri fiillere “bir hareketi yapan”, “o hareketin sonucu olan”, “hareketten etkilenen” anlamlarını katan nesne ve şahıs isimleri yapar.

carı-k “aydınlık”:

Kertini carıgın öçürmezse, Künnü tayağın cabalmazsa.

“Gerçeğin ışığını söndüremezsın, Güneşin ışınını örtemezsin.” (158/9)

teş-i-k “delik”:

İyneni közü kibik bir teşikden, Arbanı cügü tengli bir suvuk kirir.

“İğnenin deliği kadar delikten, arabanın yükü kadar bir soğuk girer.” (145/1)

töşe-k “döşek”:

Eşekge töşek caraşmaz.

“Eşeğe döşek yakışmaz.” (128/3)

canşa-k “geveze”:

Canşak adam sözden toymaz.

“Geveze adam lafa doymaz.” (96/21)

-(ı)n, -(i)n, -(u)n, -(ü)n

Eskiden beri Türkçede işlek olarak kullanılan fiilden isim yapma ekidir

tüt-ü-n “duman”:

*Ot bolmağan cerden **tütün** çıkmaz.*

“Ateş olmayan yerden duman çıkmaz.” (190/17)

kel-i-n “gelin”:

Kelin kelmey üyge kaygı kirmez.

“Gelin gelmeden eve dert girmez.” (156/5)

cıy-ı-n “topluluk”:

Cıyın birevnü saklamaz.

“Grup(kalabalık) bir kişiyi beklemez.” (107/25)

-vçu, -vçü

KMA’da daha çok meslek ve iş isimi yapma göreviyle kullanılır.

tile-vçü “dilenci”:

Tilevçü köb bolsa mal iyesine kalır.

“İsteyen çok olsa, mal sahibine kalır.” (223/3)

sermeş-ü-vçü “kavgacı”:

Sermeşüvçünü cagası camavlu bolur.

“Kavgacının yakası yamalı olur.” (201/21)

sürü-vçü “çoban”:

Sürüvçü köb bolsa koy haram bolur.

“Çoban çok olsa koyun haram olur.” (206/21)

-gı, -gi, -qı, -kü, -hı

KMA’da geçen sözcüklerde kullanılan bu fiilden isim yapan eki, araç, gereç ve soyut adlar yapar.

mıç-hı “testere”:

*Terek ne bazıq bolsa da **mıçhıdan** kutulmaz.*

“Ağaç ne kadar kalın olsa da, testereden kurtulamaz.” (221/5)

sibirt-ki “süpürge”:

*Aman qatın qonaq kelse **sibirtki** alır.*

“Kötü kadın, misafir gelse süpürge alır.” (40/1)

- ğıç, - ğiç, - ğüç, -hıç

Bu ek Karaçay-Malkar atasözlerinde geçen sözcüklerde soyut adlar, yer, araç ve nitelik adları yapar.

aç-hıç “anahtar”:

*Naqırda kertige **açhıçdı**.*

“Şaka gerçeğe anahtardır.” (185/13)

çak-ğıç “çakmak taşı”:

*Taşnı kıyınlısı tütünçüğe **çakğıç** bolur.*

“Taşın zavallısı tütün içene çakmak taşı olur. (211/23)

kak-ğıç “tokmak”:

*Ağacı kıynlısı tirmenge **kakgıç** bolur.*

“Ağacın zavallısı değirmene tokmak olur.” (27/1)

-ış, -iş, -uş, -üş

Karaçay-Malkar atasözlerinde geçen sözcüklerde kullanılan bu ek fiile eklenerek isimleştirir.

ur-uş “savaş, dövüş”:

*Kengeş bolsa **uruş** bolmaz.*

“İstişare olsa, savaş olmaz.” (157/1)

aşığ-ış “acele”:

Aşığış işde tatuv çok.

“Acele işte tat olmaz.” (53/25)

-ç

KMA’da aşağıdaki örneklerde görülen fiilden isim yapım ekidir.

cuban-ç “eğlence”:

*Baynı künü **kuvanç** bla, Carlını künü **cubanç** bla.*

“Zenginin günü mutlulukla, Fakirin günü oyalanmayla.” (76/2)

kuvan-ç “sevinç, eğlence”:

*Baynı künü **kuvanç** bla, Carlını künü **cubanç** bla.*

“Zenginin günü mutlulukla, Fakirin günü oyalanmayla.” (76/1)

kızğan-ç “cimri”:

***Kızğanç**dan kalsa da muhardan kalmaz.*

“Cimriden kalsa da, oburdan kalmaz.” (162/25)

-m

Karaçay-Malkar atasözlerinde geçen aşağıdaki şu sözcüklerde görülen fiilden isim ekidir.

kiy-i-m “giyim”:

Kiyim *tukum sordurur.*

“Giyim soy(sülale) sordurur.” (165/25)

öl-ü-m “ölüm”:

Ölüm *sorub kelmez.*

“Ölüm sorarak gelmez.” (196/7)

-maklık, -meklik

Karaçay-Malkar atasözlerinde çok işlek olmayan /-maklık, -meklik/ birleşik ekinin aşağıdaki örneklerde fiilden isim yaptığı görülür.

birik-meklik “birlik beraberlik”:

Birikmeklik *tavnu taşını kaltırır.*

“Birlik beraberlik dağı taşı titretir.” (85/10)

Süy-meklik “aşk” :

Süymeklik *cara sav bolmaz.*

“Aşk yarası iyileşmez.” (207/27)

-çak, -çek

Karaçay-Malkar atasözlerinde geçen sözcüklerde görülen /-çak, -çek/ eki çok işlek olmayan fiilden isim yapım ekidir.

erin-çek “üşengeç”:

Erinçek *köb kıçırır.*

“Üşengeç çok bağırır.” (122/1)

em-çek “meme, göğüs”:

*Cılamagan caşha anası **emçek** salmaz.*

“Ağlamayan çocuğa annesi meme vermez.” (106/11)

mahta- n-çak “övünen”:

***Mahtañçak** kesin tavidan ullu eter.*

“Çok övünen kendini dağdan büyük görür.” (181/23)

-muk

Karaçay-Malkar atasözlerinde geçen sözcüklerde görülen /-muk/ eki nadir görülen fiilden isim yapım ekidir.

Cıla-muk “gözyaşı”:

*Kaygı bolmagan cerde **cılamuk** körünmez.*

“Dert olmayan yerde gözyaşı görünmez.” (154/9)

bıla-muk “un çorbası”:

*Ot alırga kelgen, suv **bilamuk** saklay edi.*

“Ateş almaya gelen, un çorbası bekliyordu.” (190//13)

-vuk

Karaçay-Malkar atasözlerinde geçen sözcüklerde görülen /-vuk / eki genellikle ses yansımali fiillere gelir.

cıltır-a-vuk “parlak”:

*Tışsı **cıltıravuk**, içi kaltıravuk.*

“Dışsı parlak, içi titrek.” (222/9)

kaltır-a-vuk “titrek”:

Tışı cıltıravuk, içi kaltıravuk.

“Dış parlak, içi titrek.” (222/9)

cort-u-vuk “koşucu”:

Aç it cortuvuk bolur.

“Aç köpek koşucu olur.” (22/3)

cıla-vuk “ağlak”:

Erke sabiy cılavuk bolur.

“Nazlı (şımarık) çocuk çok ağlar.” (122/23)

2.1.3. İsimden Fiil Yapım Ekleri

İsimlere gelerek çeşitli fiiller türetir. KMA’da isimden fiil yapan şu eklere rastlanmıştır.

+la-, +le-

Karaçay-Malkar atasözlerinde en çok kullanılan isimden fiil yapım ekidir.

baş-la “başlamak”:

Başlanmağan işde cılan catar.

“Başlanmamış işte yılan yatar.” (73/17)

öpke-le-“öfkelenmek”:

Öpkelegenni ülüşü tatlı bolur.

“Küsenin payı tatlı olur.” (196/23)

sıy-la “ağırlamak”:

Kartnı sıylamagan sıylanmaz.

“Yaşlıyı ağırlamayan ağırlanmaz.” (150/17)

+a-, +e-

İsimden fiil yapan bu ek, Karaçay-Malkar atasözlerinde geçen sözcüklerde şu örneklerde görülür.

aş-a- “yemek”:

*Savub içseng ming künge soyub **aşasang** bir künge.*

“Sağıp içsen bin güne, Kesip yesen bir güne.” (200/18)

at-a- “isim vermek”:

*Tuvmağan sabiyge at **atamaydıla**.*

“Doğmayan çocuğa isim vermezler.” (228/17)

+sa-, +se-

İsimden fiil yapan bu ek, Karaçay-Malkar atasözlerinde geçen sözcüklerde yalnızca şu örnekte görülür.

kömür-se- “yanmak”:

*Süt kaynatsa **kömürsetgen** teri iylese çiritgen.*

“Süt kaynatsa dibini tutturan, deri tabaklasa çürüten.”

(207/3)

+da-, +de-

İsimden fiil yapan bu ek, Karaçay-Malkar atasözlerinde geçen sözcüklerde yalnızca şu örneklerde görülür.

al-da- “kandırmak”:

*Esli adam kesin eki **aldatmaz**.*

“Akıllı adam iki kere kanmaz.” (126/7)

+ay-, +ey-

İsimden fiil yapan bu ek, Karaçay-Malkar atasözlerinde geçen sözcüklerde şu örneklerde görülür.

tınç-ay- “rahatlamak, dinlenmek”:

Tınçayğan eşek kıl elek ağaçnı költürmez.

“Dinlenen eşek eleği bile taşımaz.” (222/3)

kart-ay- “yaşlanmak”:

Sağış sargaltır, katın kartaytır.

“Düşünce sarartır, kadın yaşlandırır.” (199/9)

az-ay- “azalmak ”:

Cılkı birden suv içse tirmen suv azayır.

“At sürüsü birden su içse değirmenin suyu azalır” (107/11).

+lan-, +len-

İsimden fiil yapan bu ek, Karaçay-Malkar atasözlerinde geçen sözcüklerde şu örneklerde görülür.

üy-len- “evlenmek”:

Ertde turğan bla ertde üylengen sokranmaz.

“Erken kalkanla erken evlenen pişman olmaz.” (124/25)

açuv-lan- “öfkelenmek”:

İşine açuvlangan hayır tabmaz.

“İşine öfkelenen hayır bulamaz.” (140/7)

2.1.4. Fiilden Fiil Yapım Ekleri

-n-

Fiilden dönüşlülük fiili yapan bu ek Karaçay-Malkar atasözlerinde geçen sözcüklerde şu örneklerde görülür.

kör-ü-n- “görünmek”:

*Olturub **körün**mey edi da örge turub körüne edi.*

“Otururken görünmüyordu da ayağa kalkıp görünüyordu.” (188/1)

cuba-n- “eğlenmek”:

*Baynı künü kıvanç bla carlını künü **cuban**ç bla.*

“Zenginin günü mutlulukla, Fakirin günü oyalanmayla.” (74/2)

-l-

Fiilden edilgen fiili yapan bu ek Karaçay-Malkar atasözlerinde geçen sözcüklerde şu örneklerde görülür.

ayt-ı-l- “söylenmek”:

***Aytıl**ğan iş biter kımıldoğan tiş tüşer.*

“Söylenen iş biter, Sallanan diş düşer.” (66/19)

tab-ı-l- “bulunmak”:

*Bal **tabıl**ğan cerde ölür ot da tabılır.*

“Bal bulunan yerde zehir de bulunur.” (70/7)

-ş-

Fiilden işteş fiili yapan bu ek Karaçay-Malkar atasözlerinde geçen sözcüklerde şu örneklerde görülür.

kel-i-ş- “anlaşmak”:

*Tar cerde tanışhan keng cerde **kelişir**.*

“Dar yerde tanışan geniş yerde anlaşır. (210/25)

kat-ı-ş- “karışmak”:

*Tuğumğa **katışmağan** tuğum bolmaz.*

“Soya karışmayan soy olmaz.” (227/17)

-t-

Fiilden ettirgen fiili yapan bu ek Karaçay-Malkar atasözlerinde geçen sözcüklerde şu örneklerde görülür.

aşa-t- “yedirmek”:

Aşatırınğ bolsa, tanışınğ köb.

“Yedireceğin olsa, tanıdığın çok olur.” (52/15)

cıla-t- “ağlatmak”:

*Şohung **cılatıb** aytır, Cavung küldürüb aytır.*

“Dostun ağlatıp söyler, Düşmanın güldürüp söyler.”

(209/5)

-dır, -dir, -dur, -dür, -tır, -tir, -tur, -tür

Fiilden ettirgen fiili yapan bu ek Karaçay-Malkar atasözlerinde geçen sözcüklerde şu örneklerde görülür.

ayt-dır- “söyletmek”:

*Aman adam atasın anasın **aytdırır**.*

“Kötü adam babasına anasına laf getirir.” (33/15)

bil-dir- “bildirmek”:

*Börü arıklığın **bildirmez** için, İtge tügün çüyre aylandıra edi.*

“Kurt zayıflığını belli etmemek için, köpeğe karşı tüylerini kabartıyordu.” (88/19)

2.2. İSİM ÇEKİMİ EKLERİ

İsim soylu sözcüklere gelerek, sözcüğün anlamını değiştirmeden cümledeki diğer sözcüklerle anlam ilişkisi kuran eklerdir. Bunlar: *çokluk eki, iyelik ekleri, hâl ekleri, aitlik eki ve soru ekidir.*

2.2.1. Çokluk Ekleri

-la, -le; (-lar, -ler)

Buradaki -la, -le çokluk eki Eski Türkçedeki -lar/-ler çokluk ekinin sonundaki /r/ sesinin düşmesi sonucu ortaya çıkmış halidir. Ancak /r/ sesinin düşmesi ile bir telafi uzunluğu meydana gelmez.

İgi- le “iyiler”:

***İgile** caşagan cerdamanla da caşaydıla.*

“İyilerin yaşadığı yerde kötüler de yaşar.” (138/21)

İt-le “köpekler”:

*İşi bolmagan **itleni** suvga eltir.*

“İşi olmayan köpekleri suya götürür.” (139/21)

koy-la-nı “koyunları”:

*Börüğe **koylanı** amanat etgença.*

“Kurdu koyunlara bekçi yapmak gibi.” (89/23)

çibin-le “arılar”:

***Çibinlede** da boladı bir tamada.*

“Arıların da bir lideri vardır.” (115/21)

3. teklik şahıs iyelik eki veya bir yardımcı ünlü geldiğinde /-r/ sesinin çoğu zaman düşmediği ve ekin +lar + ler olarak kullanıldığı da görülür.

cav-lar-ı “düşmanları”:

*Kanlingı **cavları** senge bav etmezle.*

“Düşmanın düşmanları sana ahır inşa etmezler.” (147/9)

koy-lar-ı-n “koyunlarını”:

*Aman koyçu **koyların** börüğe kırdırır.*

“Kötü çoban koyunlarını kurda yedirir.” (41/7)

2.2.2. İyelik Ekleri

İyelik ekleri, nesnenin başka bir kavram veya nesneye ait olduğunu gösteren isim çekimi ekleridir. KMA’da iyelik ekleri genel Türkçedeki gibidir. 2. teklik şahısta geniz /-ŋ/’si korunmuştur. Birinci çokluk şahıs eki +bIz şeklindedir. Bütün iyelik ekleri ünlü uyumuna göre değişmektedir.

Karaçay-Malkarcada 2. şahıs teklik iyelik eki Eski Türkçedeki gibi /-ŋ/ şeklindedir. Çokluk iyelik eki ise +gIz şeklindedir. Ancak KMA’da +gIz şeklinin örneğine rastlanmamıştır.

ata-m-ı “babamın 1. teklik şahıs”:

Atamı öllüğün bilsem ötmekge satar edim.

“Babamın öleceğini bilsem, Ekmeğe satardım.”

(57/23)

ata- n̂g “babam”2. teklik şahıs:

Atang aman bolsa da sırtinga költür.

“Baban kötü olsa da sırtında taşı. (57/27)

ata- sı “babası 3. Teklik şahıs”:

Aman caş - atasına azab.

“Kötü oğul babasına eziyet. (37/11)

kün-ü- büz “günümüz 1. Çokluk şahıs”:

Bir künübüz eki mi bollukdu?

“Bir günümüz iki mi olacak? (82/2)

biy -leri “beyleri 3. Çokluk şahıs”:

Çibinleni da boladı biyleri.

“Arıların da beyleri vardır.” (115/23)

2.2.3. Durum (Hâl) Ekleri

2.2.3.1. İlgi Hâli

+nı/ +ni/ +nu /+nü

Eklendiği adla başka bir ad arasında ilgi bağı kuran ad durumudur şeklinde ifade etmiştir. (bk. Korkmaz, 2017, s.112). KMA’da da ilgi durum eki {+nI} eki ile yapıldığı görülür. Karaçay-Malkar Atasözlerinde geçen sözcüklerde de görülmektedir.

biz-ni “bizim”:

Et sizniki süyek bizniki.

“Et sizinki, kemik bizimki.” (129/9)

üy-nü “evin”:

Kız çığargan üynü kübürü kuru bolmaz.

“Kız evlendiren evin sandığı boş olmaz.” (161/17)

Birinci ve ikinci teklik şahıs eki alan isimlerde /- ñ/ sesi düşer ve ilgi hali /-i/, /-u/, /-ü/ şekline dönüşür. KMA’da da bunun örneklerini görmekteyiz.

men-i “benim”:

Meni anam cılagandan ese, seni anang cılasın.

“Benim anam ağlayacağına, senin anan ağlasın.” (183/23)

sen-i “senin”:

Meni anam cılagandan ese, seni anang cılasın.

“Benim anam ağlayacağına, senin anan ağlasın.” (183/24)

ata-m- ı “babamın”:

Atamı öllügün bilsem, ötmekge satar edim.

“Babamın öleceğini bilsem, Ekmeğe satardım.” (57/23)

2.2.3.2. Belirtme Hali

+nı, +ni, +nu, +nü

Belirtme hâli, ismi kendisini etkileyen geçişli fiile bağlayan hâldir ve cümlede fiilden doğrudan etkilenen nesneyi işaret eder (Ergin, 2013, s.231). Belirtme hâli eki KMA’da /+nI/ şeklinde olduğu görülmüştür.

sabiy-ni “çocuğu”:

***Sabiy**ni cumuşha iy ızından kesing bar.*

“Çocuk işe gönder peşinden kendin git.” (199/1)

at-nı “atı”:

*Ozgan **atnı** el körür.*

“Geçen atı halk görür.” (192/11)

Üçüncü teklik şahıs iyelik eki taşıyan isimlerde ise belirtme hâli /+n/ ekiyle yapılır. KMA’da da bunun örneklerini görmekteyiz.

teri-s-i-n “derisini”:

*Börünü **terisin** sıdırsang da börüley kalır.*

“Kurdun derisini yüzsen de kurt olarak kalır.” (90/17)

iş-i-n “işini”:

Calkav işin cartı koyar.

“Tembel işini yarım bırakır.” (92/21)

Birinci ve ikinci teklik şahıs iyelik eki alan isimlerde /-n/ sesi düşer ve yükleme hali -I biçimini alır. KMA’da da bunun örneklerini görmekteyiz.

kesiîng-i “kendisini”:

*İşing bolmasa, **kesiîngi** koşub çabma.*

“İşin olmasa, kendini katıp koşma.” (140/5)

2.2.3.3. Yönelme Hali

+ğa, +ge, +ha

Fiilin yönünü belirtir. Oğuz grubu lehçeleri dışındaki Türk lehçelerinde kullanılan tarihî yönelme hâli eki {+GA}'dır (Başdaş, 2016, s.75). Yönelme hâli eki Karaçay-Malkar atasözlerinde {-ga, -ge, -ha} şeklindedir.

suv- ga “suya”:

*Baltası **suvğa** ketgen, Sabın da ızından ata edi.*

“Baltası ırmağa giden, Sapını da peşinden atıyordu.” (84/13)

el-ge “köye”:

*Eki sadakaçı bir **elge** sıyınmaz.*

“İki dilenci bir köye sığmaz.” (71/1)

kelin-ge “geline”:

*Uzaktan kelgen, **kelinge** cuvuk.*

“Uzaktan gelen, geline akraba.” (223/19)

avlu-ga “köye”:

*Avuzdan çıkkan **avulga**.*

“Ağızdan çıkan köye.” (63/15)

caş- ha “çocuğa”:

*Cılamagan **caşha** anası emçek salmaz.*

“Ağlamayan çocuğa anası meme vermez” (106/11)

Karaçay-Malkar atasözlerinde yönelme hâli ekinin birinci, ikinci, üçüncü teklik şahıs iyelik eki taşıyan isimlerden sonra Eski Türkçedeki gibi {+A} biçiminin de kullanıldığı görülür. KMA’da da bunun örneklerini görmekteyiz.

katın-a “yanına”:

*At **katna** bargan, atnı sırtın sılar.*

“Atın yanına giden, atın sırtını okşar. (56/17)

üy-ü-n-e “evine”:

*Üre bilmegen it **üyüne** konak keltirir.*

“Havlamayı bilmeyen köpek evine misafir getirir.” (233/23)

2.2.3.4. Bulunma Hali

+da, +de

Karaçay-Malkar atasözlerinde bulunma durum eki /-da/, /-de/ şeklindedir.

el-de “ülkede, köyde”:

*Har **elde** bir patçah, **Karaçayda** harkim patçah.*

“Her ülkede bir padişah, Karaçay'da herkes padişah.” (132/14)

eşik-de “dışarda”:

*Ana kölü **beşikde**, bala kölü **eşikde**.*

“Annenin gönlü beşikte, evladın gönlü dışarda.” (46/1)

üy-de “evde” :

*Cigit **üyde** tuvar, eşikde ölür.*

“Yiğit evde doğar, dışarıda ölür.” (109/1)

2.2.3.5. Ayrılma Hali

+dan, +den

Eklendiği isme, fiilin gösterdiği işin kendisinden uzaklaştığını gösterir (bk. Korkmaz, 2017, s.112). KMA’da bu ekin örneklerine sıkça rastlanır.

at-dan “attan”:

Atdan tüşüb eşekge mingen.

“Attan inip eşeğe binmek.” (71/5)

caşav-dan “hayattan”:

Avrugan caşavdan umutçu.

“Hasta olan **hayattan** umutlu.” (61/23)

üy-den “evden”:

Aman katın üyden - üyge kirir.

“Kötü kadın evden- eve girer.” (40/13)

2.2.3.6. Eşitlik Hâli

+çA, +lay, +ley, kibik

Kendisine benzer şekilde oluştuğunu ifade etmek için eşitlik hâli eki alırlar. KMA’da geçen sözcüklerde +çA, +lay, +ley, kibik eklerle yapıldığı görülmektedir. Korkmaz eşitlik durumunu eklendiği fiile, isime veya cümlelerin başka öğeleri arasında karşılaştırmaya dayanan farklı niteliklerde eşitlik ilişkisi kurma durumudur şeklinde ifade etmiştir (bk. korkmaz, 2017, s.113).

erkişi-ley “erkek gibi”:

Erkişi erkişiley öledi.

“Erkek erkek gibi ölür.” (123/19)

küy-mez-ça “yanmayacak gibi”:

Et da, tiş da küymezça.

“Et de, şiş de yanmayacak gibi.” (129/5)

biyi kibik “beyi gibi”:

Adamnı igi küyövü "biyi" kibikdi.

“İnsanın iyi damadı "beyi/prensi" gibidir.” (25/16)

2.2.3.7. Vasıta

bla

Ne ile nasıl veya ne zaman yapıldığını ifade etmekte kullanılan bu ek Eski Türkçede *birle*, tarihî Türk lehçelerinde de *bile*, *birlen*, *bilen* şekillerinde görülen edat bir edattır. KMA’da {-bla} şeklinde geçmektedir.

kızuv-u bla “sıcağı ile”:

Eteringi kızuvu bla et.

“Yapacağını sıcağı ile yap.” (129/13)

gakki bla “yumurta ile taş”:

Gakki bla taş sındırmazsa.

“Yumurtayla taş kıramazsın.” (130/1)

çıganak bla “dikenle”:

İşni başın çıganak bla eşseng, artı mamuk bolur.

“İşin başını dikenle örsen, sonu pamuk olur.” (140/25)

seni bla “seninle”:

Cavungu cavu seni bla şoh bolur.

“Düşmanın düşmanı seninle dost olur.” (103/15)

2.2.4. Soru Eki

-mı, -mi

İsmi soru yapan isim çekimi ekidir. Karaçay-Malkar atasözlerinde geçen sözcüklerde soru eki /-mı/, /-mi/ şeklindedir. Karaçay-Malkar Türkçesinin yazım kurallarına göre soru eki ilişkili olduğu sözcükten ayrı yazılmaz.

küyövüing-damı yok “damadın da amı yok”:

Eşginging çok ese da, küyövüing damı çokdu?

“Eşeğin yoksa, damadın da mı yok?” (126/13)

kart damı bolmaz “yaşlı da mı olmazsın”:

*Ölmeseng da **kart damı** bolmazsa?*

“Ölmesen de, ihtiyar da mı olmazsın?” (195/15)

bal-in- damı “balın da mı”:

*Berirge maling çok ese, tilingde **balıngdamı** çokdu?*

“Verecek malın yok ise, dilinde balın da mı yok?”

(78/2)

2.2.5. Aitlik Eki

+ğı, +ği, +ğu, +gü +qı, +ki, +qu, +kü

Yapım eki özelliği gösteren aitlik eki, iyelik görevini de taşıması ve çekim eklerinden sonra kullanılmamasıyla isim çekimi ekleri arasında yer alır (bk. Ergin, 2013, s.226).

üy-de-ki “evdeki”:

Üydegi aman eşikge barsa, eşikdegi aman üyge gelir.

“Evdeki kötü dışarı çıksa, dışardaki kötü eve gelir. (234/17)

karaga-nı-ki “karganinki”:

***Karganıkı** ençi, kuzgunnuku ortak.*

“Karganinki özel, kuzgununki ortak.” (148/21)

beşik-de-ki “beşikteki”:

***Beşikdegi** beş türlü.*

“Beşikteki beş türlü.” (78/23)

2.3. FİİL ÇEKİM EKLERİ

Fiil çekimi ekleri fiilin kök ve gövdelerindeki hareketleri nesnelere bağlamak, isimlerle fiiller arasında geçici anlam ilişkisi kurmak için kullanılır. Fiilin gövdesine şekil ve zaman, şahıs ve soru ekleri getirilerek yapılır.

2.3.1. Şahıs Ekleri

Şahıs eki, cümledeki yüklemın hangi şahsa ait olduğunu belirten ektir. Fiil kipleri veya ek-fiillere eklenerek işin veya oluşun kim tarafından yapıldığını gösteren ektir. Köken bakımından 2 tür şahıs eki vardır. 1. İyelik kökenli şahıs eki, 2. Zamir kökenli şahıs ekidir. Karaçay-Malkarcadaki şahıs eklerin şekil olarak bazı değişimlere uğradığı anlaşılmaktadır. Örneğin, Eski Türkçedeki 2. teklik şahıs /-η/ eki Karaçay-Malkarcada /η ~g / nöbetleşmesi ile 2. çoğul şahıs eki /+ gIz/ şekline dönüşmüştür. Karaçay-Malkar atasözlerinde geçen sözcükte aşağıda örnekte verilmiştir.

çab-ı-gız “koşun 2. çocul şahıs eki”:

Elge koyan kirgendi, çabıgız!

“Köye tavşan girmiş, koşun!” (120/25)

ayt-ı-gız “söyleyin”:

“*Calan ayaklaga salam aytıgız, tonsuzlaga men kesim barama*”, *degendi* kış.

“Çıplak ayaklılara selam söyleyin, kürksüzlere ben kendim gidiyorum”,
demiş kış.”(92/23)

2.3.1.1. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri

İyelik ekleri sahiplik anlamını ifade eder. Nesne, kişi, kavram vs. gibi unsurların başka unsurlara olan bağıllığını ifade etmekte kullanılır. Bu sahiplik ifadesi, teklik veya çokluk durumuna göre çeşitlilik gösterir. *Görülen geçmiş zaman, şart, istek kipi* çekimlerinde kullanılır.

ata- η “baban”:

Atang aman bolsa da sırtınga költür.

“Baban kötü olsa da sırtında taşı.” (57/27)

çab-ı-gız “koşun”:

Elge koyan kirgendi, çabıgız!

“Köye tavşan girmiş, koşun!” (120/25)

et-mez-le “etmezler”:

Kanlıngı cavlary senge bav etmezle.

“Düşmanın düşmanları sana ahır inşa etmezler.” (147/9)

2.1.3.1.2. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri

Zamir kökenli şahıs ekleri, öğrenilen geçmiş, gelecek zaman, geniş zaman, şimdiki zaman çekimlerinde kullanılır.

caş-ar-ma “yaşarım”:

El sav bolsa, men da caşarma.

“Halk sağ olsa, ben de yaşarım.” (120/1)

tap-maz-sa “bulamazsın”:

Aşıksang taş da tabmazsa.

“Acele edersen taş da bulamazsın.” (54/11)

kör-ür-büz “görürüz”:

Köz bardı körürbüz, es bardı bilirbiz.

“Göz var görürüz, akıl var biliriz.” (175/2)

-ma, -me; -sa, -se : Kıpçak lehçelerinin birinci tip şahıs ekleri olan *-men/-sen* birinci ve ikinci teklik şahıs ekleri, sondaki */-n/* sesinin düşmesiyle Karaçay-Malkar atasözlerinde geçen sözcüklerde *-me/-se* şeklinde olduğu görülmüştür.

kör-me-gen-me “görmedim”:

*Bay bolub da **körmegenme**, Carlı bolub da ölmegenme.*

“Zengin olup da görmedim, Fakir olup da ölmedim.” (74/13)

öl-me-gen-me “ölmedim”:

*Bay bolub da körmegenme, Carlı bolub da **ölmegenme**.*

“Zengin olup da görmedim, Fakir olup da ölmedim.”

(74/14)

tüş-er-se “düşersin”:

*Birevge kazgan urunga kesing **tüşerse**.*

“Başkasına kazdığın kuyuya kendin düşersin.” (84/1)

2.3.2. Olumsuzluk Eki

-ma-, -me-

KMA’da kullanılan bu ek olumsuzluk anlamı katmaktadır. Fiilin kök veya gövdesine getirilerek tekrardan fiil yaptığı görülmüştür.

kör-me- “görme”:

*Bay bolub da **körmegenme** carlı bolub da ölmegenme.*

“Zengin olup da görmedim, Fakir olup da ölmedim.”

(74/13)

ayt-ma- “söyleme”:

***Aytma**, aytsang kaytma.*

“Söyleme, söylersen dönme.” (67/1)

bar-ma- “gitme”:

*Çakırılmagan cerge **barma**, çakırılğan cerden kalma.*

“Çağrılmadığın yere gitme, Çağrıldığın yerden kalma.

(113/5)

2.3.3. Şekil ve Zaman Ekleri (Kipler)

2.3.3.1. Bildirme Kipleri

Haber (Bildirme) kipleri bir zaman anlamı taşıyan kipler olarak ifade edilmektedir. Bunlar, görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman ve geniş zamandır.

2.3.3.1.1. Bilinen Geçmiş Zaman

-dı/ -di/-du/-dü

Yaşanan ve tanık olunan bir fiil veya hali anlatmada kullanılır. Karaçay-Malkar atasözlerinde geçen sözcüklerde görüldüğü gibi bilinen geçmiş zaman eki *-dı/-di/-du/-dü* ekleriyle yapıldığını görmekteyiz.

tab-dı-m “buldum”:

Cangı tabdım deb eskisin taşlama.

“Yeni buldum diye eskisini atma.” (94/15)

al-dı-ŋg “aldın”:

Carlı atha minse: “Kaydan alding” deydile, bay atha minse:

“Ogurlu bolsun” deydile.

“Fakir ata binse: “Nereden aldın” derler, zengin ata binse:

“Hayırlı olsun” derler.” (97/21)

carat-dı “yarattı”:

Koynu Allah caratdı, ečki coldan koşuldu.

“Koyunu Allah yarattı, Keçi yoldan katıldı.” (170/15)

2.3.3.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman Eki

-ğan, -gen, -han

Tanık olunmayan, geçmiş zamandaki bir fiili veya olayı anlatmada kullanılır. Başkasından duyulan ve aktarılan bu fiil ve haller KMA’da oldukça farklı şekillerde ifade edilir. Olumsuzu yoktur.

kir-gen-di “girmiş”:

*Elge koyan **kirgendi**, çabıgız!*

“Köye tavşan girmiş, koşun!” (120/25)

at-dır-gan-dıla “etmişler”:

*Eki teli biri birin aşıra tangı **atdırgandıla**.*

“İki deli birbirini uğurlayarak sabahı etmişler.” (119/11)

2.3.3.1.3. Gelecek Zaman Eki:

-lıq, -lik, -rıq, -rik, -arıq, -erik

Henüz gerçekleşmemiş ama gelecekte gerçekleşmesi mümkün olan bir hareketi ifade eder. Gelecek zamanın olumsuz şekli *tüyül / tül* “değil” olumsuzluk sözcüğü ile yapılır. Ancak KMA’da geçen sözcüklerde olumsuzluk ekiyle yapılan sözcük bulunamamıştır.

tüyüş-ürük “dövüşecek”:

***Tüyüşürük** bolsang, köz kakma.*

“Yolcu olsan, çok yatma, dövüşecek olsan, göz kırpmaz.”

(128/1)

kor-arık “gidecek”:

***Korarik** koramay, koşulluk koşulmaz.*

“Gidecek gitmeden, katılacak katılmaz. (168/7)

kan-arık “kanayacak”:

*Burnu **kanarık** corthanından belgili.*

“Burnu kanayacak koşturmasından belli.” (91/13)

bol-luk “olacak”:

***Bolluk** işge bolat bol.*

“Olacak işe çelik gibi ol.” (86/9)

2.3.3.1.4. Şimdiki Zaman Eki

-a/-e; -y

Bir fiilin veya olayın anlatılırken gerçekleşmekte olduğunu gösterir. Karaçay-Malkar Türkçesinde fiile şimdiki zaman anlamı katan ekler zaman zaman geniş zamanı anlamını da üstlenir. Bunlardan *-a, -e + tur* ekleri kesin şimdiki zamanı ifade eder.

ayt-a- ma “söylüyorum”:

*Kızım **aytama**, kelinim eşit.*

“Kızım söylüyorum, gelinim duy.” (163/13)

san-ay-sa “sanıyorsun”:

*Heyt" degenni da kıcırangamı **sanaysa**.*

“Heyt" demeyi de bağırmaktan mı sayıyorsun.”

(134/7)

küt-e-edi “güdüyordu”:

*Cıyırma koynu üç cıyırma Ebze **küte edi**.*

“Yirmi koyunu altmış Gürcü-Svan güdüyordu.”

(108/1)

kaşı-y-e-dile “kaşıyordu”:

*Eki kotur at da birbirlerin **kaşıy edile**.*

“İki uyuz at da birbirlerini kaşıyorlardı.” (119/5)

bil-e-tur-sa-n “biliyorsan”:

Bile tursang da sora tur.

“Biliyorsan da sor. (79/13)

2.3.3.1.5. Geniş Zaman Eki

-r, -ar, -er

Geniş zaman kategorisi genellikle tekrarlanan olayı veya fiili belirtir. Şimdi gerçekleşen bir olayı geleceğe yayar. Olayın halen sürdüğünü ifade eder. KMA’da da gelecek zaman *-r, -ar, -er* ekleriyle yapıldığını görmekteyiz.

caş-ar-ma “yaşarım”:

El sav bolsa, men da caşarma.

“Halk sağ olsa, ben de yaşarım.” (120/1)

ket-er-se “gidersin”:

İyne alıb kelseng, Oymak alıb keterse.

“İğne alıp gelsen, Yüksük alıp gidersin.” (144/12)

caş-ar “yaşar”:

İgini sözü köb caşar.

“İyinin sözü çok yaşar.” (139/3)

aş-ar-la “yerler”:

Asırı tatlı bolsang - aşarla, Asırı açi bolsang - atarla.

“Çok tatlı olsan yerler, Çok acı olsan atarlar.” (50/23)

at-ar-la “yerler”:

Asırı tatlı bolsang aşarla, Asırı açi bolsang - atarla.

“Çok tatlı olsan -yerler, Çok acı olsan atarlar.” (50/24)

2.3.3.2. Tasarlama Kipleri

Zaman anlamı olmayan tasarlama kipleri, fiillerin şart, gereklilik ve emir şekillerini yapar. Karaçay-Malkar atasözlerinde gereklilik ve istek kipi ile çekimlenmiş atasözü bulunamamıştır.

2.3.3.2.1. Şart Kipi

Bir fiilin gerçekleşmesi için başka bir fiile bağlı olduğunu ifade etmek için kullanılır. Şart kipi için KMA’da *-sa*, *-se* eki kullanılır. Bu eklerdeki ünlüler büyük ünlü uyumuna uyar.

ayt-sa-m “söylesem”:

*Men az **aytsam** da, sen köb angıla.*

“Ben az söylesem de, sen çok anla.” (183/11)

at-sa-η “atsan”:

*Altınnı kirge **atsaη** da cıltırar.*

“Altını pisliğe atsan da parlar.” (32/25)

kör-se “görse”:

*Teli nença **körse**, ança tiler.*

“Deli ne kadar görse, o kadar ister.” (216/7)

2.3.3.2.2. Emir Kipi

Bir eylemin yapılması için şahıslara verilen emir durumunu ifade eder. Karaçay-Malkar atasözlerinde ayrı şahıs ekleriyle çekimlenir.

öl-me-sin “ölmesin”:

Amma da "kelin ölmesin"-dey edi, "kelin da "kesim ölmeyim" dey edi.

“Kayınana da “gelin ölmesin”diyordu, kelin de “ben ölmeyim” diyordu” (45/21)

öl-me-yim “ölmeyim”:

Amma da "kelin ölmesin"-dey edi, "kelin da "kesim ölmeyim" dey edi.

“Kayınana da “gelin ölmesin”diyordu, gelin de “ben ölmeyim” diyordu” (45/22)

öl “öl”:

Kara da kör, carıl da öl.

“Bak da gör, kıskan da öl.” (147/21)

ayt-sın “söylesin”:

Avzu kıytık bolsa da, baynı caşı aytsın.

“Ağzı eğri olsa da, zenginin oğlu söylesin.” (64/14)

2.3.4. Fiillerin Birleşik Çekimleri

2.3.4.1. Hikâye

Birleşik çekimin hikâye şekli asıl fiil kipinin gösterdiği hareketin görülen geçmiş zamanda cereyan etmiş olduğunu bildirir. Bu çekim, konuşanın geçmiş zamanda gördüğü hareketleri hikâye etmek için, anlatmak için kullanacağı fiil şeklidir. (Ergin, 1977, s.321)

2.3.4.1.1. Şimdiki Zamanın Hikâyesi

Karaçay-Malkar atasözlerinde geçen sözcüklerde şimdiki zamanın hikâyesinin *-A + edi* yapısı ile kurulduğu görülmüştür. KMA’da gecen sözcüklerde de şimdiki zamanın hikayesi bu gramatikal bağlama göre şekillenmiştir.

bar-a- edim “gidiyordu”:

*Koyan da kaçıp **bara edi**, men da korkmay, Arbanı tübünden karab tura edim.*

“Tavşan da kaçıp gidiyordu, ben de korkmadan, Arabanın altından bakıyordum.” (170/6)

tar-a- edim “bakıyordu”:

*Koyan da kaçıp bara edi, Men da korkmay, arbanı tübünden karab **tura edim**.*

“Tavşan da kaçıp gidiyordu, ben de korkmadan, arabanın altından bakıyordum.” (170/7)

ala- edi “alıyordu”:

*Baltanı urgan da ülüş **ala edi**, "hah" degeh da ülüş ala edi.*

“Baltayı vuran da pay alıyordu, "hah" diyen de pay alıyordu.” (70/24)

ata edi “atıyordu”:

*Baltası suvga ketgen, Sabın da ızından **ata edi**.*

“Baltası ırmağa giden, Sapını da peşinden atıyordu.” (71/1)

kara-y edi “bakıyordu”:

*Bazgan kaban sırtı çıkıp **karay edi**.*

“Cesur domuz yamaca çıkıp bakıyordu.” (77/1)

2.3.4.1.2. Geniş Zamanın Hikâyesi

Karaçay-Malkar atasözlerinde geçen sözcüklerde geniş zamanın hikâyesinin *-A + edi* yapısı ile kurulduğu görülmüştür. KMA’da gecen sözcüklerde geniş zamanın hikâyesi genellikle *-Ar, -Ir, -r, + edi* gramatikal bağlama göre şekillenmiştir.

cav-ar -edi “yağardı”:

*İtni tilegi kabil bolsa, kökden süyek **cavar edi**.*

“Köpeğin dileği kabul olsa, gökten kemik yağardı.” (143/23)

at-ar-edim “atardım”:

*"Küleme da koyama ansı, igi kabsamüçlü uvanıknı cardan **atar edim**" -degendi çibin.*

"Gülüveriyorum yoksa iyi ısırırsam üç yaşındaki öküzü uçurumdan atardım" demiş sinek.” (179/24)

sat-ar -edim “satardım”:

*Atamı öllüğün bilsem, ötmekge **satar edim**.*

“Babamın öleceğini bilsem, ekmeğe satardım.” (57/24)

2.3.4.1.3. Geniş Zamanın Şartı

KMA’da geniş zamanın şartı, geniş zaman eki ile yapılmaz. Fiile getirilen şart eki geniş zamanın şartı görevini görür. . KMA’da da bunun örneklerini aşağıda görmekteyiz.

ber- se- η “verirsen”:

*Kallay salam **berseng**, allay cuvab alırsa.*

“Nasıl selam verirsen, öyle cevap alırsın.” (146/7)

2.4. FİİLİMSİLER

2.4.1. İsim-Fiil Ekleri

İsim-fiiller, fiillerden geçici olarak isim yapan eklerdir. Karaçay-Malkar atasözlerinde yer alan isim-fiillerden bazıları şu eklerle yapılır.

-(u)v

Ünlü ile biten fiillerden sonra /-v/, biçiminde gelir. Ünsüz ile biten fiillerden sonra yardımcı ses getirilerek /-uv, -üv-/, şeklinde kullanılır.

tat-uv “tat”:

*Aşığış işde **tatuv** cok.*

“Acele işte **tat** olmaz.” (53/25)

baz-uv “güvenmek”:

*Küçge **bazuv** bla iş tolmaz.*

“Güce güvenmekle iş bitmez.” (179/7)

-rga, -rge, -arga, -erge / -mazga, -mezge-

et-erge “yapmak”:

*Aytırğa uyalmagan **eterge** da uyalmaz.*

“Söylemeye utanmayan **yapmaktan** da utanmaz.” (66/25)

kör-mezge “görmek”:

***Körmezge** süygen ayünü da körmez.*

“Görmek istemeyen ayıyı da görmez.” (174/19)

bol-urga “olmak”:

*Şoh bolurga cıl gerek, Cav **bolurga** kün gerek.*

“Dost olmak için yıl gerekir, Düşman olmak için gün gerekir. (208/15)

ayt-ırğa “söylemek”:

***Aytırğa** uyalmagan eterge da uyalmaz.*

“Söylemeye utanmayan yapmaktan da utanmaz.” (66/25)

2.4.2. Sıfat-Fiil Ekleri

Fiilere gelerek isimleri nitelendiren, fiilden geçici sıfatlar yapan gramatikal unsurlardır.

-ğan, -ğen, -han

ışan-ğan “güvenen”:

***İşanğan** adaming taba aylangan butung uyur.*

“Güvendiğin adama doğru yönelen bacağın uyuşur.”

(135/15)

aylan -ğan “döner, çeviren”:

***Ğuru aylangan** tirmença.*

“Boş döner değirmen gibi.” (177/15)

cat-han “yatan” :

*Atlık saylasang ullan at katında **cathan** taynı sayla.*

“At seçecek olsan büyük atın yanında yatan tayı seç.”

(61/1)

aş-a-ğan “yiyen”:

***Aşagan** toyganlıkga, karagan toymaz.*

“Yiyen doysa da, bakan doymaz.” (52/5)

ayt-han “söyleyen”:

*Üyü aruv **aythan** sabiyge honşusu gakkı tutdurur.*

“Evi şefkat gösteren çocuğa komşusu yumurta tutturur.”

(235/5)

bar-ğan “giden”:

*At katına **bargan**, atnı sırtın sılar.*

“Atın yanına giden, atın sırtını okşar.” (56/17)

tur-ğan “kalkan”:

*Ertde **turgan** col alır, ertde üylengen töl alır.*

“Erken kalkan yol alır, Erken evlenen soy-nesil alır.”

(125/1)

-r, -ar, -er, -ır, -ir, -ur, -ür

Karaçay-Malkar atasözlerinde geniş zamanı da ifade etmek için kullanılan bu ek aynı zamanda sıfat-fiil eki göreviyle de kullanılmaktadır.

bat-ar kün “batacak güneş”:

***Batar künnü** atar tangı bar.*

“Batacak güneşin sökecek şafağı var.” (73/21)

bar-ır ceri “gideceği yer”:

*Budaynı **barır ceri** tirmendi.*

“Buğdayın gideceği yer değirmendir.” (90/23)

kör-ür kün “göreceği gün”:

***Körür küñübüzden** körmez küñübüz köb.*

“Göreceğimiz günden, görmeyeceğimiz gün çok.”

(174/27)

-lıq, -lik, -rıq, -rik, -arıq, -erik

Karaçay-Malkar atasözlerinde gelecek zaman ekleri de sıfat-fiil eki olarak kullanılmaktadır.

öl-mez-lik can “ölmeyecek can”:

***Ölmezlik can** tuvmaz.*

“Ölmeyecek can doğmaz.” (195/21)

kadın al-lık caş “kadın alacak genç”:

Katın allık caşnı eki hircunu ötürükden tolu.

“Evlenecek gencin iki cebi yalanla doludur.”

(151/27)

-maz, -mez

Karaçay-Malkar atasözlerinde geniş zaman eki sıfat-fiil eki yerine de kullanılır.

bol-maz adam “olmaz adam”:

*Bolur adam on cılında baş bolur, **bolmaz adam** kırk cılında caş bolur.*

“Olacak adam on yaşında lider olur, olmayacak adam kırk yaşında delikanlı olur.” (86/18)

kör-mez yer “görmeyecek yer”:

*Körür cerde körmeseng, **körmez cerde** körme.*

“Görecek yerde görmezsen, görmeyecek yerde görme.” (174/23).

cet-mez cer “yetişmeyecek yer”: *Ok **cetmez cerge** kılıç sildeme.*

“Kurşunun yetişmeyeceği yere kılıç sallama.” (187/11)

-vçu, -vçü

oku-vçu “okuyan”:

*Cılıkı atnı tanır, **okuvçu** hatnı tanır.*

“At çobanı atı tanır, okuyan yazıyı tanır.” (107/14)

kızır-u-vçu “kızaran”:

*Beti **kızaruvcu** adamnı cüregi haram bolmaz.*

“Yüzü kızaran adamın kalbi fesat olmaz.” (79/1)

teb-i-vçü “kımıldayan”:

Tebivçü tiş tüşüvçü.

“Kımıldayan diş düşer.” (214/25)

2.4.3. Zarf- Fiil Ekleri

Cümlede yüklemnin anlamını çeşitli yönlerden etkileyen ve fiilden bazı eklerle türetilmiş, şahıs ve zaman belirtmeyen zarf görevindeki kelimelere zarf-fiil denir (bk. Korkmaz, 2014, s.178).

-a, -e, -y

Ünsüzle biten fiillerden sonra /-a/ veya /-e/ ekleri kullanılırken, ünsüzle biten fiillerden sonra /-y/ zarf-fiil eki eklendiği görülmektedir. Bu zarf-fiil eki, tekrar gruplarında ve fiil birleştirmelerinde de kullanıldığı görülmektedir. KMA’da gecen sözcüklerde görülen zarf-fiil ekleri aşağıda görülmektedir.

bar-a “giderek”:

*Arba tınç-tınç **bara**, koyan tutar.*

“Araba sakın-sakın giderek, tavşan tutar.” (47/9)

kuvan- a “sevinerek”:

*Borç **kuvana** barır, Cılay kelir.*

“Borç sevinerek gider, Ağlayarak gelir.” (87/1)

cıla-y- “ağlayarak”:

*Cırlay biçilgen **cılay** tigilir.*

“Şarkı söyleyerek biçilen ağlayarak dikilir.” (107/23)

-may, -mey, -mayın, -meyin

/-a/-e/-y/ zarf fiil ekine {-ma, -me}, {-mayın, -meyin} olumsuzluk ekinin getirilmesiyle yapılır. KMA’da da bunun örneklerini aşağıda görmekteyiz.

toy-may “doymadan”:

*Cer **toymay** el toymaz.*

“Toprak doymadan halk doymaz.” (105/17)

ber-mey “vermeden”:

***Bermey** tanışhandan ese, berib tanış.*

“Vermeden tanışmaktansa, verip tanış.” (78/9)

sor-may “sormadan”:

*Bay **sormay** tanıtır.*

“Zengin sormadan tanıtır.” (75/1)

-b (-p)

Metinlerin çevirilerinde/ -p/ gerundiumuna farklı anlamlar verildiği de görülür. KMA’da da bunun örneklerini aşağıda görmekteyiz.

cık-ı-b “çıkıp”:

*Bazgan kaban **sırtha çıkıb** karay edi.*

“Cesur domuz yamaca çıkıp bakıyordu. (77/1)

calın-ı-b “yalvararak”:

***Calınıb** cavdan kalmazsa,*

“Yalvararak düşmandan kurtulamazsın. (92/19)

kaç-ı-b “kaçıp”:

*Cangurdan **kaçıb** çuçuşurga kirgença.*

“Yağmurdan kaçıp şelaleye girmek gibi. (96/13)

kör-ü-b “görüp”:

***Körüb** esleme da, esleb kör.*

“Görüp farketme de, farkedip gör.” (174/21)

sor-u-b “sorup”:

*Acal **sorub** kelmez, kelse, kaytıb ketmez.*

“Ecel sorup gelmez, gelse, dönüp gitmez.” (21/7)

-ganlay, -genley, -hanlay

Karaçay-Malkar atasözlerinde bu zarf-fiil eki Türkiye Türkçesindeki {-*ınca, ince*} ve {-*arak, erek*} zarf-fiil iki farklı anlamı karşılamaktadır. Olumsuz şekli ise {-*maganlay, megenley*} biçimindedir. Ancak KMA’da olumsuz şekline rastlanmamıştır.

cat-hanlay “yatarak”:

*Kalak it **cathanlay** ürür.*

“Uyuz köpek yatarak havlar.” (145/27)

sal-ganlay “koyunca”:

*Kızıngı beşikge **salganlay** canına berne sal.*

“Kızımı beşiğe koyunca yanına çeyiz koy.” (163/25)

tur-ganlay “dururken”:

*At col **turganlay**, Aylanç colnu atlama.*

“At yolu dururken, Virajlı yola girme.” (56/3)

-ğanda, -ğende, -handa

Yapısı itibariyle aynıdır, /-ğan/, /-ğen/ partisipiyle /-da/, /-de/ bulunma hali eki birleşerek oluşmuştur. KMA’da da bunun örneklerini aşağıda görmekteyiz.

başla-ğanda “başladığında”:

İşni başlaganda mahtanma, boşaganda mahtan.

“İşe başladığında övünme, bitirdiğinde övün.” (141/1)

boşa-ğanda “bitirdiğinde”:

İşni başlaganda mahtanma, boşaganda mahtan.

“İşe başladığında övünme, bitirdiğinde övün.” (141/2)

aşa-ğanda “yemekte”:

Aman adam aşaganda alda bolur, işlegende artda bolur.

“Kötü adam yemekte önde olur, iş yapınca arkada olur.” (33/7)

işle-ğende “iş yapınca”:

Aman adam aşaganda alda bolur, işlegende artda bolur.

“Kötü adam yemekte önde olur, iş yapınca arkada olur.” (33/8)

-gıncı, -ginci, -hıncı

Anlam olarak /-a/, /-e/ kadar, bazen de /-madan/, /-meden/ karşılar. Fiili zaman bakımından niteler. Ünlü uyumuna bağlıdır. KMA’da da bunun örneklerini aşağıda görmekteyiz.

çık-gıncı “çıkmadan”:

Katıning aman bolsa, sakaling çıkgınçı, başing agarır.

“Karın kötü olsa sakalın çıkmadan saçın ağarır.” (123/1)

et-ginci “yapınca”:

Sen anı etginçi, tengizge köb suv keter.

“Sen onu yapıncaya kadar, denize çok su akar.” (201/3)

kir-ginçi “girmeden”:

*Suvga **kirginçi** etek költürme.*

“Suya girmeden eteğini kaldırma.” (205/13)

cet-ginçi “gelince”:

*Acal **cetginçi** ölüm çok.*

“Ecel gelinceye kadar ölüm yok.” (21/3)

-tın, -tın, -tun, -tün

Karaçay-Malkar atasözlerindeki bazı fiilere eklendiğinde ona “benzerlik”, “görelilik” ve “gibi” anlamları katmakta ve durum zarfı yapmaktadır.

caşır-tın “gizlice”:

*Aman it **caşırtın** kıbar.*

“Kötü köpek gizlice ısırır.” (38/25)

akır-tın “yavaşça”:

***Akırtın** başhan tab basar.*

“Yavaş basan iyi basar.” (30/1)

-gın, -gin

al-gın “önce”:

***Algın** sağış et da, aytırığı alay ayt.*

“Önce düşün de, söyleyeceğini öyle söyle.” (30/17)

3. BÖLÜM

KARAÇAY-MALKAR ATASÖZLERİNİN SÖZ VARLIĞI

3.1.KARAÇAY-MALKAR ATASÖZLERİNDE KULLANILAN SÖZ VARLIĞININ GRAMATİKAL SINIFLANDIRILMASI

3.1.1. İsimler

İsim soylu kelimeler cümledeki yüklendikleri anlamlarına göre, isim, sıfat, zarf ve zamir olmak üzere dört gruba ayrılırlar. İsimler, varlıkları veya kavramları anlam bakımından karşılayan kelimelerdir. (bk. Ergin, 2013, s.218).

3.1.1.1. Soyut İsimler

Soyut adlar görünürde madde olarak var olamayan, duygu organlarımızla kavranamayan ancak zihnimizde tasavvur var olan kavramlara ve niteliklere karşılık olan adlar. (Korkmaz: 2017, s.229)

açuv “öfke”:

Otuñcunu açuvu burnunda.

“Oduncunun öfkesi burnunda.” (191/17)

sağış “düşünce”:

Sağış sargaltır, katın kartaytır.

“Düşünce sarartır, kadın yaşlandırır.” (199/9)

aman “kötü”:

Aman bla kelgen, aman bla keter.

“Kötülükle gelen, kötülükle gider.” (36/17)

3.1.1.2. Somut İsimler

Somut adlar duyu organlarımızla görüp kavrayabildiğimiz ve tabiatta maddi olarak var olan gerçek nesne ve varlık adlarıdır. (Korkmaz, 2017, s.229).

taş “taş”:

*Aşıkğandan basar **taşın** tanımagan.*

“Aceleden basacağı taşı görmeyen.” (54/5)

toprak “toprak”:

*Adamnı canı **toprak**, Terekni canı çaprak.*

“İnsanın canı toprak, Ağacın canı yaprak.” (25/13)

çaprak “yaprak”:

*Adamnı canı toprak, Terekni canı **çaprak**.*

“İnsanın canı toprak, Ağacın canı yaprak.” (25/14)

3.1.1.3. Özel İsimler

Özel isim "tek" ve "özel" olan varlıklara ve kavramlara verilen belirleyici ad evrende eşi ve benzeri olmayan yaratılıştaki tek plan varlıklara verilen addır. Bazı soyut kavramları belirtmekte kullanılır. KMA’da geçen sözcüklerde görülen özel isimlerin örnekleri aşağıda sıralanmıştır.

Azret-Aliy “*hazreti Ali*”:

***Azreti Ali** ibilisge tübedi da, namazga keçikdi.*

“Azret-Aliy şeytana rastladı da, namaza gecikti.” (69/11)

karaçay “karaçay” :

*Har elde bir patçah, **Karaçayda** harkim patçah.*

“Her ÷lkede bir padişah, Karaçay'da herkes padişah.”
(132/14)

ebze “gürcü savan dağı”:

Ebzeni *tav tıymaz.*

“Gürcü-Svan'ı dağ engelleyemez.”117/17)

orus “rus”:

Orusnu *közün al da, ornuna açha sal.*

“Rus' un gözünü al da, yerine para koy.” (189/13)

3.1.1.4. Cins İsimler

Korkmaz, cins isimleri tanımlarken “aynı türden olan varlık ve kavramlardan birine, bir bölümüne veya hepsine ait olan sözlerdir” şeklinde ifade etmiştir (Kokmaz, 2017:243). KMA’da geçen sözcüklerde gör÷len cins isimlerin bazı örnekleri aşağıda sıralanmıştır.

terek “ağaç”:

Sözçü adam çöbnü terek eter.

“Dedikoducu adam çöp parçasını **ağaç** yapar.” (204/11)

kalam “kalem”:

Kalam *bolsa, şaka da bolur.*

“Kalem olsa, mürekkebi de olur.” (146/1)

caş “oğul”:

Aman caş atasına azab.

“Kötü oğul babasına eziyet.” (37/11)

3.1.2. Sıfatlar

Sıfatlar, nesne ya da varlıkların niteliklerini, sayılarını, renklerini vb. özelliklerini gösteren isim soylu sözcüklerdir.

3.1.2.1. Niteleme Sıfatları

Niteleme sıfatları, canlı cansız varlıkları renk, şekil, biçim, tat, koku, mesafe, iç ve dış özelliklerini bildiren sıfatlardır. (Korkmaz, 2017, s.359)

aruv “güzel”:

Aruv söz can tıyar, Canuv söz can kıyar.

“Güzel söz can kurtarır, Kızgın söz cana kıyar.” (49/25)

canuv “kızgın”:

*Aruv söz can tıyar, **Canuv** söz can kıyar.*

“Güzel söz can kurtarır, Kızgın söz cana kıyar.” (49/26)

aşhı “iyi”:

Aşhı söz taş teşer.

“İyi söz taş deler.” (53/9)

tar “dar”:

Tar cerde tanışhan keng cerde kelişir.

“Dar yerde tanışan geniş yerde anlaşır.” (210/25)

3.1.2.2. Belirtme Sıfatları

Nesne veya varlıkları nitelendiren değil herhangi bir durumunu belirten sıfatlardır. Belirtme Sıfatları kendi içinde *İşaret Sıfatları*, *Sayı Sıfatları*, *Soru Sıfatları* ve *Belirsizlik Sıfatları* olmak üzere dörde ayrılmıştır.

3.1.2.3. İşaret Sıfatları

İşaret sıfatları varlıkları gösterme yoluyla belirten sıfatlardır (Korkmaz, 2017, s.375). Karaçay-Malkar atasözlerinde geçen sözcüklerde görülen işaret sıfatı aşağıdaki örnekte sıralanmıştır.

bu kar “bu kar”:

“*Cangız caşım **bu kar** eriginçi caşasın*” - *degendi birev.*

“Tek oğlum bu kar eriyinceye kadar yaşasın” - demiş birisi.”

(94/23)

3.1.2.4. Sayı sıfatları

İsimleri sayı yönünden ifade eden sıfatlardır.

3.1.2.4.1. Asıl Sayı Sıfatları

İsimlerin önüne gelerek onların asıl sayısını belirten sıfatlardır. Korkmaz, asıl sayı sıfatları “eklendikleri, adla birer sıfat tamlaması oluşturan ve ismin sayısını belirten sıfatlardır” şeklinde ifade etmiştir (bk. Korkmaz, 2017, s.377). Karaçay-Malkar atasözlerinde geçen sözcüklerde görülen asıl sayı sıfatı aşağıdaki örneklerde sıralanmıştır.

tört köz “dört göz”:

*İgi koyçunu **tört** közü bolur.*

“İyi çobanın dört gözü olur.” (138/9)

segiz keçi “sekiz keçi”:

***Segiz** ečkige seksen teke.*

“Sekiz keçiye seksen teke.” (201/1)

Karaçay-Malkar atasözlerinde asıl sayı sıfatları özelliklerinden biride yirmiden büyük sayıları yirmi ve katları ile söylenebilmektedir.

üç cıyırma “altmış”:

*Cıyırma koyunu **üç cıyırma** Ebze küte edi.*

“Yirmi koyunu altmış Gürcü-Svan güdüyordu.” (108/1)

3.1.2.4.2. Sıra Sayı Sıfatları

Nesneleri veya varlıkları dereceleme sayısını gösteren sıfatlardır. Karaçay-Malkar atasözlerinde geçen sözcüklerde görülen sıra sayı sıfatları aşağıdaki örneklerde görülmektedir.

bir-inci “birinci”:

*Eşekge mingen **birinçi** ayıb, andan cıgılğan ekinçi ayıb.*

“Eşeğe binmek birinci ayıp, ondan düşmek ikinci ayıp.”
(128/1)

eki-nçi “ikinci”:

*Özden biyni **ekinçi** kulu.*

“Soylular prensin ikinci kölesidir.” (197/17)

3.1.2.4.3. Topluluk Sayı Sıfatları

Birliktelik, topluluk ifade eden sıfatlardır. Karaçay-Malkar atasözlerinde -av, -ev, -evlen ekleriyle yapıldığı görülmüştür. Karaçay-Malkar atasözlerinde geçen sözcüklerde görülen topluluk sayı sıfatları aşağıdaki örneklerde sırlanmıştır.

ekeven “iki kişi”:

*Oksuz şkok **ekevlenni** korkutur.*

“Kurşunsuz tñfek iki kişiyi korkutur.” (287/19)

ekeven “iki kişi”:

***Ekevlenni** bir etgen suvab.*

“İki kişiyi birleştirmek sevap.” (118/15)

törtev “dört kişi”:

***Törtev** bir bolsa, töbedegin endirir, altav ayrı bolsa, aradagın aldırır.*

“Dört kişi bir olsa, tepedekini indirir, altı kişi ayrı olsa, aradakini kaptırır.” (227/1)

altav “altı kişi”:

*Törtev bir bolsa, töbedegin endirir, **altav** ayrı bolsa, aradagın aldırır.*

“Dört kişi bir olsa, tepedekini indirir, altı kişi ayrı olsa, aradakini kaptırır.” (227/2)

3.1.2.4.4. Soru Sıfatı

Nesneleri ya da varlıkları soru yoluyla belirten sıfatlardır. Karaçay-Malkar atasözlerinde geçen sözcüklerde görñlen soru sıfatları aşağıdaki örneklerde sırlanmıştır.

kallay urluk “nasıl tohum”:

***Kallay** urluk sebseng, allay mürzöv alırsa.*

“Nasıl tohum saçarsan, ayle tahıl alırsın.” (146/11)

kallay selam “nasıl selam”:

Kallay salam berseng, allay cuvab alırsa.

“Nasıl selam verirsən, ayle cevap alırsın.” (146/7)

3.1.2.4.5. Belirsizlik Sıfatları

Nesnelerin veya varlıkların sayı ve miktarını açık bir şekilde ifade edilmeden belirsiz olarak ifade edilen sıfatlardır. Karaçay-Malkar atasözlerinde geçen sözcüklerde görülen belirsizlik sıfatları aşağıdaki örneklerde sırlanmıştır.

bir kün “bir gün”:

*Aman adam **bir kün** üyüngde catar, bir kün kesingi satar.*

“Kötü adam bir gün senin evinde yatar, bir gün seni satar.” (33/19)

har adam “her adam”:

***Har adam** kesine ullu körünür.*

“Her insan kendine büyük görünür.” (132/1)

savlay “bütün”:

*Börü "Boynum bögülse, duniyanı **savlay** aşarem", degendi.*

“Kurt "Boynum bükülse, bütün dünyayı yerdim", demiş.” (88/25)

bütev “bütün”:

*Bir kotur koy koturun **bütev** sürüvge cukdurur.*

“Bir uyuz koyun uyuzunu bütün sürüye bulaştırır.” (82/5)

3.1.3. Zamirler

Bir varlığı, kişiyi ve nesneyi belirterek, onun yerine kullanılan kelimelere zamir denir. Doğrudan ismin yerini tutarlar.

3.1.3.1. Şahıs Zamirleri

Şahıs zamirleri, varlıkları kişi olarak temsil eden ve kişi adlarının yerine geçen zamirlerdir.

men “ben”:

***Men** koy, sen kıptı.*

“Ben koyun, sen makas.” (183/17)

sen “sen”:

*Duniya alamatı **sen** eseng da, igime deb aytma.*

“Dünyanın en muhteşemi sen olsan da, iyiyim deme.” (117/1)

siz “siz”:

***Sizde** bişmegen, bizde da küymez.*

“Sizde pişmeyen, bizde de yanmaz.” (202/11)

Şahıs zamirlerin edatlarla bağlanması aşağıdaki gibidir.

seni bla “seninle”:

*Cavungu cavu **seni bla** şoh bolur.*

“Düşmanının düşmanı seninle dost olur.” (103/15)

3.1.3.2. İşaret Zamiri

Nesneleri veya varlıkları işaret yoluyla belirtir.

anı “onu”:

*Sen **anı** etginçi, tengizge köb suv keter.*

“Sen onu yapıncaya kadar, denize çok su akar.” (201/3)

ol “o”:

*Amanı bir malı bolur, **Ol** da bagalı bolur.*

“Kötünün bir malı olur, O da kıymetli olur.” (44/23)

mindan “ondan”:

***Mindan** barsang tik enişge, Andan kelseng tik öрге.*

“Buradan gitsen yokuş aşağı, Oradan gelsen yokuş yukarı.” (184/3)

andan “oradan”:

*Mindan barsang tik enişge, **Andan** kelseng tik öрге.*

“Buradan gitsen yokuş aşağı, Oradan gelsen yokuş yukarı.” (184/4)

3.1.3.3. Dönüslülük Zamiri

Karaçay-Malkar atasözlerinde dönüslülük zamiri *kesi* “kendi” sözcüğüdür. Karaçay-Malkar atasözlerinde geçen sözcüklerde görülen dönüslülük zamiri aşağıdaki örneklerde sırlanmıştır.

kesi-m “kendim”:

***Kesim** deseng eki ernalar birbirine cetedi.*

“Kendim desen iki dudağın birbirine değer.” (159/5)

kesi- ng “kendin”:

Aman etseng da **kesing** et.

“Kötü yapsan da kendin yap.” (38/7)

kesi- “kendi”:

Adamnı **kesi** cetmegen cerge sözü ceter.

“Adamın kendi ulaşamadığı yere sözü ulaşır.” (26/1)

3.1.3.4. Soru Zamiri

Karaçay-Malkar Türkçesinde kim ve ne olmak üzere iki çeşit soru zamiri vardır. Karaçay-Malkar atasözlerinde geçen sözcüklerde görülen soru zamiri aşağıdaki örneklerde sırlanmıştır.

nege “neye”:

*Baş bolmasa, kaş **nege** kerekdi.*

“Baş olmasa, kaş neye lazım.” (72/9)

kimni “kimin”:

***Kimni** tuzdamın aşasang anı adetin et.*

“Kimin yemeğini yesen, onun adetini yap.” (164/27)

3.1.3.5. Belirsizlik Zamiri

Karaçay-Malkar atasözünde kişileri ya da nesneleri kesin ve net bir şekilde ifade etmeyen zamirlerdir.

birev “biri”:

***Birev** bilmegenni **birev** bilir.*

“Birinin bilmediğini başkası bilir.” (83/22)

har kim “her kim”:

Har kim da kesi bilgença tebseydi.

“Herkes bildiği gibi danseder.” (133/3)

kişi “kimse”:

Asıl kişi az söyleşir, köb tıngılar.

“Asil kimse az konuşur, çok dinler.” (50/17)

3.1.4. Zarflar

Zeynep Korkmaz zarfları, “Zarflar fiillerden, sıfatlardan, sıfat fiillerden ve zarf niteliğindeki sözlerden önce gelerek onları, zaman yer, yön, nitelik, durum, azlık-çokluk bildirme, pekiştirme ve sorma gibi çeşitli yönlerden etkileyip değiştirerek anlamlarını daha belirgin duruma getiren sözlerdir” (Korkmaz, 2017, s.427) şeklinde tanımlar. Karaçay-Malkar atasözlerinde geçen zarfları türüne aşağıdaki gibi sıralayabiliriz.

3.1.4.1. Yer-Yön Zarfı

Fiillin hareketini, yerini ve yönünü bildiren zarflardır. Karaçay-Malkar atasözlerinde geçen sözcüklerde görülen yer-yön zarfı aşağıdaki örneklerde sırlanmıştır.

eniş-ge “dışarı”:

Tışlı çıçhan üylü çıçhannı eşikge kıstay edi.

“Sokak faresi ev faresini dışarı kovuyordu.”
(222/11)

beri “buraya”:

Ebzede otun tomura congruçası beri kele.

“Gürcü-Svanlar'da odun kesiliyor, yongası buraya geliyor.” (117/9)

keri “geri”:

*Aman terekni tamırı **keri** keter.*

“Kötü ağacın kökü geri gider.” (42/9)

alay-da “orada”:

*Kalayda minseng **alayda** tüşerse.*

“Nerede binersen orada inersin.” (146/3)

eniş-ge “aşağıda”:

*Terekni alması köb bolsa, başın **enişge** tutar.*

“Ağacın elması çok olsa, başını aşağıda tutar.”
(221/9)

3.1.4.2. Zaman Zarfı

Fiilin bildirdiği hareketin zamanını gösterir. Karaçay-Malkar atasözlerinde geçen sözcüklerde görülen zaman zarfı aşağıdaki örneklerde sırlanmıştır.

alga “önce”:

*Homuh **alga** ölür.*

“Korkak önce ölür.” (134/13)

keçe “gece”:

*Uruçu **keçe** cuklamaz.*

“Hırsız gece uyumaz.” (232/9)

kündüz “gündüz”:

*Kün körmegen kün körse, **kündüz** çırak candırır.*

“Güneş görmeyen güneş görse, gündüz ışıık yakar.”
(180/11)

cay “yaz mevsimi”:

***Cay** asıramaganıngı, kış tabmazsa.*

“Yazın saklamadığını, kışın bulamazsın.” (103/17)

kış “kış mevsimi”:

*Cay işlegen, **kış** tişler.*

“Yazın çalışan, kışın yer.” (104/5)

tambla-ga “yarın”:

*Bügüingü işni **tamblaga** kaldırma.*

“Bugünkü işi yarına bırakma.” (92/5)

3.1.4.3. Durum Zarfı

Fiilin bildirdiği hareketin niteliğini ve durumunu gösteren zarflardır. Karaçay-Malkar atasözlerinde geçen sözcüklerde görülen durum zarfı aşağıdaki örneklerde sırlanmıştır.

akır “yavaş”:

***Akırın** bargan arıamaz.*

“Yavaş giden yorulmaz.” (29/19)

cengil “hızlı”:

*Akırtınnı **cengil** cetmez.*

“Yavaşla hızlı yetişemez.” (30/3)

berge “beraber”:

Birge *cegilgen eki ögüz da teng bolmaydıla.*

“Beraber koşulmuş iki öküz de eşit olmaz.” (84/23)

tınç “sakin”:

Arba ***tınç***-*tınç bara, koyan tutar.*

“Araba sakin-sakin giderek, tavşan tutar.” (47/9)

3.1.4.4. Miktar Zarfları

Fiili miktar bakımından belirtir. Karaçay-Malkar atasözlerinde geçen sözcüklerde görülen miktar zarfı aşağıdaki örneklerde sırlanmıştır.

köb kere “çok kere, çok”:

Canşak ***köb kere*** *sokuranır.*

“Geveze çok defa pişman olur.” (96/23)

Az bergen cürekden, köb bergen baylıktan.

“Az veren candan, çok veren maldan” (68/14)

az “az”:

Az *bergen cürekden, köb bergen baylıktan.*

“Az veren candan, çok veren maldan”. (68/13)

bek “çok”:

Bek *süygeningden bek kölüng kalır.*

“Çok sevdiğinden kalbin çok kırılır.” (77/15)

nença “ne kadar”:

*Teli **nença** körse, **ança** tiler.*

“Deli ne kadar görse, o kadar ister.” (216/7)

3.1.5. Fiiller

Fiiller, hareket, oluş, kılış bildiren kelimelerdir. Fiilleri, isim soylu kelimelerden ayıran en önemli unsur, fiillerin cümle içinde kullanabilmek için bir fiil çekim eki almak zorunda olmalarıdır. Aldıkları çekim ekleri ise isimlerden ayırdır. (Demir, Yılmaz: 2014, s.219).

Fiiller anlamlarına göre, yapılarına göre ve birleşik fiiller olmak üzere 3 grupta incelenir. Bu grupta yapılarına göre incelenmiştir.

3.1.5.1. Yapılarına Göre Fiiller

3.1.5.1.1. Basit Fiiller

Basit fiiller kendi içlerinde daha basit anlamlı öğelere ayrılmayan kök fiillerdir. (Korkmaz, 20017, s.485)

tüş- “düşmek:

*Alma biş, avuzuma **tüş**.*

“Elma piş, ağızıma düş.” (31/19)

at- “atmak”:

*Aşhılık et da suvga **at**.*

“İyilik yap da suya at.” (53/19)

3.1.5.1.2. Türemiş Fiiller

Karaçay-Malkar atasözlerinde geçen bazı türemiş fiiller şunlardır.

tab-ı-l-maz “bulunmaz”:

*Kerek bolsa, it kiri da **tabılmaz**.*

“Lazım olsa, köpek pisliği de bulunmaz.” (157/5)

kel-tir-mez “getirmez”:

*Osiyat acal **keltirmez**.*

“Vasiyet eccl getirmez.” (190/11)

3.1.5.1.3. Birleşik Fiiller

İsim veya fiil kök ve gövdelerine yardımcı fiillerin getirilmesiyle oluşturulan fiillere birleşik fiil adı verilir. Karaçay-Malkar atasözlerinde geçen birleşik fiiller, genellikle aşağıda belirtilmiş olan bazı fiillerin yardımıyla oluşmuştur.

al- yardımcı fiili : Karaçay-Malkar atasözlerinde yeterlilik kipinin hem olumlu kullanımı hem olumsuz anlamda kullanımı *al-* yardımcı fiilinin yardımıyla oluşur. Olumsuz anlamda kullanımında sadece *-mA* olumsuzluk eklenir.

sav-al-may-ma. “sağamıyorum”:

*Arbaz kınğırdı da iynek **savalmayma**.*

“Avlu eğri de inek sağamıyorum.” (47/21)

teb- yardımcı fiili: Karaçay-Malkar atasözlerinde geçen fiillere gelerek bir fiili birleşik fiil yapar.

çaçılırga tebrese “dağılmaya başlarsa”:

*Koş **çaçılırga tebrese**, kotur ulak başçı bolur.*

“Ağıl dağılmaya başlasa, uyuz oğlak lider olur.”

(169/17)

bol- yardımcı fiili: Karaçay-Malkar atasözlerinde geçen fiillere gelerek bir fiili birleşik fiil yapar.

tas boldu “kayboldu”:

*Katını bla erini ortasında könçek **tas boldu**.*

“Karı kocanın arasında pantolon kayboldu.”

(152/13)

tot bolur “pas olur”:

*Bolat temir **tot bolur**, Taza cürek tot bolmaz.*

“Çelik pas tutar, Temiz kalp pas tutmaz.” (86/5)

cangılı bolur “kapisli olur”:

*Aman katın **cagınlı bolur**.*

“Kötü kadın kapisli olur.” (39/17)

et- yardımcı fiili:

zaran eteme “zarar ver-”:

***Zaran eteme** deb sebeb etgen; Sebeb eteme deb zaran etgen.*

“Zarar veriyorum diye fayda veren; Fayda veriyorum diye zarar veren.” (235/19)

sebeb eteme “fayda ver-” :

*Zaran eteme deb sebeb etgen; **Sebeb eteme** deb zaran etgen.*

“Zarar veriyorum diye fayda veren; Fayda veriyorum diye zarar veren.” (235/20)

umut ete edi “umut ediyordu”:

*Teli suvdan börek **umut ete edi**.*

“Deli sudan börek umut ediyordu.” (216/15)

koy- yardımcı fiili: KMA’da zarf-fiil ekinden sonra gelerek tezlik bildiren birleşik fiiller yapar.

küleme da koyama “gülüveriyorum”:

*“Küleme da **koyama** anısı, igi kabsam üçlü uvanıknı cardan atar edim” -degendi çibin.*

“Gülüveriyorum yoksa iyi ısırırsam üç yaşındaki öküzü uçurumdan atardım” - demiş sinek.” (179/23)

tur- yardımcı fiili: KMA’da -a, -e, -y, -p zarf-fiil eklerinden sonra gelerek süreklilik bildiren birleşik fiiller yapar.

karab tura edim “bakıyordum”:

*Koyan da kaçıp bara edi, Men da korkmay, Arbanı tübünden **karab tura edim**.*

“Tavşan da kaçıp gidiyordu, Ben de korkmadan, Arabanın altından bakıyordum.” (170/7)

bile tursang “biliyorsan”:

***Bile tursang** da sora tur.*

“Biliyorsan da sor.” (79/13)

bar- yardımcı fiili: KMA’da -a, -e, -y, -p zarf-fiil eklerinden sonra gelerek birleşik fiiller oluşturur.

ketip barama “gidiyorum”:

“*Men ketib barama, eşekleni börü aşar*” - *degendi birev.*

“Ben gidiyorum, eşekleri kurt yer” - demiş birisi. (183/15)

ber- *yardımcı fiili*: KMA’da isimlere gelerek birleşik fiilleri oluşturur.

derman bergen “ilaç vermek”:

*Telige akıl üretgen, ölgenge **darman bergen** kibikdi.*

“Deliye akıl öğretmek, ölene ilaç vermek gibidir.” (217/13)

havh berme “ödünç vermek”:

*Uruşda kılıcı **havh berme.***

“Savaşta kılıcı ödünç verme.” (232/15)

ad beredi “ad vermek”:

*At atagan **at beredi.***

“İsim veren at hediye eder.” (55/3)

3.1.6. Edatlar

Edatların cümle içinde geçici birer görev yüklenmiş olmaları, onları aynı nitelikteki ad çekimi ekleri ile benzer ve paralel duruma getirmiştir. Yalnız, aralarındaki önemli ayrılık, şekilce birincilerin ek, ikincilerin birer bağımsız kelime olmalarındadır. Buna göre edatlar, şekilce kelime, işleyiş bakımından ad çekimi (durum) ekleri niteliğindedir. (Korkmaz, 2017: 895)

3.1.6.1. Bağlama Edatları

Korkmaz bağlama edatlarını “*Bağlaçlarla birbirine bağlanmış ad veya ad soylu kelimelerin oluşturduğu kelime grubudur.*” (Korkmaz, 2007, s.34) diye tanımlamıştır. Tek başlarına anlam ifade etmeyen sözcüklerdir. Bağlama edatları, sözcük veya cümleleri biçim ve anlam yönünden birbirine bağlamış ve bağladıkları sözcük veya cümleler arasında anlam ilişkisi kurmuştur.

3.1.6.2. Sıralama Edatları

bla “ile”

bilim bla “bilim ile”:

*Bilim **bla** kışhıda alma bişer.*

“İlim ile kış mevsiminde bile elma yetişir.” (80/5)

bergen bla “verdiği ile”:

*Birev bergen **bla** birev çaşamaz.*

“Birinin verdiği ile başkası yaşamaz.” (83/18)

İyne bla “iyne ile”:

*İyne **bla** kör kazgança.*

“İğne ile mezar kazmak gibi.” (144/15)

da “dahi”

suv da “ırmak dahi”:

*Bir köziivde suv **da** tarkayadı.*

“Sırası geldiğinde ırmak dahi kurur.” (82/11)

ölse da “ölse dahi”:

*Börüğe ölse **da** iynanma.*

“Kurda ölse dahi inanma.” (89/25)

3.1.6.3. Karşılaştırma Edatları

ne, ne...ne, ne...ne de “ne, ne...ne, ne...ne de, ya...ya”

ne...ne “ya ...ya”:

*Aman adamda **ne** namıs bolmaz, **ne** bet bolmaz.*

“Kötü adamda ya haysiyet olmaz ya şeref olmaz.” (34/1)

ne...ne “ya ...ya”:

*Aman adam **ne** malını alır **ne** canını alır.*

“Kötü adam ya malını alır ya canını alır.” (33/23)

ne...ne “ya ...ya”:

*Kıdırgan **ne** aş tabar **ne** söz eşitir.*

“Dolaşan ya yemek bulur ya söz duyar.” (160/12)

ne...ne da “ya...ya da”:

*Aman konak **ne** zamansız gelir, **ne da** geç kalır.*

“Kötü misafir ya zamansız gelir ya da geç kalır.” (41/1)

3.1.6.4. Kuvvetlendirme Edatları

a, va “ise, de”

a veya *va* bazen de *a, va* şekliyle birlikte kullanılarak benzer veya zıt iki cümle, kelime veya ifade arasında aynılık veya farklılık ilişkisi kurmaktadır. Ünsüz ile biten bir kelimeden sonra *a* kullanılırken ünlü ile biten kelimelerden sonra *va* tedatı kullanıldığı görülmektedir.

va:

*Agaçnı başın kesseng, tübü kalır, ekevden biri ölse, biri kalır, cangız ölse **va** kimi kalır?*

“Ağacın başını kessen, dibi kalır, iki kişiden biri ölse, biri kalır, yalnız adam ölse, kimi kalır?” (26/23)

va:

*Cuk bolgunçu kork da, bolgandan sora **va** cigit bol.*

“Bir şey oluncaya kadar kork da, olduktan sonra cesur ol.” (110/12)

a:

*Adam bolluk ceti cilda baş bolur, Bolmazlık **a** kırk cılında caş bolur.*

“Adam olacak yedi yaşında lider olur, Olmayacak **ise** kırk yaşında delikanlı olur.” (24/2)

3.1.6.5. Son Çekim Edatları

alga ‘önce’, *almatın* ‘yüzünden’, *artha* ‘sonra’, *başha* ‘başka’, *dep* ‘diye’, *der*, ‘kadar’, *kibik* ‘gibi’, *köre* ‘göre’, *üçün* ‘için’.

başha “başka”:

*Har başnı avruvu **başha**.*

“Her başın ağrısı başkadır.” (132/7)

köre “göre”:

*Atına **köre** kamçing.*

“Atına göre kamçın.” (60/17)

3.1.7. Bağlaçlar

Görevdeş ya da anlamca birbiriyle ilgili kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri birbirine bağlayan ve şekil ve anlam bakımından ilişki kuran dil birliklerinin birlikte kullanılmasını sağlayan gramer yapısına bağlaç denir.

Sözcükler ve cümleler arasındaki her türlü ilgi ve bağları işaretlemek için kullanılan dil araçlarına bağlaç denir (Emre, 1945, s.19). KMA’da bla ve da bağlacıyla iki cümleyi birbirine bağlar.

*bla “ve”: Adamnı adamlığı ölmey **bla** ketmey bilinmez.*

“Adamın adamlığı ölmeden ve gitmeden bilinmez.” (32/1)

*bla “ile”: At **bla** tişiruvga ısanma.*

“At ile kadına güvenme.” (67/11)

*bla “ile”: Col **bla** söznü kıyırı cok.*

“Yol ile sözün sonu yok.” (128/12)

*da “da”: Konagingı artmagın alma **da**, algışın al.*

“Misafirinin heybesini alma da, duasını al.” (195/1)

*da “da”: Azret-Aliy ibilisge tübedi **da**, namazga keçikdi.*

“Azret-Aliy şeytana rastladı da, namaza gecikti.” (69/11)

3.2. İSİMLERİN TEMATİK SINIFLANDIRILMASI

İsimler gramatikal görevlerine, yapısına, kökenine ve anlamına göre çeşitli açılardan sınıflandırılabilir. Bu çalışmada KMA’da geçen isimlerin tematik özelliklerine göre sınıflandırılması uygun görülmüştür. Bunun başlıca sebebi, atasözlerinin tabiatı, yapısıyla ilgilidir. Çünkü atasözlerindeki sözcükler genellikle toplumun zihninde kalıplaşmış, kavram alanı geniş, tarihi, inancı, kültür değerleri, yaşam tarzıyla ilgili kanıksanmış dil birlikleridir. Buradaki amaç, bu kanıksanmış dil birliklerinin hangi konularla ilgili ve hangi kavramlar olduğunu görmektir.

3.2.1. Zaman

Cay “yaz” (82), *cıl* “yıl” (208), *keçe* “gece” (232), *kündüz* “gündüz” (133), *kün* “gün” (25), *tambla* “yarın” (209), *tang* “sabah” (73), *bugün* “bugün” (209), *kış* “kış” (235), *zaman* “zaman” (235), *caz* “ilkbahar” (96), *kaç* “sonbahar” (96), *sora* “sonra” (110), *artda* “sonra” (131).

3.2.2. Gökyüzü, Hava Olayları

kök “gök”(143), *kün* “güneş”(158), *bulut* “bulut”(179), *Çolpan* “Venüs yıldızı”(116), *cangur* “yağmur”(192), *cavum* “yağmur”(91), *cel* “rüzgâr”(105).

3.2.3. Bitkiler

terek “ağaç”(110), *arpa* “arpa”(90) *buday* “buğday”(90), *sohan* “soğan”(202), *gardoş* “patates”(130), *turma* “turp”(228), *alma* “elma”(7), *gokka hans* “çiçek”(132), *harbız* “karpuz”(106), *butak* “dal”(210).

3.2.4. Hayvanlar

alaşa “iğdiş edilmiş at”(21), *it* “köpek”(22), *maka* “kurbağa”(182), *buga* “boğa”(228), *tüye* “deve”(230), *kişdik* “kedi”(22), *çıçhan* “sıçan, fare”(22), *buzov* “buzağı”(81), *kanatlı* “kuş”(95), *babuş* “ördek”(69), *aslan* “aslan”(32), *börü* “kurt”(41), *tülkü* “tilki”(51), *eşek* “eşek”(56), *at* “at”(56), *saruvbek* “ejderha”(79), *çibin* “sinek, arı”(116), *iynek* “inek”(137), *tonguz* “domuz”(225), *torgay* “çayır kuşu”(225), *cılan* “yılan”(106), *guguruk* “horoz”(131), *tavuk* “tavuk”(132), *ögüz* “öküz”(144), *koy* “koyun”(170), *koyan* “tavşan”(161), *kirpi* “kirpi”(165), *baytal* “kısarak”(76), *tay* “tay”(76), *çıpçık* “serçe”(176), *kiyik* “geyik”(151), *laçin* “şahin”(147), *eger* “tazi”(37), *loban* “köstebek”(130), *toklu* “bir yaşında kuzu”(42).

3.2.5. Hayvancılıkla Diğer İlgili İsimler

koş “ağıl, çiftlik”(77), *köbcek* “eyer yastığı”(167), *çaldış* “kafes”(51), *sığın* “tezek”(47), *bav* “ahır”(59), *baguş* “gübre”(69), *gakki* “yumurta”(130), *halcar* “ahır”(115), *tokal* “boynuzsuz”(193).

3.2.6. Organ İsimleri

avuz “ağız”(31), *til* “dil”(222), *baş* “baş”(222), *kol* “el”(39), *müyüz* “boynuz”(127), *barmak* “parmak”(130), *kulak* “kulak”(176), *köz* “göz”(176), *tiş* “diş”(214), *ayak* “ayak”(64), *öpke* “ciğer”(129), *cal* “yele”(36), *cürek* “kalp”(68), *köl* “gönül”(176), *mıyık* “bıyık”(184), *tük* “tüy”(229), *süyek* “kemik”(65), *boy* “boy”(191), *sakal* “sakal”(196), *tamak* “boğaz”(60), *san* “vücut”(93), *cılamuk* “gözyaşı”(154), *tırna-* “tırmalamak”(106), *kindik* “göbek”(98), *çuruk* “çizme, ayakkabı”(55), *kiyim* “elbise, giyim”(74), *börk* “kalpak”(89), *cüzük* “yüzük”(180), *tenglik* “dostluk”(42), *könçek* “pantolon”(152), *etek* “etek”(205), *açuv* “öfke”(23), *ötürük* “yalan”(45), *batır* “cesur, kahraman”(73), *kölekge* “gölge”(162), *salkın* “gölge, serin”(82), *kuvanç* “sevinç”(178), *tavkel* “cesur, kararlı”(191), *osal* “kötü”(190), *onglu* “güçlü”(188), *onov* “fikir”(188), *sagış* “düşünce”(199).

3.2.7. Coğrafi Yapılar ve Yönler

duniya “dünya”(117), *enişde* “aşağı”(221), *örge* “yukarı”(231), *sol* “sol”(203), *orta* “orta”(235), *ız* “geri, arka”(24), *art* “arka, son”(23), *töbe* “tepe”(31), *koban* “ırmak”(100), *tengiz* “deniz”(8112), *kök* “göl”(173), *özen* “vadi”(197), *candet* “cennet”(223), *cahanim* “cehennem”(92), *tav* “dağ”(212).

3.2.8. Gündelik Yaşam Ögeleri

3.2.8.1 Ateş, Su, Tahta

suv “su”(102), *ot* “ateş”(93), *tamçı* “damla”(103), *kül* “kül”(190), *kanga* “tahta”(153).

3.2.8.2 Beslenme

bal “bal”(158), *bışlak* “peynir”(145), *gırçın* “ekmek”(83), *ötmek* “ekmek”(57), *süt* “süt”(207), *ayran* “yoğurt, ayran”(22, 65), *azık* “yiyecek”(68), *gakki* “yumurta”(130), *köget* “meyve”(173), *may* “yağ”(42), *halıva* “helva”(23), *tarı* “darı” (63) *hıçın*, *börek* “börek”(134,216).

3.2.8.3. Yol, Geçit

col “yol”(47), *avuş* “geçit”(212), *köpür* “köprü”(181), *uru* “çukur, kuyu”(117), *sokmak* “patika”(41).

3.2.8.4. Madenler, Mineraller

altın “altın”(42), *kümüş* “gümüş”(180), *temir* “demir”(218), *taş* “taş”(235), *bagır* “bakır”(209), *çakgıç* “çakmak taşı”(211).

3.2.8.5. Ev Eşyaları, Malzemeleri

kaşık “kaşık”(131), *çolpu* “kepçe”(151), *çoyun* “kazan”(154), *cavluk* “örtü”(62), *töşek* “döşek”(128), *halı* “iplik”(116), *sibirtki* “süpürge”(40), *tokmak* “tokmak”(160), *kakgıç* “tokmak”(27), *çögüç* “çekiç”(32), *balta* “balta”(70), *çüy* “çivi”(219), *tıbir* “ocak”(87), *bıçak* “bıçak”(23), *tereze* “pencere”(221), *eşik* “kapı”(221).

3.2.8.6. Ticaret

bazar “pazar”(22), *havh* “ödünç”(134), *önküç* “ödünç”(40), *borç* “borç”(87).

3.2.9. Birey, Toplum, Halk, Savaş

3.2.9.1. Yaşam Evreleri

caş “genç”(100), *kart* “yaşlı”(100), *ölüm* “ölüm”(196), *acal* “ecel”(90), *ömür* “ömür”(192), *tuvgan* “doğum”(227).

3.2.9.2. İnsan, Kadın, Erkek

katın “kadın”(224), *tişiruv* “kadın”(234), *erkişi* “erkek”(124), *adam* “insan”(126), *sabiy* “çocuk”(126).

3.2.9.3. Akrabalık İsimler

ata “baba”(33), *ana* “anne”(40), *egeç* “kız kardeş”(62), *caş* “oğul”(100), *cuvuk* “akraba, yakın”(76), *honşu* “komşu”(89).

3.2.9.4. Meslekler

temirçi “demirci”(219), *uvçu* “avcı”(233), *ağaççı* “ağaççı, oduncu”(27), *calçı* “işçi”(92), *sadakacı* “dilenci”(119), *gudu* “hırsız”(131), *koyçu* “çoban”(138), *sürüvçü* “çoban”(206).

3.2.9.5. İl, Vatan, Yurt

avul “köy”(63), *el* “köy”(81), *şahar* “şehir”(121).

3.2.9.6. Kimlik, Ad, Unvan

biy “prens, bey”(131), *patçah* “padişah”(132).

3.2.9.7. Zenginlik, Yoksulluk

bay “zengin”(135), *carlı* “fakir”(74).

3.2.9.8. Ün, Şan, Şöhret

sır “şöhret”(46).

3.2.9.9. Tarım

orak “orak”(90), *ındır* “harman”(31).

3.2.9.10. Evlilik

tul “dul”(152), *toy* “düğün”(191).

3.2.9.11. Cenaze

kabır “mezar”(81), *kör* “mezar”(144), *kebin* “kefen”(178).

3.2.9.12. Savaş, Ordu

şeyit “şehit”(195), *uruş* “savaş”(232), *cav* “düşman”(235), *kılıç* “kılıç”(157).

3.2.10. Sayı Adları

Bir (82), *dört* (138), *iki* (138), *on* (80), *segiz* “sekiz” (201), *üç* (179), *ikinci* (197), *yedi* (229), *egiz* “ekiz” (187), *miñ* (220), *otuz* (190), *kırk* (24), *altmış* (32), *seksen* (201), *tohsan* “doksan” (79), *cüz* “yüz” (100).

3.2.11. Din ve İnanç

Allal “allah”(170), *namaz* “namaz”(67), *cahanim* “cehennem” (92), *kebin* “kefen” (178), *nasib* “kısmet”(139), *Azret-Aliy* “Hz. Ali”(69), *cazuv* “kader”(104), *ölüm* “ölüm” (196), *acal* “ecel” (90), *kargış* “beddua”(143), *algış* “dua”(167), *kör* “mezar” (144), *aşhılık* “iyilik”(34), *bereket* “bereket”(78), *haram* “haram”(194), *candet* “cennet” (223), *iblis* “şeytan”(69).

SÖZLÜK

- abadan:** büyük, iri, yaş, boy itibariyle büyük
- abadanı:** -ı
- abın-:** tökezleme, sürçmek, devirmek, ayağı takılmak
- abıngan:-** gan
- abınırsa:** -ır, -sa
- abınır:** -ır
- abınmay:** - may
- abındır-:** devirmek, yenmek, yıkmak, düşürmek
- abındırırsa:-**ır, -sa
- acal:** ecel, ölüm saati
- acalı:** -ı
- acaldan:** -dan
- acalsız:** ecelsiz, eceli gelmeyen
- acaş-:** şaşırmak, kaybolmak, yolunu kaybetmek
- acaşmaz:** -maz
- acaşsang:** -sa, - ng
- acaşhan:** -han
- acaşhannı:** -han, -nı
- acir:** aygır
- aç:** aç; yoksul, muhtaç kimse, fakir, aç / tok karşıtı
- açdan:** -dan
- açlay:** -lay
- açnı:** -nı

aç-:	açmak, kapalı bir şeyi açık hale getirmek
açha:	akçe, para; altın
açhanı:	-nı
açhasız:	parasız.
açhiç:	anahtar
açhiçdi:	-dı
açı:	acı, elem, sıkıntı, üzüntü verici, hüzn, acı; keskin; şiddetli, sert
açısı:	-sı
açısın:	-sı, -n
açı-:	ekşirmek, acı tat
açık:	açık, belirgin, ortada olan,
açıl-:	açılmak, genişlemek, yayılmak
açıladı:	-a, -dı
açlık:	açlık, karnı aç olan
açlıkda:	-da
açuv:	öfke, sinir.
açuvu:	-u
açuvnu:	-nu
açuvlu:	öfkeli, sinirli.
açuvlan-:	öfkelenmek, kızmak, sinirlenmek
açuvlangan:	-gan
açuvlanıb:	-ıb
adam:	insan; insanlar, kişi, er kişi
adamnı:	-nı
adamda:	-da

adamğa: -ga

adammi: -mı

adamça: -ça

adaming: -ing

adamladan: -la, -dan

adamdı: -dı

adamından: -ı, -n, -dan

adamlıq(ğ): insanlık, adamlık

adamlıgın: -ın

adamlığı: -ı

adeb: terbiye, saygı, nezaket, edep, ahlâk, haya

adet: adet, töre, örf, usûl, alışkanlık, teamül, gelenek

adetin: -i, -n

afendi: din adamı, hoca, efendi, imam

ağaç: ağaç

ağaçnı: -nı

ağar-: ağarmak, beyazlaşmak

ağarır: -ır

ağaş: ağaç.

ağaşça: -ça

ağaşçı: ağaççı, ağaçla uğraşan, oduncu, marangoz

ağaşçını: -nı

ağaz: gelincik.

ağaznı: -nı

ah: ah etme, inleme

ahır: ahir: bir şeyin sonu; sonunda, nihayetinde

ahırı: -ı

ahırat: öldükten sonra insanların gideceği ebedi alem, ahiret

ahıratnı: -nı

Ahmat Kaya: Karaçay-Malkar topraklarında bulunan yer adı, Ahmat Kaya

Ahmat Kayada: -da

ajımlı: ikna edici olmayan, müspet olmayan, şüphe, ihmal, kaygız

aķ: ak, beyaz

aķ-: akmak

aķğan: -ğan

aķıl: akıl, idrak, akıllı

aķılğa: -ğa

aķılı: -ı

aķılına: -ı, -n, -a

aķıllı: akıllı

aķıllını: -nı

aķıllıga: -ga

aķılman: akıllı, zeki

aķılsız: akılsız, zeki olmayan

aķılsıznı: -nı

aķılsızda: -da

aķırın: yavaş, aheste

aķırınnı: -nı

aķırtın: yavaşça, acele etmeden

	akırtınını: -nı
akmak:	ahmak, aptal
al-:	almak, ele geçirmek, tahsil etmek, kapmak, kaptırmak, kaybetmek
	alıb: -ıb
	alı: -ır.
	alma: -ma
	alsang: -sa, -ıng
	alğança: -ğança
	aldı: -dı
	alırsa: -ır, -sa
	alırga: -ır, -ga
	alğan: -ğan
al:	ön, önce, ilk, ön yüzü, önu, başlangıcı, ileri, ileride, önde
	aldan: -dan
	allıng: (l) -ıng
	allınga: -(l), -ıng -a
	alga: -ga.
	alırm: -ır, -ın
	allımı: -(l), -ım, -ı
	allı: (l), -ı
ala:	ala, renkli.
	alası: -sı
alamat:	üstün, mükemmel, enteresan, ilginç, şahane, takdire şayan
	alamatı: -ı
alaşa:	1. idiş edilmiş at. 2. at
	alaşanı: -ı
	alaşam: -m

alay:	öyle
	alaydı: -dı.
alayda:	orada
alda-:	aldanmak, yalan söylemek, hile yapmak, kandırmak
	aldar: -r
aldat-:	aldatmak, kandırmak
	aldathan: -han
	aldatmaz: -maz
aldır-:	kaptırmak, tahsil ettirmek, kaybettirmek
	aldırdı: -dı
	aldırır: -ır
algın:	önce, daha
algış:	dua, hayır duası
	algışın: -ı, -n
alın-:	1. alınmak. 2. delirmek, cinnet geçirmek
	alingan: -gan
alim:	bilen, bilgili, bilgi sahibi olan kimse
	alimden: -den
Allah:	Allah (c.c.)
allay:	öyle, o şekilde
allık:	kurtaracak
	allıkdı: -dı
alma:	elma
	almaların: -lar, -ın
	almanı: -nı

	alması: -sı
altav:	altı kişi, altılı
altı:	altı sayısı
altın:	altın
	altınını: -nı
	altınından: -ı, -n, -dan
	altından: -dan
altınlı:	değerli parlak, zengin görünümlü, işlemeli.
altmış:	altmış sayısı
amal:	usül, metot, kaide, ustalık, çare; sporda oyun; imkân; beceri
	amalı: -ı
aman:	kötü, fena, çirkin, zararlı, yaman
	amanı: -ı
	amanda: -da
	amandan: -dan
	amanga: -ga
	amanım: -ım
	amanla: -la
	amannı: -nı
amanlık(ğ):	kötülük
	amanlığı: -ı
	amanlığa: -ğa
	amanlığını: -nı
	amanlığın: -ı, -n
amanat:	emanet
	amanatha: -ha

amma:	nine, kaynana
ana:	ana, anne, valide
anası:	-sı
anani:	-nı
anasından:	-sı, -n, -dan
anasına:	-sı, -n, -a
anam:	-m
anang:	-ng
anasın:	-sı, -n
anasız:	annesi olmayan, öksüz
ança:	anca, o kadar, o denli, her
anga:	ona; o, işaret zamirinin yönelme hâl eki almış biçimi
angıla-:	anlamak, kavramak, idrak etmek, bellemek
angılar:	-r
angılamağan:	-ma, -ğan
anı:	"o" kişi zamiri (onun ilgi hali eki almış.)
anı:	-n, -ı
ansı:	yoksa, yeter ki, keşke
ant:	yemin
antından:	-ı, -n, -dan
antı:	-ı
antın:	-ı, -n
apsın:	elti, kardeş eşlerinden biri
apsını:	-ı
ara:	ara, iki şeyin ortası
aradağın:	-da, -ğı, -n

	arada: -da
araķı:	rakı, içki
araķıcı:	rakıcı, rakı içen
arba:	araba
	arbadan: -dan
	arbanı: -nı
	arbangı: - $\widehat{\text{ng}}$, -ı
	arbang: - $\widehat{\text{ng}}$
arbaz:	avlu
	arbaznı: -nı
	arbazında: -ı, -n, -da
	arbazınga: - $\widehat{\text{ng}}$, -a
arı-:	yorulmak.
	arığan: -ğan
arık:	zayıf, cılız
arıklık(ğ):	zayıflık
	arıklığın: -ın
	arıklıkda: -da
arış:	ok
	arışı: -ı
arıt-:	yormak
	arıtmaz: -maz
	arıthan: -han
arķan:	kement, urķan, ip
	arķannı: -nı
	arķandan: -dan

arķav:	kiriş, mertek, destek
arpa:	arpa.
arsar:	tereddütlü, sıkıntılı, şaşkın.
art:	art, arka, geri, arka taraf, son, geri
	artha: -ha
	artıngdan: -ıng, -dan
	artı: -ı
	artda: -da
	artımı: - ım, -ı
	artıng: -ıng
	artın: -ın
art-:	artmak.
artık:	fazla, ziyade
artıklık:	fazlalık.
artmak(ğ):	heybe, heybesini.
	artmağın: -ın
	artmağında: -ı, -n, -da
aruv:	güzel, iyi.
	aruvnu: -nu
aruvluğ(ğ):	güzellik.
	aruvluğnu: -nu
	aruvluğun: -u, -n
aş-:	asmak, bir yere tutturmak, sarkıtmak
	asarla: -ar, -la
ashak:	ashak aksak, topal

	ashar: -r
asıl:	soy, nesil
asılsız:	soysuz
	asılsızda: -da
asır-:	uğurlamak, göndermek, geçirmek, savmak, defetmek
	asırağan: -a, -ğan
asuv:	fayda, yarar
	asuvdu: -du
aslan:	aslan
	aslandan: -dan
	aslannı: -nı
Aslanbek:	Aslanbek. (özel isim)
	Aslanbekley: -ley
asırı:	haddinden fazla
aş:	yemek, aş, ta'am
	aşinga: -ı, -n, -ga
	aşda: -da
	aşına: -ı, -n, -a
	aşing: -ing
	aşnı: -nı
	aşdan: -dan
aşa-:	yemek yemek
	aşaydı: -y, -dı
	aşamaz: -maz
	aşar: -r
	aşasa: -sa

	aşamasa: -ma, -sa
	aşarı: - -r, -ı
	aşağan: -a, -ğan
aşarık:	aşarık yiyecek, gıda, yemek
	aşarıkda: -da
aşat-:	yedirmek
	aşatır:-ır
	aşatırınğ: -ınğ
aşhı:	yahşi, iyi, güzel, pekala, çok doğru, peki
	aşhığa: -ğa
aşhılığ:	iyilik, güzellik
	aşhılığını:-nı
aşığış:	acele
	aşığışb: -ıb
aşığ-:	acele etmek
	aşığgan: -gan
	aşığma: -ma
	aşığgandan: -gan, -dan
	aşığgannı: -gan, -nı
	aşığsang: -sa, -ng
at-:	(ok, kement vb. için) bir hedefe veya bir tarafa doğru atmak, fırlatmak, bırakmak, sökmek (şafağın sökmesi)
	ata-edi: -a, edi
	atar edim: -ar, edi, -m
	atar: -ar.
	atarla: -ar, -la

	athan: -han
	athança: -hança
	athanı: -ha, -nı
	atmaz: -maz
	atsang: -sa, -ng̃
atıl-:	atmak, atılmak fırlatılmak
	atılmaz: -maz
	atılğan: -ğan
atlat-:	sıçratmak, sıçramak
	atlatır: -ır
atdır-:	attırmak, söktürmek, tan vaktinin sökmesi
	atdırğandıla: -ğan, -dıla
	atdırmaz: -maz
atla-:	atlamak, geçmek
	atlamaz: -maz
at:	ad, isim
at:	at, (binek hayvanı)
	atha: -ha
	atı: -ı
	atını: -ı, -nı
	atdan: -dan
ata-:	ad vermek, isim vermek, isim koymak
	atamaydıla: -may, -dı, -la
ata:	ata, baba, peder
	atama: -m, -a
	atamı: -m, -ı

	atang: - $\widehat{\text{ng}}$
	atanga: - $\widehat{\text{ng}}$, -a
	atası: -sı
	atanı: -nı
	atasından: -sı, -n, -dan
	atasın: -sı, -n
atla-:	adımlamak, adım atmak, yürümek, hareket etmek, aşmak, geçmek
	atlamaz: -maz.
	atlasang: -sa, - $\widehat{\text{ng}}$
	atlama: -ma
	atlağan: -ğan
atlam:	adım
	atlamından: -ı, -n, -dan
	atlamdan: -dan
av-:	aşmak
	avar: -ar
av-:	devrilmek, göçmek, yıkılmak
	avsun: -sun
av:	şal
av-:	devrilmek
avdur-:	devirmek, yıkmak
	avduradı: -a, -dı
	avdurur: -ur
avna-:	devrilmek, göçmek, yuvarlanmak, dönmek, yıkılmak
	avnar: -r
	avnasa: -sa

avru-: ağrı, ağrıtmak, hastalanmak

avruydu: -y, -du

avrumasın: -ma, -sın

avrumaz: -maz

avrusa: -sa

avruğan: -ğan

avruğanga: -ga

avruğanni: -nı

avrumağan: -ma, -ğan

avrumasın: -ma, -sın

avrumay: -may

avruv: hastalık

avruvu: -u

avruvnu: -nu

avruvun: -un

avruvğa: -ğa

avul: köy

avulğa: -ğa

avur: ağır, ağır olan

avurluq(ğ): ağırlık

avurluğu: -u

avurluğun: -u, -n

avuş: geçit, dağ geçidi

avuz: ağız, gem

avzu: -u

avuzdan: -dan

avuzdan: -dan

	avzunda: -u, -n, -da
	avuzungu: -u, - $\widehat{ng}$, -u
	avuzğa: -ğa
	avuzun: -un
avuzluk(ğ):	gem demiri
	avuzluğu: -u
ay:	ay, mah
	aynı: -nı
ayağ(ğ):	ayak
	ayağı: -ı
	ayağına: -ı, -n, -a
	ayağıng: - $\widehat{ng}$
	ayağıngı: - $\widehat{ng}$, -ı
	ayağın: -ın
	ayağından: -ı, -n, -dan
ayavlu:	itinalı, değerli, nazik
	ayavlunu: -nu
ayaz:	aya, el ayası, avuç içi
ayıb:	utanacak şey, çirkin görünen hâl, ar, kusur, noksan
	ayıbnı: -nı
ayıbsız:	utanılmayacak şey, ayıpsız, kusursuz, eksiksiz
ayıl:	toka, kemer tokası, eyer
ayır-:	bir yerden, bir kimseden, bir şeyden uzaklaşmak; ilgisini kesmek; bir görevden çekilmek ayırmak, ayrı düşürmek
	ayırmaz: -maz
ayrıl-:	ayrılmak

	ayırılır: -ır
	ayrılğan: -ğan
	ayrılğanrı: -rı
aylan-:	dönmek, dolamak, çevirmek
	aylanmaz: -maz
	aylanır: -ır
	aylansam: -sa, -m
	aylansa: -sa
	aylanmaydı: -may, -dı
aylandır-:	çevirmek, döndürmek
	aylandırır: -ır
	aylandırır: -ır
aylanç:	virajlı
ayran:	ayran, yoğurt
	ayranga: -ga
ayrı:	ayrı
ayt-:	2. söylemek, demek. 2. anlatmak
	ayta: -a
	ayta-edi: -a, -edi
	aytama: -a, -ma
	aythan: -han
	aythandan: -dan
	aythanın: -ın
	aythanından: -ı, -n, -dan
	aytığız: -ıgız
	aytır: -ır
	aytır-edi: -ır, -edi

	aytırğa: -ır, -ğa
	aytiring: -ır, -ing
	aytiringı: -ır, -ing, -ı
	aytma: -ma
	aytmasa: -ma, -sa
	aytmasang: -ma, -sa, -ng
	aytmaz: -maz
	aytmaydı: -may, -dı
	aytsang: -sa, -ng
	aytsın: -sın
ayıl-:	anılmak, söylenmek
	ayılır: -ır
	ayılsa: -sa
	ayılmaz: -maz
aytdır-:	söyletmek, anlattırmak
	aytdırğan: -ğan
ayu/ü:	ay1.
	ayüden: -den
	ayüge: -ge
	ayünü: -nü
az:	nicelik, nitelik, güç, süre, sayı bakımından eksik
	aznı: -nı
	azdan: --dan
	aznı: -nı
	azayır: -a, -y, -ır
	azğa: -ğa
	azma: -ma
az-:	1. zayıflamak, incelmek. 2. azmak, haddi aşmak, şımarmak

azmaz: -maz

azadı: -a, -dı

azab: işkence, eziyet , ceza anlamında kullanılan bir söz

azabı: -ı

azık: azık, yiyecek, erzak, gıda

azığı: -ı

azığın: -ı, -n

Azret-Aliy: özel isim, peygamberin amcasının oğlu, peygamberin damadı ve dördüncü halife, hz. Ali

B

babuş: ördek

babuşnu: -nu

babuşğa: -ğa

baca: kız kardeşler ile evlenen erkeklerin birbirlerine göre akrabalık durumu, bacanak

bacanı: -nı

baçha: bahçe

baçhası: -sı

bağa: bağa paha, kıymet, değer, fiyat

bağası: -sı

bağalı: pahalı, kıymetli, değerli

bağalıdı: -dı

bağa:	çakal.
bağana:	direk, sütun, dayanak, orta direk
bağanası:	-sı
bağıl-:	bakılmak, beslenmek
bağılğan:	-ğan
bağır:	bakır
bağırng:	-ing
bağuş:	gübre
bağuşnu:	-nu
bağ-:	bakmak, meşgul olmak, ilgilenmek, rağbet göstermek, beslemek
bağma:	-ma
bal:	arının ürettiği tatlı besin
balngdamı:	-ing, -da, -mı
baldan:	-dan
ballı:	mec. iyi günde, mutlu günde anlamlarını taşımaktadır
bala:	bala, çocuk, küçük yaştaki erkek veya kız
balasın:	-sı, -n
balasında:	-sı, -n, -da
balanı:	-nı
balası:	-sı
balasına:	-sı, -n, -a
balçık:	balçık, çamur
baldıracüz:	kocakarı soğuğu (Mart'ın 3. haftasına rastlayan soğuk günler)
baldıracüzde:	-de
balta:	balta

baltanı: -nı

baltası: -sı

baltaça: -ça

baltağa: -ğa

baltasın: -sı, -n

bar-: bir yere doğru yönelmek, gitmek, geçmek, varmak, ulaşmak

bara: -a

baradı: -a, -dı

barama: -a, -ma

bardı: -dı.

barğança: -ğança

barır: -ır

barma: -ma

barmasam: -ma, -sa, -m

barmazsa: -maz, -sa

barsa: --sa

barsam: -sa, -m

barsang: -sa, - ng

bar: var olan, mevcut

bardı: -dı

barnı: -nı

barğa: -ğa

barğan: -ğan

barda: -da

baraza: sapan izi

barazanı: -nı

barı: bütün, hepsi

barlık: varlık, tüm, bütün

barmaq(ğ): parmak

barmağı: -ı

barmağın: -ın

barmağın: -ı, -n

barmaqlla: -la

barmaqların: -lar, -ın

barmaqğa: -ğa

bas-: baskı yapmak, basmak, çiğnemek, ezmek, çıkmak

basma: -ma

bassang: -sa, - $\widehat{ng}$

basar: -ar

bassa: -sa

basdır-: gömmek, çiğnetmek, bastırmak, örtmek, saklamak

baş: 1.baş 2. kafa 3. kelle 4.başlangıç, bir işin başı. 5.baş, lider, yönetici

başda: -da

başı: -ı

başın: -ı, -n

başın: -ın

başingı: - $\widehat{ing}$, -ı

başdan: -dan

başına: -ı, -n, -a

başinga: - $\widehat{ing}$, -a

başım: -ım

başha: -ha

başda: -da

başından: -ı, -n, -dan

başnı: -nı

başımı: -ım, -ı

	başıngda: -ing, -da
başbarmak(ğ):	başparmak
	başbarmağım: -ım
başha:	başka, diğer
	başhanı: -nı
	başhağa: -ğa
başla-:	başlamak
	başlağanda: -gan, -da
	başlama: -ma
başçı:	lider, baş
başçılık:	liderlik, öncülük
başlan-:	başlamak
	başlanadı: -a, -dı
	başlanır: -ır
	başlanmağan: -ma, -gan
başsız:	başsız, lidersiz
bat-:	batmak, gömülmek
	batar: -ar
	batmaydı: -may, -dı
	batmaz: -maz
	batarsa: -ar, -sa
	batsa: -sa
	batmay: -may
	bathan: -han
batır:	batur: bahadır, cesaret; yiğit
	batırğa: -ğa

	batırnı: -nı
batırlık:	yiğitlik, cesaretli
batmak:	çamur, bataklık, bataklığa
	batmakğa: -ğa
bav:	ahır
bay:	bay, zengin, zenginlik, varlık, servet, mülk
	baynı: -nı
	baydan: -dan
	bayğa: -ğa
bayın-:	zengin olmak
	bayınmaz: -maz
bayla-:	bağlamak, sarmak
	baylar: -r
baylık(ğ):	zenginlik
	baylıkdan:-dan
	baylıknı:-nı
	baylığı: -ı
	baylıkğa:-ğa
baymak:	ayağını eğri basan, paytak ayaklı, düztaban, yamuk ayaklı
bayram:	bayram çok mutlu olunan gün ve zaman.
Bayramuk:	Bayramuk (özel isim)
	bayramuknu: -nu
baytal:	kısrak
	baytalnı: -nı
baz-:	kendine güvenmek, cesaret etmek, itimat

	bazadı: -a, -dı
	bazma: -ma
	bazuv: -uv
bazar:	pazar, çarşı, alışveriş yapılan yer
	bazargâ: -ğâ
	bazarda: -da
	bazarnı: -nı
	bazardan: -dan
	bazarda: -da
bazık:	basık, kalın
bazın-:	cesaret etmek
	bazınmağan: -ma, -ğan
beçel:	küt, kötürüm, mefluç, sakat; beceriksiz, atıl, hareket edemeyen
bediş:	utanç verici, ayıp, kötü nam, aşağılama, zemmedici, kötülük arayıcı
bedişçi:	kusur bulan
begit-:	sağlamlaştırmak, kuvvetlendirmek
	begitir: -ir
bek:	sıkı, sağlam, pek, çok
bel:	bel, bel boyu, yarısı
	beli: -i
	belim: -im
	belden: -den
	beline: -i, -n, -e
	belingde: -ing, -de
belgili:	belirli, belli, işaretli, damgalı, meşhur, namlı, tanınmış
ber-:	vermek

	beredi: -e, -di
	bergen: -gen
	bergenin: -gen, -in
	bergenin: -gen, -nin
	bergeningi: -gen, -ing, -i
	bergenni: -ni
	berginçi: -ginçi
	berib: -ib
	berir: -ir
	berirge: -ir, -ge
	beririn: -ir, -in
	berme: -me
	bermegen: -me, -gen
	bermese: -me, -se
	bermeseng: -me, -se, -ng
	bermey: -mey
bereket:	ar. bolluk, bereket
	bereketi: -i
	bereketin: -in
beri: .	beri, buraya, beriye
berne:	çeyiz, düğünde tarafların gönderdikleri kumaş cinsi hediyeler
bes:	"beş" sayısı
	beşge: -ge
beşik:	beşik, taht.
	beşikdegi: -de, -gi
	beşiği: -i
	beşikge: -ge
bet:	1.yüz, üst, sima 2. haya namus, şeref haysiyet

	betge: -ge
	beti: -i
	betine: -i, -n, -e
	betinge: -i, - $\widehat{\text{ng}}$, -e
	betni: -ni
betsiz:	yüzsüz, şerefsiz, utanmayan
bıçak:	bıçak
	bıçağing: - $\widehat{\text{ng}}$
	bıçağın: -ın
	bıçağı: -ı
bışlak:	peynir
biç-:	biçmek, biçme işi, biçilen ot
	biçer: -er
biçen:	ot, çimen
	biçenge: -ge
	biçenden: -den
biçil-:	biçilmek, biçilen ot
	biçilgen: -gen
bil-:	bilmek, anlama / kavrama / idrak etme, fark etmek
	bilgença: -gença
	bilnese: -me, -se
	bilmeseng: -me, -se, - $\widehat{\text{ng}}$
	bilmesin: -me, -sin
	bilgen: -gen
	bilgenge: -gen, -ge
	bilgenin: -gen, -in
	bilgenni: -ni

	bilgeningden: -gen, -ing, -den
	bilmez: -mez
bildir-:	belli etmek
	bildirir: -ir
	bildirmez: -mez
bilin-:	bilinmek
	bilinir: -in, -ir
	bilinmez: -in, -mez
	bilir: -ir
	bilinmegen:- me, -gen
	bilmegenge: -me, -gen, -ge
	bilmegenni: -me, -gen, -ni
	bilmey: -mey
bilamuğ:	un çorbası, bulamaç
bildir-:	belli etmek
	bildirmez: -mez
	bildirir: -ir
bile-:	keskinleştirmek
	biley- edi: -y, - edi
bilek:	bilek
	bilegi: -i
bilim:	bilim, bilgi sahibi
bilimsiz:	ilimsiz, bilimsiz
bir:	“bir” sayı sıfatı
birinçi:	birinci
bir:	kıyaslama karşısında iki şeyi bir, denk olarak görmektir

	birdi: -di
birbiri:	birbiri ile / karşılıklı olarak
	birbirlerin: -leri, -n
	birbirine: -n, -e
birden:	aniden, ansızım 11. hemen
birev:	biri, birisi, kimisi, bir başkası; bir kişi, bir adam
	birevnü: -nü
	birevden: -den
	birevge: -ge
birge:	beraber, birlikte, yan, yanında
biri:	"bir diğeri, bir tanesi" anlamlarında kullanılan belgisiz sıfat
birlik:	birlik, birlikte olma durumu, beraberlik
biş-:	pişmek, olgunlaşmak, gelişmek
	bişer: -er
	bişmez: -mez
	bişmegen: -me, gen
	bişgen: -gen
bit-:	bitmek, tükenmek, sona ermek
	bitmez: -mez.
	biter: -er
	biterik: -erik
	bitginçi: -ginçi
bitdir-:	bitirmek
	bitdirir: -ir
	bitdirseng: -se, -ng
bit-:	büyümek, yetişmek, ortaya çıkmak

	bite-edi: -e, -edi
	biter: -er.
bite-:	kapamak.
bitel-:	kapanmak, yaranın iyileşmesi
	bitelir: -ir
	bitelmez: -mez
bitim:	bereket, verim
	bitimi: -i
bitimli:	bereketli, verimli
biy:	bey, beğ, bek, prens
	biyden: -den
	biyge: -ge
	biyi: -i
	biyine: -i, -n, -e
	biyleri: -ler, -i
	biyni: -ni
biyçe:	soylu kadın, biyke, prenses, prens eşi veya kızı
biz:	"biz" birinci çoğul şahıs zamiri
	bizniki: -ni, -ki
	bizde: -de
bla:	ile, ile, beraber, birlikte
boğ:	bok, pislik, çöp, süprüntü, kir
	boğlasın: -la, -sın
boğla-:	bulandırmak, kirletmek, karıştırmak, bulamak, bulanmak, bulanan
	boğlaydı: -y, -dı

bol-:	"ol-" yardımcı fiili, gerçekleşmek, vuku bulmak
boladı:	-a, -dı
bolğan:	-ğan
bolğandan:	-dan
bolğannı:	-nı
bolğunçu:	-ğunçu
bolma:	-ma
bolmağan:	-ma, -ğan
bolmağanga:	-ga
bolmağannı:	-, -nı
bolmasa:	-ma, -sa
bolmasın:	-ma, -sın
bolmaydı:	-may, -dı
bolmaydıla:	-may, -dıla
bolmaz:	-maz
bolsa:	-sa
bolsang:	-sa, - ng
bolsun:	-sun
bolub:	-ub
bolur:	-ur
bolat:	çelik
bolcal:	vade, zaman, vakit; tahmin
bolcalı:	-ı
bolcar:	sap, saman, (kötü ot anlamında kullanılmış)
bolum:	kabiliyet, yetenek, beceri
bolumsuz:	beceriksiz, kabiliyetsiz, yeteneksiz
boluş-:	yardım etmek, imdadına koşmak, yardımcı olmak
boluşur:	-ur

	boluşmaz: -maz
	boluşadı: -a, -dı
	boluşhan: -han
boran:	fırtına, şiddetli rüzgâr
	boranda: -da
borç:	iade olunmak üzere alınan para
	borçha: -ha
	borçnu: -nu
	borçung: -ung
	borçu: -u
	borçdan: -dan
bosağ:	eşik, kapının alt tarafı
	bosağadan: -dan
	bosağada: -da
boş:	boş, boş yere
	boşuna: -u, -n, -a
boşa-:	bitirmek, tüketmek
	boşağanda: -gan, -da
	boşar: -r
boşal-	bitmek, tükenmek
	boşal-: -maz
boy:	boy, endam
	boyum: -um
boysuz:	boysuz, kısa
	boysuzğa: -ğa
boylu:	boylu, endamlı

- boyluğa:** -ğa
- boya-:** sürmek, bulaştırmak; altını kirletmek (bebekler için)
- boyar:** -r
- boyav:** boya
- boysundur-:** boyun eğdirmek, bağımlı kılmak, etkilemek, tabi kılmak, itaat altına almak, kendine, bağlamak
- boysundurur:** -ur
- boyunsha:** boyunduruk, öküzleri kağına bağlayan boyunduruk
- boyunshağa:** -ğa
- boyunshanı:** -nı
- boz-:** bozmak
- bozar:** -ar
- bödene:** bildirgin
- börek:** açılmış hamurun veya yufkanın arasına, peynir, kıyma, ıspanak vb. konularak çeşitli biçimlerde pişirilen hamur işi
- börk:** serpuş, şapka, külah, takka, siperli keçe şapka, kalpak
- börküngü:** -üng, -ü
- börkü:** -ü
- börkün:** -ün
- börkünden:** -ü, -n, -den
- börkümü:** -(ü)m, -ü
- börü:** kurt
- börüğe:** -ge
- börünü:** -nü
- börüden:** -den
- börüley:** -ley

	börünükü: -nü, -kü
	börüça: -ça
	börünü: -nü
bu:	"bu" işaret sıfatı.
buçhak:	1. paça, pantolon paçası 2.tulum yüzülmüş derinin bacaklara isabet eden bölümü
	buçhakların: -ları, -n
buday:	buğday
	budaynı: -nı
buğa:	boğa
	bağası: -sı
	buğanı: -nı
bugün:	bugün, şimdi, içinde bulunulan zaman
buk(g)-:	saklanıp, bir şeyi gizleyip, bir şeyi saklayıp
	bugub: -ub
buğu:	toz
	buğusu: -su
bulğa-:	sallamak, karıştırmak, bulamak, bulandırmak
	bulğar: -r
bulut:	bulut
	bulutdan: -dan
	bulutnu: -nu
bur-:	burmak, çevirmek, bükmek, dürmek, döndürmek
	burub: -ub
burun:	burun

	burnundadı: -u, -n, -da, -dı
	burnunda: -u, -n, -da
burunça:	önce, eskiden olduğu gibi, kadim zamanlardaki gibi, eskisi gibi
buruş:	aksi, ters
buskak:	parça
	buskaknı: -nı
buşuv:	üzüntü, acı keder, elem
	buşuvnu: -nu
but:	ayak, bacakların bilekten aşağı, yere basan bölümü
	butu: -u
	butung: -ung
	butuna: -u, -n, -a
butak(ğ):	dal, budak.
	butağına: -ı, -n, -a
	butağı: -ı
buv:	geyik, erkek geyik
	buvdan: -dan
buvaz:	hamile , gebe
buyurul-:	buyur edilen, ikram edilen
	buyurulmağannı: -ma, -ğan, -nı
buz:	buz
	buzğa: -ğa
buz-:	bozmak, parçalamak, yıkmak
	buzar: -ar
	buzmaz: -maz

buzov: buzağı
buzovla: -la
buzovlağa: -la, -ğa
buzovnu: -nu
buzovu: -u

buzul-: bozulmak, (havanın bozması)
buzulluk: -luk

bük-: bükmek
bügerle: -er, -le
büger: -er

bükül-: bükülmek
bügülse: -se
bügülmez: -mez

bülbül: bülbül

bürçe: pire
bürçeni: -ni

bürtük: tane, tohum, çekirdek
bürtükden: -den

büsürev: minnet, takdire şayan

büsürevsüz: minnetsiz

bütev: bütün

C

cab-: capmak: örtmek, kapamak, kapatmak
cabadı: -a, -dı

	cabar: -ar
	cabmazsa: -maz, -sa
cabal-:	kapanmak, örtünmek, söndürmek
	cabalmazsa: -maz, -sa
cabıl-:	örtülmek, kapanmak
	cabılmaz: -maz
cabış-:	yapışmak
	cabışmaz: -maz.
	cabışır: -ır
cağa:	yaka
	cağasın: -sı, -n
cağalaş-:	boğuşmak, birbirini yakasından çekmek
	cağalaşsala: -sa, -la
cağasız:	yakasız
Cağay:	Cağay? (özel isim)
	Cağaynı: -nı
cağıl-:	sürülmek, bulaşmak
	cağılır: -ır
cağın:	kapris, kaprisli
cahanım:	cehennem
	cahanımge: -ge
cağla-:	korumak, savunmak
	cağlar: -r
cal:	yele

	calı: -ı
	caldı: -da
cala-:	yalamak
	calağan: -ğan
	calağança: -ğança
	calar: -r
	calay -y
	calamağan: -ma, -ğan
calan:	çıplak, yalın
calçı:	işçi, ırgat
	calçını: -nı
calğa-:	eklemek, ilave etmek
	calğasa: -sa
calgan:	yalan
calın:	is, duman
calın-:	yalvarmak, yakarmak
	calınır: -ır
calķav:	tembel, uyusuk, gevşek, ağırkanlı
	calķavnu: -nu
	calķavğa: -ğa
calla-:	ayrılmak, kaçmak, sıvışmak
	callağan: -ğan
callı:	kurt, canavar
	callıdan: -dan
cama-:	yamamak, yama yaptırmak, tamir etmek

camat-: yamatmak, yama yaptırmak, tamir ettirmek

camçı: yamçı

can: beden vücut; ömür, hayat, ruh; gönül, yürek

canı: -ı

canıngı: -ıng, -ı

canın: -ın

canından: -ı, -n, -dan

canga: -ga

canın: -ı, -n

canıng: -ıng

candan: -dan

canın: -ın

canga: -ğa

can: yan, taraf, köşe, kısım

canındağı: -ı, -n, -da, -gı

canında: -ı, -n, -da

canından: -ı, -n, -dan

canına: -ı, -n, -a

can-: yanmak

canar: -ar

canmaz: -maz

candet: cennet

candetden: -den

candeti: -i.

candır-: yandırmak

candırır: -ır

candırğan: -ğan

cangı:	yeni
	cangını: -nı
	cangısı: -sı
cangıl-:	yanılmak
	cangılğan: -ğan
	cangılğanı: -ı
cangılıç:	yanlış, hata.
	cangılıçın: -ın
cangız:	yalnız, tek başına.
	cangızını: -nı
cangızlık:	yalnızlık
cangur:	yağmur.
	cangurdan: -dan
	canguru: -u
	cangurnu: -nu
Canibek:	Canibek (özel isim)
cañsa-:	geveze, boş konuşmak, cañsar: gevezelik eder
	cañsar: -r.
cañsak:	geveze
	cañsağı: -ı
cantav:	kayış, bel kemeri, ip
	cantavnu: -nu
canuv:	kızgın, keskin (keskin söz)
car:	uçurum

	cardan: -dan
	carğa: -ğa
car-:	yarmak, kızdırmak, çatlatmak, kahırlandırmak
carıl-:	yarılmak, üzölmek
	carır: -ır
	carılmaz: -maz.
	carılsa: -sa
	carılsın: -sın
	carmaz: -maz
cara:	yara
	caradan: -dan
cara-:	yaramak, fayda etmek
	caramaz: -maz.
	caramağan: -ma, -ğan
caralı:	yaralı
	caralını: -nı
carasız:	yarasız
caraş-:	barışmak, uymak, barışmak, düzelmek, kendini kaptırmak, uygun gelmek, iyi gelmek, yakışmak, anlaşmak, uyuşmak, intibak etmek
	caraşmaz: -maz
	caraşır: -ır
	caraşmağan: -ma, -ğan
carat-:	yaratmak
	caratdı: -dı
carat-:	beğenmek

	caratmay: -may
carav:	fayda
caravlu:	yararlı, faydalı
caravsuz:	faydasız, yararsız
carı-:	gün yüzü görmek, hayır görmek, fayda görmek
	carımaz: -maz
carık:	aydınlık, ı ışık, nur, ziya
	carığın: -ı, -n
	carığı: -ı.
carıt-:	aydınlatmak
	carıtmaz: -maz
carlı:	fakir, düşkün, zavallı, garip, merhum, çaresiz
	carlığa: -ğa
	carlıdan: -dan
	carlını: -nı
carmalığ:	hayvan pazarı, hayvan fuarı; yarma yapılacak hububat, panayır
	carmalığa: -ğa
carsuv:	üzüntü, sıkıntı, endişe, zorluk
cartı:	yarım
	cartıdan: -dan
cas:	genç. oğul, çocuk
	caşı: -ı
	caşha: -ha
	caşım: -ım
	caşma: -ma

	caşing: -ing
	caşingı: -ing, -ı
	caşda: -da
	caşnı: -nı
	caşın: -ı, -n
caşlık:	gençlik
	caşlığında: -ı, -n, -da
	caşlıkda: -da
	caşlıkğa: -ğa
caşcık:	oğulcuğum, yavrucuğum
	caşcığım: -ım
castık(ğ):	yastık
	castığında: -ı, -n, -da
caşa-:	yaşamak, canlılığını, hayatını sürdürmek
	caşamaz: -maz
	caşasın: -sın
	caşaydı: -y, -dı
	caşarma: -r, -ma
	caşar: -r
	caşama: -ma
	caşağan: -ğan
	caşağandan: -ğan, -dan
caşın-:	saklanmak, gizlenmek
	caşınır: -ır
caşır-:	saklamak, gizlemek
	caşırma: -ma
	caşırğannı: -ğan, nı

	caşırtın: -tın
caşna-:	çakmak, ısıldamak, parlamak, şimşek çakmak
	caşnamay: -may
cat-:	yatmak
	catmaydı: -may, -dı
	catar: -ar
	catma: -ma
	catsang: -sa, - ng
	cata edi: -a, -edi
	catmasın: -ma, -sın
	catmaz: -maz
	cathan: -han
	cathanga: -ga
	cathannıkın: -nı, -kı, -n
	cathanlay: -lay
	catıb: -ıb
cav:	düşman.
	cavğa: -ğa
	cavnu: -nu
	cavdan: -dan
	cavu: -u
	cavung: -ung
	cavungdan: -ung, -dan
	cavungu: -ung, -u
	cavları: -ları
	cavça: -ça
cav-:	yağmak.
	cavar: -ar

	cavar: -ar
	cavsa: -sa
cavluḫ:	başörtüsü, yağlık, atkı, örtü
cavorun:	kürek kemiḡi
cavum:	yaḡış, yağmurlu, yağışlı
	cavumu: -u
	cavumnu: -nu
	cavumdan: -dan
cavur:	yara
cay-:	sermek, yaymak
	cayar: -ar
cay:	yaz mevsimi
cayav:	yaya
	cayavnu: -nu
	cayavḡa: -ḡa
cayıl-:	yayılmak
	cayılmasang: -ma, -sa, - ḡ
caz:	ilkbahara ait, ilkbahardan kalma
	cazḡı: -ḡı
	cazı: -ı
caz-:	yazmak
cazıl-:	yazılmak, yazılmış olan, (şekil verilmek)
	cazıladı: -a, -dı
cazıḡ:	fakir, zavallı
cazıḡlıḡ:	fakirlik, zavallılık

	cazıklıkda:-da
cazuv:	alın yazısı, kader
cegil:	koşul
	cegilme: -me
cel:	yel, rüzgar
	celine: -i, -n, -e
	celni: -ni
	celdi: -di
celsiz:	yelsiz, rüzgarsız
ceng: :	yen
cengil:	ceñil : hızlı, çabuk, acele, tez, hemen, hafif
	cengildi: -di
cer:	yer, yurt
	cerde: -de
	cerge: -ge
	ceri: -i
	cerin: -in
	cerin: -i, -n
	cerinde: -i, -n, -de
	cerine: -i, -n, -e
	ceringden: -ing, -den
cer:	eyer; eyeri
	ceringi: -ing, -i
cerle-:	yerlemek
	cerleme: -me
cerli:	eyerli

Cerkli:	Cerkli (özel isim)
cesir:	esir, tutsak
cet-:	ulaşmak, vakti, zamanı gelmek, varmak, dokundurmak, değdirmek
	cetdi: -di
	ceter: -er
	ceterse: -er, -se
	cetginçi: -ginçi
	cetib: -ib
	cetmegenni: -me, -gen, -ni
	cetmey: -mey
	cetmey: -mey
	cetmez: -mez.
	cetmezse: -mez, -se
	cetse: -se
cetal-:	ulaşılmak
	cet almağan: -ma, -ğan
cetgen:	olgunlaşmış, yetişmiş, yetişkin
	cetgeni: -i
	cetmegen: -gen
ceti:	“yedi” sayı sıfatı
cetişimsizlik:	yeterli, beceri, becerikli
	cetişimsizliğin: -in
cıcım:	ip
	cıcımdan: -dan
cıgıl-:	yıkılmak, yenilmek, düşmek, devrilmek
	cıgılır: -ır.

cık(ğ)-:	yıkmak, devirmek; bindiği hayvandan indirmek, yaya bırakmak, çıkmak
çıgar:	-ar
çıgarmaz:	-ar, -maz
çıgadı:	-a, -dı
cıl:	yıl, sene
cıla-:	ağlama, yas tutma
cılay-edi:	-y, edi
cılama:	-ma
cılar:	-r
cılasın:	-sın
cılamagan:	-ğan
cılağandan:	-ğan, -dan
cılatıb:	-ıb
cılay:	-y
cılat-:	ağlatmak
cılatır:	-ır
cılamuk:	gözyaşı, yaş
cılamuğu:	-u
cılan:	yılan
cılanrı:	-rı
cılandan:	-dan
cılanı:	-ı
cılanga:	-ga
cılavuğ:	sulugöz
cılı:	sıcak, ılık

	cılığa: -ğa
cılılık(ğ):	sıcaklık
	cılıhğın: -ı, -n
cılıt-:	ısıtmak
	cılıtmaz: -maz
	cılıtır: -ır
cılkı:	yılkı, at sürüsü, cılkıcı: coban
	cılkıdan: -dan
cılkıçı:	at çobanı
	cılkıçını: -nı
cılıtra-:	parlamak, parıldamak, ışıldamak
	cılıtrasang: -a, -sa, -ng
cılıtravuç:	parlak, parıldayıcı, parlayıcı, ışık saçıcı
cıluv:	ısınma, ılık, ısı, sıcaklık
cır:	yır, şarkı, şiir, şarkısını
	cırın: -ı, -n
cırt-:	yırtmak, yırtık.
cırılta-:	gıcırdamak, cır cır etmek
	cırıltağan: -ğan
cırıla-:	şarkı söylemek, türkü söylemek
	cırılta: -y
	cırıltaamaz: -la, -maz
	cırıltağan: -ğan
cırt-:	yırtmak, yolmak, koparmak

	cırtar: -ar
	cırthan: -han
cırtdır-:	yoldurmak
	cırtdırdı: -dı
	cırtdırır: -ır
cırtıl-:	yırtılmak
	cırtılsın: -sın
cırtık:	yırtık
cıy-:	toplamak, bir araya getirmek, yığmak, istif etmek
	cıyar: -ar
	cıymaz: -maz
	cıyarsa: -ar, -sa
cıyal-:	toplayabilmek, biriktirebilmek
	cıyalmazsa: -maz, -sa
cıyıl-:	toplanmak, bağlanmak
	cıyılsa: -sa
	cıyılğan: -ğan
	cıyılğannı: -nı
	cıyıb: -ıb
cıyuvçu:	toplayıcı, bir araya getiren, istifleyen
cıyın:	topluluk, cemiyet, kalabalık, küme, sürü
cıyırma:	yirmi, sayı sıfatı
cibek:	ipek
	cibekni: -ni
ciber-:	göndermek, yollamak, sevk etmek, salmak

	ciberseng: -se, - ng
	cibermez: -mez
cibi-:	ıslanmak, ıslanan
	cibimez: -mez
	cibigen: -gen
cibit-:	ıslatmak, nemli
	cibitir: -ir
ciger:	çalışkan, hamarat, becerikli, cesur, yiğit, kabiliyetli
	cigerni: -ni
cigerlik:	çalışkanlık, hamaratlık, yiğitlik
	cigerligi: -i
	cigerligin: -i, -n
cigit:	genç erkek, delikanlı, yiğit
	cigitni: -ni
	cigitge: -ge
cigitlik:	yiğitlik, delikanlılık
	cigitligi: -i
cilik:	ilik
ciltin:	kıvılcım, ısıltı
	ciltinden: -den
citi:	keskin, sivri, tesirli
ciyirgen-:	iğrenmek gibi, tiksirmek gibi
	ciyirgengença: -gença
cok:	yok, bir şeyin yokluğu

	coķdu: -du
	coķķa: -ķa
coķla-:	yoklamak, kontrol etmek, aramak, arayıp sormak
	coķlama: -ma
coķluk:	yokluk, kıtlık
col:	yol
	colķa: -ķa
	colundan: -u, -n, -dan
	colda: -da
	colu: -u
	coldan: -dan
	colnu: -nu
coldas:	yoldaş, arkadaş
colovçu:	yolcu
colovçuluk:	yolculuk
	colovçulukda: -da
coluk-:	karşılaşmak, rastlamak, rast gelmek, tesadüf etmek; buluşmak
	coluksa: -sa
	colukķan: -ķan
comak:	masal
	comakda: -da
con-:	yontmak, soymak
	cona: -a
congurķha:	yonga: kesilen, yontulan veya rendelenen bir şeyden çıkan parķa, kamga: ağaķ yongası

	congurçası: -sı
conul-:	yontulmak, soyulmak.
	conulmağan: -ma, -ğan
corğa:	rahvan
cort-:	koşmak, koşturmasından
cortuvuķ:	tırıs gidici, bir karar koşucu (at), koşucu
coy-:	harcamak, yok etmek
	coyar: -ar
	coyarsa: -ar, -sa
cöge:	ıhlamur
cönger:	arkadaş, dost
	cöngerin: -in
cörme:	işkembeden yapılan bir yemek
cubrançı: :	tarla faresi avcısı
cubanç:	sevinç, haz, zevk, teselli
cuğ:	leke
	cuğusun: -su, -n
cuk-:	cukmak, bulaşmak
	cuğar: -ar
cukdur-:	cukdurmak, bulaştırmak
	cuğdurur: -ur
cuķla-:	uyumak
	cuķlar: -r
	cuķlamaz: -maz

	cuqlağan: -ğan
cuqlan-:	sönmek
	cuqlanmaz: -maz
cuğu:	uyku
	cuğudan: -dan
culduz:	yıldız
	culduznu: -nu
culk-:	yolmak
	culkğanma: -ğan, -ma
cum-:	yummak
cumduruk:	yumruk
	cumduruğun: -u, -n
cumuş:	hizmet, vazife, servis, iş, görev
	cumuşun: -un
	cumuşha: -ha
	cumuşnu: -nu
cur:	dağ keçisi, karaca, vahşi, yaban, cahil
curt:	yurt, vatan, ülke
	curtundan: -u, -n, -dan
curun:	parça, paçavra, bez parçası
	curunu: -u
cut-:	yutmak
	cutmaz: -maz
cut:	açgözlü

	cutnu: -nu
cuv-:	yıkamak, yuvmak
	cuvma: -ma
	cuvar: -ar
cuvul-:	yıkanmak
	cuvulsa: -sa
cuvab:	cevap
	cuvabha: -ha
cuvaş:	yumuşak, mülayim, uysal, hali-selim, durgun, sessiz
cuvuq:	yakın, hısım, akraba
	cuvuqnu: -nu
	cuvuqnu: -nu
	cuvuqda: -da
cuvuqlaş-:	yakınlaşmak
	cuvuqlaşsa: -sa
cuvurğan:	yorgan
cügen:	dizgin, gem, (at için)
cügensiz:	dizginsiz, gemsiz
cük:	yük, ağırlık
	cügü: -ü
	cüknü: -nü
cükle-:	yüklemek
	cükleseng: -le, -se, - ng
cün:	yün
	cünü: -ü

cürek:	kalbim, kalb, yürek, gönül
cürekden:	-den
cürekge:	-ge
cüregi:	-i
cüreging:	-ing
cürü-:	yürümek, adım atarak ilerlemek, gitmek, yol almak
cürür:	-r
cürümez:	-mez
cürüydü:	-y, -dü
cürüb:	-üb
cürüseng:	-se, -ng
çürüt-:	yürütmek
çürütmez:	-mez
çürügen:	-gen
çürügenden:	-den
çürügeninden:	-i, -n, -den
cürüvçü:	yürüyen kişi
cüyüşhan:	efendi, beyefendi, saygıdeğer zat, prens
cüz:	yüz, sayı sıfatı
cüz-:	yüzmek
cüzer:	-er
cüzedi:	-e, -di
cüzerge:	-er, -ge
cüzük:	yüzük

Ç

çab-:	koşmak, atılmak, saldırmak
çabar:	-ar.
çabdı:	-dı
çabmaydı:	-may, -dı
çabıgız:	-(ı)gız
çabmaz:	-maz
çabsa:	-sa
çabarğa:	- ar, -ğa
çabdır-:	saldırmak, atılmak
çabdırır:	-ır
çabdırıb:	-ıb
çabaq:	balık
çabaqğa:	-ğa
çabır:	çarık
çabırnı:	-nı
çabırı:	-ı
çaç-:	dağıtmak, tevzi etmek, sıçratmak, saçmak
çaçma:	-ma
çaçıl-:	saçılmak, dağılmak
çaçılırğa:	-ır, -ğa
çak(ğ)-:	açmak, çimlenmek, yeşermek, filizlenmek
çağadı:	-a, -dı
çaqğıç:	çakmak taşı
çaqğıçı:	-ı
çaqır-:	davet etmek, çağırmaq

çaķırıl-:	davet edilmek, çağırılmak
çaķırılmaĝan:	-ma, -ĝan
çaķırılĝan:	-ĝan
çaldış:	kare, dört köşeli; kuřĝözü, dokurcun, çaprazlamış, örölmüş kafes
çaldışha:	-ha
çaldıv:	çelme
çaldıvsuz:	çelmesiz
çalkı:	tırpan
çalkıçı:	tırpançı
çana:	kızak
çanangı:	- ng, -ı
çapraq:	yaprak
çapraqdan:	-dan
çarĝ:	çark, tekerlek gibi dönen şey
çarhı:	-ı
çaris:	at yarışı
çarsda:	-da
çavķa:	karga, leş kargası
çayna-:	çiĝnemek
çaynasang:	-sa, - ng
çaynab:	-b
çeçen:	söz cambazı, söz ustası
Çeĝem:	Çeĝem (özel isim)
Çeĝemge:	-ge

çeget:	orman
çegetge:	-ge
çegetden:	-den
çegeti:	-i
çegetni:	-ni
çegil-:	takılmak, bağlanmak
cegilgen:	-gen
çek:	sınır
çekden:	-den
çelek:	kova
çelekni:	-ni
çemer:	usta, eli her şeye yakışan, hünerli, çilingir
çemerni:	-ni
çıbık:	dal, çubuk, sopa
çıbıgı:	-ı
çıçhan:	fare, sıçan
çıda-:	dayanmak
çıdaydı:	-y, -dı
çıdamaz:	-maz
çıgana:	diken, kıymık
çıganaç:	diken, kıymık
çıganağı:	-ğı
çıgır:	kel, dazlak kafalı
çık-:	ayrılmak, dışarı çıkmak, terk etmek; görünmek, ortaya çıkmak
çıkça:	-sa

çıkar-:	çıkarmak
çıgarsa:	-sa
çıgarır:	-ır
çıgarmaz:	-maz
çıgarıb:	-ıb
çıgarğan:	-ğan
çikkır:	fıçı
çikkırğa:	-ğa
çinga-:	zıplamak
çingaginçı:	-ğınçı
çıpın:	kiriş, çatı kirişi
çıpınsız:	kirişsiz
çır-:	sarmak, dolam
çırmay edi:	-may, -edi
çırak:	ışık, lamba (mum)
çırmal-:	sarmalamak, dolanmak
çırmalır:	-ır
çırpı:	çalı
çırpıda:	-da
çibin:	arı, sinek
çibinni:	-ni
çibinleni:	-le, -ni
çibinlede:	-le, -de
çille:	ipek
çipirek:	bandaj

çiri-:	çürümek, kokuşmak
çiriydi:	-y, -di
çirise:	-se
çirik:	çürük; sağlam ve dayanıklı olmayan
çirikge:	-ge
çiy:	olmamış, olgunlaşmamış, ıslak
çiyi:	-i
çola:	özensiz, ihmalci, eksik
çolangı:	- ng, -1
çolak:	çolak.
çolaknı:	-nı
çolpu:	kepçe
çolpuğa:	-ğa
çomart:	cömert
çomartnı:	-nı
çomartlık:	cömertlik
çomartlığı:	-1
çoyun:	kazan, derin kap
çoyunu:	-u
çöb:	çöp
çöbnü:	-nü
çöbden:	-den
çögüç:	çekic
çömüç:	tas, kase, kepçe

çuçhur: şelale

çuçhurğa: -ğa

çuһ: deh! binek ya da koşum hayvanlarını yürütmek için söylenen bir söz

çulğan-: 1. sarılmak, dolanmak, sarmalanmak, dürülmek, kıvrılmak

çulğanıb: -ıb

çuruk: çizme, ayakkabı

çuruğu: -u

çurum: sebep, mazeret, bahane

çüyü: çivi

çüyüdü: -dü

D

da da: da da anlamlarına gelen bağlaç

dağ: dağ

dağı: -ı

damı: da mı yok?

darman: derman

dav: tartışma, kavga

davnu: -nu

davsuz: tartışmasız, kavgasız

davlet: devlet: ganimet, zenginlik, varlık, iyi talih

davur: kavga, gürültü

de-: demek, söylemek. (diye, deyip, diyerek)

deb:	-b
degen:	-gen
degendi:	-gen, -di
degening:	-gen, -ing
degenni:	-gen, -ni
deme:	-me
demez:	-mez.
dey edile:	-y edile
deydi:	-y, -di
deydile:	-y, -dile
deyme:	-y, -me
deyse:	-y, -se
demleş-:	dövüşmek, savaşmak
deri:	kadar
dert:	dert: acı, üzüntü, keder, tasa; sıkıntı
derti:	-i
dığırda-:	dığırdamak, tıngırdamak
dığırdar:	-r
din:	1. tanrı, doğaüstü güçlere, çeşitli kutsal varlıklara inanmayı ve tapınmayı sistemleştiren toplumsal bir kurum, diyanet; 2. inançları kurallar, kurumlar, töreler ve semboller biçiminde toplayan, sağlayan düzen; 3. inanılıp çok bağlanılan düşünce, inanç veya ülkü, kült
Dola:	Dola. (özel isim olarak kullanılmış)
Dolalada:	-la, -da
duğujam:	kanlı, kanlı düşman, kan davalı
duğujamı:	-ı
duğuma:	nane

	duğumanı: -nı
duniya:	dünya
	duniyanı: -nı
duppuq:	kesici olmayan, kör bıçak
dükküç:	kütük, ağaç kütüğü

E

ebze:	dağ Gürcülerine Karaçaylar tarafından verilen isim, Swan
	ebzeni: -ni
	ebzede: -de
eçki:	keçi
	eçkiça: -ça
	eçkige: -ge
	ečkini: -ni
egeç:	kız kardeş, bacı
	egeçni: -ni
	egeçden: -den
eger:	av köpeği, tazı
egiz:	1. ikiz; 2. çift
ekev:	iki kişi
ekeven:	iki kişi
	ekeven - ni
	ekevden: -den
eki:	"iki" sayı sıfatı
	ekisinden: -si, -n, -den

ekinçi:	ikinci
ekindi:	ikindi vakti
	ekindide: -de
el:	el, yabancı, ülke, yurt, köy, halk: soy, boy
	elge: -ge
	elin: -i, -n
	elden: -den
	eli: -i
	elni: -ni
	eling: -ing
elt-:	götürmek
	eltgença: -gença
	eltir: -ir
em-:	emmek
	emer: -er
	emgen: --gen
emçek:	meme
emegen:	dev
endir-:	inmek, indirmek
	endirir: -ir
ençi:	özel, hususi, şahsi, kişiye has, kendine özgü
enikle-:	taklit etmek
	eniklegen: -gen
eniş:	iniş, aşağı
	enişge: -ge

entda:	yine, tekrar, bir daha
er:	koca, asker, er, erkek
	erine: -i, -n, -e
	erin: -in
	erni: -ni
	erini: -i, -ni
	eri: -i
	erge: -ge
erli:	kocalı
erek:	uzak
eri-:	erimek, saflaştırmak
	erimez: -mez
	erise: -se
	eriginçi: -ginçi
erik-:	sıkılmak, usanmak, bıkmak
	erikgen: -gen
erin:	dudak
	erningi: - ing, -i
	erning: -ing
	ernin: -in
erin-:	üşenmek
	erinmegen: -me, -gen
erinçek:	erincek, üşengeç, tembel
	erinçekge: -ge
	erinçekni: -ni
eriş-:	iddialaşmak, yarışmak, gayret etmek, kıskançlık duymak, kıskanmak

	erişdi: -di
erkelet-:	şımartmak
	erkeletseng: -se, - ng
erkişi:	erkek, mert adam
	erkişige: -ge
	erkişiley: -ley
	erkişini: -ni
erşilik(g):	çirkinlik, kötülük, iğrençlik
	erşiligingi: -ing, -i
ertde:	erken, vaktiyle, sabah
	ertdeni: -ni
ertden:	sabah
	ertdengi: -gi
es:	hatır, hatırandan
	esi: -i
	esing: -ing
	esinden: -i, -n, -den
ese:	şart edatı, ise
eseb:	hesap
esir-:	sarhoş olmak
	esirse: -se
esker-:	hatırlamak, aklına getirmek; dikkat etmek, fark etmek
	eskerir: -ir
eski:	çok kullanmaktan yıpranmış, harap olmuş şey, kadim, evvelki, önceki
	eskisi: -si

	eskisin: -si, -n
esle-:	fark etmek, farkına varmak, dikkat etmek, sakınmak
	esleme: -me
	esleb: -b
esli:	akıllı, zeki
esne-:	esnemek
	esner: -r
eşek:	atgillerden, uzun kulaklı binek ve hizmet hayvanı, merkep, karakaçan
	eşekge: -ge
	eşekni: -ni
	eşeging: -ing
	eşegi: -i
	eşekden: -den
	eşekley: -ley
eşik:	eşik, kapı, kapı boşluğunun alt yanında bulunan alçak basamak, eşiği, dışarı
	eşiği: -i
	eşikde: -de
	eşigin: -in
	eşiging: -ing
	eşikge: -ge
	eşigin: -in
	eşikden: -den
	eşigingden: -ing, -den
	eşigingi: -ing, -i
	eşikdegi: -de, -gi
eşit-:	işitmek, duymak

	eşitmez: -mez
	eşitir: -ir
	eşitgen: -gen
	eşitgenden: -gen, -den
	eşitib: -ib
eşitil-:	işitilme, duyulmak
	eşitilir: -il, -ir
et-:	"etmek, eylemek, yapmak" fiili
	eter: -er
	eterge: -er, -ge
	etgen: -gen
	etgença: -gença
	etme: -me
	etmegen: -me, -gen
	etmez: -mez
	etse: -se
	etseng: -se, - $\widehat{\text{ng}}$
et:	et (besin)
	eti: -i
etli:	etli
etek:	bir elbise veya etekliğin alt kenarı
	etegi: -i
	etegine: -i, -n, -e
ez-:	ezmek
ezil-:	ezilmek
	ezilir: - -ir
	ezilse: -se

ezilgen: -gen

G

Gaday: Gaday (özel isim)

gakkı: yumurta

gakkıda: -da

gakkını: -nı

gakkıdan: -dan

gakkılı: yumurtalı

gardoş: patates

gardoşnu: -nu

gıbit: tulum

gıday: boynuzsuz

gıluv: sıpa, eşek yavrusu

gıluvun: -un

gırcın: ekmek

gırcınlada: -la, -da

gırcınga: -ga

gırcını: -nı

gırcınlık: ekmeklik

gir-: girmek, dahil olmak

girmez: -mez

gitçe: küçük, küçük çocuk

gitçeden: -den

gitçesi: -si
gokka: çiçek.
Gola: Gola yer adı (özel isim)

golalada: -la, -da

göbelekge: kelebek

gudu: hırsız

guguk: baykuş

guguknu: -nu

guguruk: horoz

gula: sersem, alık, ahmak

gülmendi: mendil, ipek mendil

H

hah: hah

hağ: hak

hağı: -ı

hal: durum, hal, vaziyet

halın: -ı, -n

halāl: dinin kurallarına aykırı olmayan, helal

halcar: ahır.

halı: ip, iplik

halıdan: -dan

halısı: -sı

halıva: helva

	halıvadan: -dan
hali:	huy, karakter
	halisin: -si, -n
halk:	ahali insanlar, halk, toplum
han:	han, hakan
	hannı: -nı
hans:	ot, çimen
	hanslada: -la, -da
	hansnı: -nı
hant:	yemek
	hantdan: -dan
hapar:	haber, havadis; hikâye, anlatı, olay
	haparla: -la
har kim:	herkes
	har kimni: -ni
har zat:	her şey
har:	her, herbir
harağet:	hareket
harağetli:	hareketli
haram:	haram
harbız:	karpuz
hars:	vurma, çırpma, tempo tutma [buradaki tempo tutma eylemi, el ayalarını birbirine çırparak veya sert ve yassı tahtaları birbirine vurarak yapılan bir tempodur]
	harsına: -ı, -n, -a

haṭ:	yazı.
hata:	zarar
	hatası: -sı
hataçı:	zaralı
havh:	ödünç
hayır:	hayrı, vefası iyiliği
	hayırın: -ın
hazırla-:	belli bir işe yarayacak, kullanılacak bir duruma getirilmiş
	hazırlasang: -sa, - ng
hepsi:	bütünü, tamamı, tümü, cümlesi
heyt:	heyt
hiçin:	börek, hamurun içine kıyılmış et, patates veya ıspanak, labada, pancar gibi bitkiler doldurularak yassıltılmak suretiyle yapılan spezial Karaçay-Malkar yemeği
	hiçinnı: -nı
hiñçi:	içten pazarlıklı, kötü kalpli, kindar, kızgın
hire:	yumuşak, cıvık, gevşek; tembel, gevşek, dayanıksız, hanım evladı
hırılda-:	hırıldamak, hır hır ses çıkarmak, hırlamak
	hırıldamaydı: -may, -dı
homuh:	beceriksiz, korkak
	homuhnu: -nu
honşu:	komşu
	honşudan: -dan
	honşung: - ng
	honşungda: - ng, -da

	honşungu: - ng, -u
	honşusun: -su, -n
	honşunu: -nu
	honşusu: -su
hop:	hop
hora:	(atlar için) soylu, iyi cins
	horanı: -nı
hucu:	terkedilmiş, geride bırakılmış, ıssız, izi silinmiş, sahipsiz
huna:	duvar
	hunağa: -ğa
	hunada: -da
	hunadan: -dan
hurcun:	cep
	hurcunu: -u
hutdur:	kötü, beter

I

ıçhın-:	kurtulmak
	ıçhınmaz: -maz
ındır:	harman
ıngıcha-:	ıngıçhamak inlemek, sızlanmak, çığırmaq
	ıngıçhay-edi: -y, -edi
ırhı:	sel
ırışhı:	zenginlik, varlık, bereket, mal-mülk, rızık, gelir, kazanç. (talih anlamında kullanılmış.)

ırışısı: -sı

ışan-: güvenmek, güven duymak, inanmak

ışanma: -ma

ışanır: -ır

ışangan: -gan

ışar-: gülümsemek, tebessüm etmek

ışarır: -ır

ışara: -a

ışı-: sıvazlamak, ovmak, sürmek

ıştır: -r

ışık: korunak, sığınak

ız: iz, işaret, peşinde, izinden, arkasından

ızındağı:-ı, -n, -da, -gı

ızına: -ı, -n, -a

ızı: -ı

ızın: -ı, -n

ızından: -ı, -n, -dan

ızından: -ing, -dan

İ

ibilis: şeytan

ibilisge: -ge

iç: (bir şeyin iç kısmı, içi) içindeki, dahil olan

içinde: -i, -n, -de

içine: -i, -n, -e

	için: -i, -n
	içi: -i
iç-:	bir sıvıyı ağza alıp yudumlamak
	içer: -er
	içse: -se
	içmez: -mez
	içerge: -er, -ge
	içgen: -gen
	içgenni: -ni
igi:	iyi
	igime: -me
	igidi: -di
	igisi: -si
	igisin: -si, -n
	igiden: -den
	igim: -m
	igini: -ni
	igile: -le
	igige: -ge
igilik:	iyilik
	igilikden: -den
	igiligin: -i, -n
ilaçın:	şahin, laçın, doğan
	ilaçinni: -ni
ileş-:	yakınlaşmak
	ileşir: -ir
ilin-:	takılmak

	ilinir: -ir
ilipin:	hendek, kanal
ilker:	ülker yıldızı
iman:	allah inancı
	imanı: -ı
imbaş:	omuz, omuz başı
	imbaşım: -ım
	imbaşıngda: -ıng, -da
ingiçe:	ince, narin
ingir:	akşam
	ingirge: -ge
issi:	sıcak, sıcaklık
iş:	1. amel, eylem, durum, vaziyet, hal. 2. meşguliyet
	işge: -ge
	işde: -de
	işin: -i, -n
	işine: -i, -n, -e
	işidi: -i, -di
	işni: -ni
	işing: -ıng
	işi: -i
işisiz:	işsiz, meşguliyeti olmayan
işle-:	çalışmak, işlemek, iş yapmak
	işler: -r
	işledi: -di
	işlegen: -gen

	işlegende: -gen, -de
	işlemegen: -me, -gen
it:	it (köpek)
	itden: -den
	itni: -ni
	itge: -ge
	itine: -i, -n, -e
	itleni: -le, -ni
itlik:	köpeklik
	itligin: -i, -n
iy:	"ey" seslenme edatı
ie:	sahip
	iesine: -si, -n, -e
	iesi: -si
iesiz:	sahipsiz
iyil-:	eğilmek
	iyilgen: -gen
iyis:	koku
iyiske-:	koklamak
	iyiskegen: -gen
inyan-:	inanmak
iyne:	iğne
	inyeni: -ni
inyek:	inek
	inyekme: -me

izle-: aramak, istemek, arzulamak, araştırmak

izlemez: -mez

izley-edi: -y, -edi

izleginçi: -ginçi

izlegença: -gença

izler: -r

izlegen: -gen

izlegening: -gen, -ing

K

ķab: içine sıvı veya katı herhangi bir madde konan şey

ķabına: -ı, -n, -a

ķabhın: -hın

kab-: kapmak, ısırarak, yemek yedirmek, yedirip

ķabadı: -a, -dı

ķabar: -ar.

ķabsam: -sa, -m

ķabma: -ma

ķabmaz: -maz

ķâba: kabe, mekke'de mescid-i harâm'da yer alan ve islâm'da olan kutsal yer

kâbadan: -dan

ķabaķ: mezra, aynı sülâleden gelen insanların oluşturduğu lokalite (kafkasya'da bu türlü lokaliteler birleşerek esas köyü oluştururlar), sılpağarlanı ~: sılpağğar sülâlesi mensuplarının ikamet ettiği lokalite

ķabaķda: -da

ķaban: erkek domuz

ķabanga: -ga

qabdır-:	yedirmek
qabdırır:	-ır
qabdırıb:	-ıb
qabhaq:	yokuş, rampa, yamaç
qabhaqdan:	-dan
qabhan:	kapan, tuzak
qabhanga:	-ga
qabil:	kabul, onay
qabın:	lokma, parça, bir ısırıklık
qabının:	-ing
qabın-:	tutuşmak, ateş almak, yanmak
qabınsa:	-sa
qabır:	mezar
qabırğa:	-ğa
qabırığı:	-ing, -ı
qabırda:	-da
qabırğa:	evin duvarı
qabırğanı:	-nı
qabla-:	kaplamak, kaplayan
qablağan:	-ğan
qaç-:	kaçmak
qaçsang:	-sa, - ng
qaçar:	-ar
qaçma:	-ma
qaça edi:	-a, -edi

	kaçıb: -ıb
kaç:	sonbahar, güz
	kaçda: -da
	kaçına: -ı, -n, -a
kak:	güneşte kurutulmuş et, kurutulmuş et
	kağing: -ing
kağ:	tıklatmak, çalmak, vurmak
	kağsang: -sa, - ng
kağkış:	kakış vurguç, dokungaç, değirmen taşının döndüğünü sürekli haber veren tahta parçası), tak tak tahtası, darbedici, vurucu, tokmak
kal-:	kalmak, miras kalması, izi kalması, var olmaya devam etmek, bitmeden sürmek, sürüp gitmek
	kalır: -ır
	kalırsa: -ır, -sa
	kalmasın: -ma, -sın
	kalısa: -sa
	kalmaz: -maz
	kalma: -ma
	kaladı: -a, -dı
	kalısa: -sa
	kalğan: -ğan
	kalğannığı: -nı, -kı
	kalğandan: -dan
	kalğanladan: -la, -dan
kala:	kale
	kalası: -sı

ķalaç: simit, halka, çörek

ķalaçı: -ı

ķalak: kaşıık, kürek

ķalağı: -ı.

ķalaķ: uyuz

ķalam: kalem

ķalay, ķallay: "nasıl, ne" sorularına cevap veren soru zamiri

ķaldır-: bırakmak, bıraktırmak

ķaltıramaz: -a, -maz

ķaldırma: -ma.

ķaldırmaz: -maz

ķaldırır: -ır

ķaltıra-: titremek, ürpermek, sallanmak

ķaltırarsa: -r, -sa

ķaltıramaz: -maz

ķaltırar: -r

ķaltırat-: titretmek

ķaltıratır: -ır

ķaltırab: -b

ķaltıravuç: titrek

ķama: 1. kama, ucu sivri tahta çivi, yuvarlak milin ucundaki özel oyuğa yerleştirilen keskin kenarlı demir veya çelik parçası; 2. savaş topunun aksamından bir parça

ķamaça: -ça

ķamat-: kamaşmak

	ķamatadı: -a, -dı
ķama-:	kanıksamak, yılmak, aldırmak, umursamak
	ķamamaz: -maz
ķamķi:	ķamķı, kırbaķ
	ķamķiden: -den
	ķamķing: -ng
	ķamķisi: -si
ķamiş:	ķamiş.
	ķamişdegin: -de, -gi, -n
ķan:	1. vücuttaki kırmızı renkli sıvı, kan
	ķannı: --nı
ķana-:	kanamak
	ķanarık: -rık
ķanat:	ķanat, uçmaya yarayan organ
	ķanatı: -ı
ķanatlı:	ķanatlı, kuş
	ķanatlıdan: -dan
	ķanathılaķa: -la, -ķa
	ķanathını: -nı
ķanga:	sofra
	ķangaķa: -ķa
ķanga:	düzgün yontulmuş tahta parķası
	ķangadan: -dan
ķangķılda-:	gıdıklamak, dırdır etmek, ķan ķan etmek

ķangķıldaēan: -ēan

ķanlı: . 1. dūēman, kan davalı. 2. vūcuttaki kırmızı renkli sıvı bulaēan bez, kan

ķanlıngı: -ng, -ı

ķaplan: kaplan

ķar: kar, bir yaēıē tūrū

ķara-: bakmak

ķarama: -ma

ķaray-edi: -y, edi

ķarasa: -sa

ķaramaz: -maz

ķarar: -r

ķaramı: -mı

ķarab: -b

ķaraēan: -ēan

ķaraēandan:- ēan, -dan

ķara: siyah

ķaraēay: Karaēay (ōzel isim)

ķaraēaynı: -nı

ķaraēayda: -da

ķaraēaylı: Karaēaylı

ķaraēaylını: -nı

ķarang: 1) karanlık. 2) cahil

ķarangı: -ı

ķarangını: -ı, -nı

ķaraton: kısır, çocuksuz, çocuēu olmayan

ķaravaē: kōle, carıye

	karavaşım: -ım
karavul:	gözcü, nöbetçi
kargâ:	karga
	karğalağa: -la, -ğa
	karğanı: -nı
karğaşa:	1. kışkırtma ve karışıklık yoluyla toplumda ortaya çıkan düzen bozukluğu, anarşi; 2. kalabalık, düzensizlik vb.nin yol açtığı karışıklık, kaos
karğıs:	kargış, beddua, lanet, ilenç
	karğışı: -ı
karıl-:	boğazında kalmak, boğulmak
	karılma: -ma
	karılır: -ır
	karılırsa: -ır, -sa
karın:	batın, karın
	karında: -da
	karınım: -ım
	karını: -ı
	karınını: -nı
	karınığ: -ing
	karındağı: -da, -ğı
karma-:	sarılmak, kucaklamak
	karmar: -r
karnaş:	kardeş
	karnaşım: -ım

- ķarnaŗda:** -da
ķarnaŗnı: -nı
- ķart:** genēliēi geēmiŗ, geēkin, yaŗŗa bŸyŸk
- ķartha:** -ha
ķartdan: -dan
ķartlanı: -la, -nı
ķartnı: -nı
- ķarthķ:** yaŗlılık
- ķarthķında:** -ı, -n, -da
ķarthķēa: -ēa
- ķartaytır-:** yaŗlandırmaq
- ķaruv:** gŸē, kuvvet
ķaruvu: -u
- ķaruvlu:** gŸēlŸ, kuvvetli
- ķaruvsuz:** gŸēsŸz, kuvvetsiz
ķaruvsuzēa: -ēa
- kaska:** cırcır bŸēēēi
- ķaŗ:** kaŗ
- ķaŗı-:** kaŗınmaq, kaŗınıyorlardı
ķaŗıy edile: -y, -edi, -le
- ķaŗık:** kaŗık
ķaŗıēı: -ı
- ķat:** huzur, makam, nezd, yan, ōn
ķatında: -ı, -n, -da
ķatına: -ı, -n, -a

	ķatingdağından: -ing, -da, -ğı, -n, -dan
ķatala:	kızgın, kudurmuş
ķatapa:	kadife
	ķatapanı: -nı
ķatı:	sert, çok, aşırı, kuvvetli, şiddetli
ķatın:	kadın, eş, hanım
	ķatının: -ın
	ķatını: -ı
	ķatınını: -nı
	ķatınlağa: -la, -ğa
	ķatinga: -ga
	ķatining: - ing
	ķatiningı: -ing, -ı
	ķatınından: -ı, -n, -dan
ķatış-:	karişmak
	ķatışmaz: -maz
	ķatışmağan: -ğan
ķaya:	büyük ve sert taş kütlesi
	ķayadan: -dan
ķayda:	"nerede, hangi yerde?" anlamlarını bildiren soru ifadesi.
ķaygı:	kaygı, keder, üzüntü
	ķaygısı: -sı
ķaygılı:	kaygılı, üzüntülü, kederli
	ķaygılını: -nı
ķaygısız:	kaygısız, kedersiz, endişesiz
ķaygır-:	tasalanmak

kaygırmaz: -maz

kayık: deniz, göl ve nehirlerde dolaşmak, yük taşımak için yapılmış, kürek veya yelkenle yol alan küçük tekne

kayın anası: kaynana

kayın: kayın birader

kayınını: -nı

kayınına: -ı, -n, -a

kayır: sert, kızgın, dişli, kavgacı, cesur, korkusuz, yırtıcı

kaymak: kaymak

kaymağı: -ı

kayna-: kaynamak, kaynatmak

kaynamaz: -maz

kaynasın: -sın

kaynat-: kaynatmak

kaynatmaz: -maz

kaynatsa: -sa

kaynathan: -han

kayrak: bileği taşı

kayrı: nereye?

kayt-: dönmek, geri gitmek

kaytma: -ma

kaytır: -ır

kaytmaz: -maz

kaythan: -han

kaytıb: -ıb

kaz:	kaz (hayvan)
	kaznı: -nı
	kazğa: -ğa
kaz-:	kazmak
	kazsang: -sa, -ng
	kazğança: -ğança
	kazğan: -ğan
kazan:	büyük tencere, kazan
kazavat:	gazavat, gaza, din savaşı, savaş, muharebe, mücadele, savaş
kazık:	kazık, direk
	kazıkğa: -ğa
	kazıklık: -lık
	kazıklıkda: -da
keb-:	kurumak
	kebginçi: -ginçi
kebdir-:	kurutmak
	kebdirir: -ir
kebin:	kefen
kebinsiz:	kefensiz
keç-:	bağışlamak, affetmek
	keçedi: -e, -di
keç:	olması gereken veya belirlenmiş zamandan sonra olan, geç, geç vakit
keçe:	gece
	keçeni: -ni
	keçegi: -gi

keçi: eti, sütü, derisi ve kılı için yetiştirilen, küçükbaş memeli hayvan

keçiye: -(y), -e

keçik-: gecikmek, geç kalmak

keçikdi: -di

kekir-: geçirmek

kekirmez: -mez

kekirir: -ir

kel-: gelmek

kele edi: -e, -edi

kelgen: -gen

kelgenden: --den

kelgeni: -i

kelginçi: -ginçi

kelir: -ir

keliv: -iv

kelivü: -ü

kellik: -lik

kellikdi: -di

kelmeding: -me, -di, -ng

kelmegen: -me, -gen

kelmegenni: -gen, -ni

kelmey: -mey

kelmez: -mez

kelmezlik: -mez, -lik

kelse: -se

kelseng: -se, -ng

kelmezlikge: -ge

keltir-: getirmek

	keltirgenni:-ni
	keltirgen: -gen
	keltirir: -ir
	keltirmez: -mez
kelbet:	heybet, alım, cazibe. (güzellik)
	kelbeti: -i
keleçi:	elçi, aracı, temsilci, dünürçü
	keleçisi: -si
	keleçiğe: -ge
	keleçini: -ni
keli:	havan
kelin:	gelin, yeni evlenmiş kadın, genç kadın
	kelinni: -ni
	kelinim: -im
	kelinge: -ge
keme:	gemi
keng:	keñ =geniş, enli, vâsi, bo, uzak
	kengdi: -di
	kengge: -ge
	kengde: -de
	kengdegine: -de, -gi, -ne
	kengden: -den
kengeş:	istişare, müşavere, danışma
	kengeşir: -ir
kengeşil-:	danışılmak, istişare edilmek
kep-:	kurumak

	kebmez: -mez
ker-:	germek, iki yana açmak, genişletmek
kere:	defa, kez, sefer
kerek:	gerek, lazım ıı. ihtiyaç
	kerekdi: -di
	keregi: -i
kereksiz:	gereksiz, lazım olmayan
keri:	geri
keril-:	gerilmek, genişlemek
	kerilgen: -gen
	kerilib: ib
kerti:	gerçek, hakikat, doğru, hakiki
	kertige: -ge
	kertini: -ni
kertme:	armut
kes-:	kesmek, ayırmak
	keser: -er
	kesseng: -se, -ng
	kesmez: -mez
	kesgen: -gen
	kesgenge: -ge
	kesgença: -gença
kesamat:	anlaşma, sözleşme, mukavele
kesamatsız:	sözleşmesiz
keser:	kesici bir aletle koparmak. ıı öldürmek

kesi: kendi, özü, kendisi, şahsı

kesim: -m

kesimiki: -m, -(i), -ki

kesin: -n

kesinden: -n, -den

kesine: -ne

kesing: -ng

kesingden: -ng, -den

kesingi: -ng, -i

kesingi: -ng, -i

kesini: -ni

kesiniki: -ni, -ki

kesil-: kesilmek,

kesilmez: -mez

kesilse: -se

kestir-: kestirmek

kestirgen: -gen

ket-: gitmek

ketmez: -mez

keter: -er

ketse: -se

ketdi: -di

keterse: -er, -se

keterin: -er, -in

ketgen: -gen

ketgenden: -den

ketgenni: -ni

ketgeni: -i

ketmey: -mey

kıçhaç: maşa, kıskaç

kıçhaçı: -ı

kıçır-: bağırmak, seslenmek, ünlemek, çığlık atmak, haykırmak

kıçırmaz: -maz

kıçırğan: -ğan

kıçırğangamı: -ga, -mı

kıçırğanı: -ı

kıçırım: bir uzunluk ölçüsü, kilometre

kıçirt-: bağirtmek

kıçirtır: -ır

kıdır-: gezmek, dolaşmak

kıdırğan: -ğan

kıl elek: tel elek

kıl: kıl, saç kılı

kılıç: kılıç

kılıçdan: -dan

kılık: huy

kılığın: -ın

kılığ: kılık, vasıf, karakter, yaradılış, tabiat, huy, özellik, huysuz anlamında kullanılmıştır

kılığı: -ı

kılış: kılıç

kılışça: -ça

kımılda-: kıpırdamak, hareket etmek, sallanmak

kımıldar: -r

kımılдаған: -ған

kımsız: sessiz sakin, hareketsiz

kın: kın, bıçak, kılıç vb. kesici aletlerin kabı

kından: -dan

kıngır : eğri, inhina, kavisli

kıngırı: -ı

kıptı: makas

kıptısından: -sı, -n, -dan

kır-: kırmak, öldürerek yok etmek, imha etmek

kırıl-: kırılmak

kırılса: -sa

kırdır-: imha etmek, öldürtmek, yedirtmek anlamlarında kullanılmış bir söz. (kurda yedirir)

kırdırır: -ır

kırk: “kırk” sayı sıfatı

kırk-: tıraşlamak, tıraş etmek, tıraş yapmak, kırpmak, kesmek

kırkıl-: tıraşlanmak

kırkılған: -gan

kıs-: bağlamak; sıkmak, sıkıştırmak; kapatmak

kıssang: -sa, -ng

kışhar-: kısa ölçüsü az olan, kısalmak

kışharır: -ır

kısır:	doğuramayan, çocuğu olmayan
kış:	kış mevsimi
	kışhıda: -hı, -da
	kışda: -da
	kışdan: -dan
kıy-:	1. içi sızlamadan öldürmek, canına kastetmek. 2. Merhametsizce davranmak, zarar vermek, gadretmek, zulmetmek
	kıyar: -ar
kıyın:	sıkıntı, zor, güç, zahmetli, meşakkatli; emek, gayret; kazanç; ters, zıt, uyumsuz, geçimsiz
	kıyını: -ı
	kıyındı: -dı
kıyınlı:	zorlu, sıkıntılı
	kıyınlısı: -sı
	kıyınlını: -nı
	kıyınlısı: -sı
kıyınlık:	zorluk
	kıyınlıkda: -da
kıyır:	uç, sonu olmayan
	kıyırı: -ı
kıynal-:	zahmet çekmek, zahmete sokmak, zahmet etmek, zorluk çekmek, sıkıntı çekmek, zahmet çekmek; üzülmek, acı çekmek
	kıynalmay: -may
	kıynalmağan: -ma, -ğan
kıynat-:	zahmet vermek, sıkıntıya sokmak; üzmek, üzüntü vermek, rahatsız

	etmek, zahmete sokmak
	kıynatır: -ır
kıytık:	eğri
kız:	kız, kız çocuğu
	kızını: -nı
	kızı: -ı
	kızınğ: - inğ
	kızınğı: -inğ, -ı
kız-:	kızmak, kızarmak, kızana kadar
	kızsa: -sa
	kızgınçı: -ğınçı
	kızğan: -ğan
	kızıb: -ıb
kızdır-:	kızdırmak, sinirlendirmek
	kızdırır: -ır
kızır-:	yüzü veya yanakları kızarmak
	kızaruvcu: -uvcu
	kızarıb: -ıb
kızbay:	korkak
kızğan:	kızgın, sıcak, ısınmış, kıvama gelmiş
	kızğandan: -dan
kızğanç:	cimri
	kızğançdan: -dan
kızıl:	kırmızı
kızuv:	sıcak, kızgın

	kızuvu: -u
kibik:	gibi
	kibikdi: -di
Kiçi-Batır:	Kiçi-Batır (özel isim)
	Kiçi-Batırğa: -ğa
kim:	“hangi kişi?” anlamında soru zamiri, her kim, herkes
	kimi: -i
	kimni: --ni
	kimge: -ge
kindik:	göbek bağı
	kindigin: -in
kir-:	girmek, baskın yapmak
	kirgen: -gen
	kirgendi: -gen, -di
	kirginçi: -ginçi
	kirib: -ib
	kirirse: -ir, -se
	kirme: -me
	kirmegen: me, -gen
	kirmegenni: -ni
	kirmez: -mez
	kirse: -se
	kirseng: -se, -ng
kir:	kir, leke, pislik
	kirge: -ge
	kiridile: -i, -dile
	kiri: -i

	kirden: -den
kirsiz:	lekesiz
kirit:	kilit
	kiritidi: -idi
kirpi:	kirpi
kişdik:	kedi
	kişdikden: -den
	kişdigi: -i
	kişdikge: -ge
kişi:	adam, insan, şahıs, kimse, fert, birey
	kişige: -ge
	kişise: -se
	kişiden: -den
	kişini: -ni
kişne-:	kişnemek
	kişnese: -se
	kişneb: -b
kitab:	kitap
	kitabı: -ı
kiy-:	giymek
	kiyer: -er
	kiyse: -se
	kiyseng: -se, -ng
	kiymezse: -mez, -se
kiydir-:	giydirmek

	kiydirir: -ir
	kiygen: -gen
	kiygenge:-ge
kiyik:	geyik
	kiyikni: -ni
	kiyikden: -den
kiyim:	elbise, giyim, giyisi
ķob-:	taşmak anlamında kullanılmıştır, kalkmak
	ķobhan: -han
	ķobsa: -sa
ķoban:	akarsu, ırmak
ķobar-:	kaldırmak, kabarmak, azgınlılaştırmak
ķodan:	hayvan barınağı, ağıl
ķol:	dal, vadi, dere, boğaz, kanyon
kol:	el (uzuv)
	ķoldan: -dan
	ķolungu: -ung, -u
	ķolęa: -ęa
	ķolnu: -nu
	ķolung: -ung
	ķollarına: -lar, -ı, -n, -a
	ķolungda: -ung, -da
	ķolu: -u
	ķolda: -da
ķolan:	ala, alacalı, karışık, kozmopolit
	ķolannı: -nı

kon-: konmak, yerleşmek, taşınmak

konar: -ar

konmaz: -maz

konarğa: -arğa

konak: konuk, misafir

konaknı: -nı

konakdı: -dı

konakğa: -ğa

konakdan: -dan

konakbay: ev sahibi

konakbayına: -ı, -n, -a

kora-: gitmek

koradı: -dı

korarık: -rık

koramay: -may

korq-: herhangi bir kötülük gelmesi ihtimalinden dolayı tedirginlik duymak,
endişelenmek, ürkmek

korqmasa: -ma, -sa

korqsa: -sa

korqsang: -sa, -ng

korqur: -ur

korqak: korkak

korqakğa: -ğa

korqaknı: -nı

korqaknı: -nı

korqgan: -ğan

ķorkut-:	korkutmak
ķorķutur:	-ur
ķoş:	ağıl, çiftlik
ķoş-:	katmak, eklemek, karıştırmak
ķoşub:	-ub
ķoşul-:	karışmak, bir araya gelmek, katılmak
ķoşuldu:	-du
ķoşulğança:	-ğança
ķoşulluk:	-luk
ķoşulmaz:	-maz
ķoşulsang:	-sa, - ng
ķoşulub:	-ub
ķoşulur:	-ur
ķotur:	uyuz
ķoturun:	-un
ķoy-:	bırakmak, terk etmek, boşamak
ķoymaz:	-maz
ķoymaydı:	-may, -dı
ķoyar:	-ar
ķoyama:	-a, -ma
ķoy:	koyun
ķoyların:	-lar, -ın
ķoynu:	-nu
ķoylağa:	-la, -ğa
ķoylanı:	-la, -nı
ķoyda:	-da
ķoyğa:	-ga

	ko<u>y</u>u: -u
	ko<u>y</u>dan: -dan
	ko<u>y</u>ung: -ung
ko<u>y</u>an:	tavşan
	ko<u>y</u>annı: -nı
ko<u>y</u>çu:	çoban
	ko<u>y</u>çunu: -nu
ko<u>y</u>un:	kollar arası, kucak
	ko<u>y</u>nunda: -u, -n, -da
	ko<u>y</u>undan: -dan
ko<u>z</u>:	ceviz
	ko<u>z</u>nu: -nu
ko<u>z</u>ğa-:	kariştirmek
	ko<u>z</u>ğasang: -sa, - ng
ko<u>z</u>ğun:	kibir, alay
ko<u>z</u>ğunlu:	kibirli, alaycı
ko<u>z</u>la-:	doğurmak, yavrulamak, çoğalmak, çıkmak, fişkırmak, yumurtlamak
	ko<u>z</u>lamaydı: -may, -dı
	ko<u>z</u>lar: -r
	ko<u>z</u>lağan: -ğan
	ko<u>z</u>lağanlık: -ğan, -lık
	ko<u>z</u>lağanlıkğa: ğan, -lık , -ğa
ko<u>z</u>:	kuzu
	ko<u>z</u>usun: -su, -n
ko<u>z</u>-:	kızdırmak, tahrik etmek

	kozusang: -sa, - $\widehat{\text{ng}}$
	kozuma: -ma
köb:	çok
köbcek:	eyer yastığı
	köbcegingi: - $\widehat{\text{ing}}$, -i
	köbceginge: - $\widehat{\text{ing}}$, -e
	köbcegin: -in
köç-:	göçmek, gıtmek, taşınmak
	köçgen: -gen
	köçse: -se
	köçüv: -üv
köger-:	göğermek, morarmak, yeşermek, filizlenmek
	kögermez: -mez
	kögerse: -se
köget:	meyve
	kögetni: -ni
	kögeti: -i
kögetsiz:	meyvesiz
kögürçün:	güvercin
	kögürçünlege: -le, -ge
kök:	gök, gökyüzü, sema
	kökde: -de
	kökge: -ge
	kökden: -den
	köknü: -nü
köl:	cesaret

	kölden: -den
	kölü: -ü
köl:	gönül, kalp
	kölden: -den
	kölü: -ü
	kölün: -ü, -n
	kölüne: -ü, -n, -e
	kölüng: -üng
kölsüz:	gönülsüz, kalpsiz
köl:	göl
	kölge: -ge
	kölüm: -üm
kölekge:	gölge
	kölekgesinden: -si, -n, -den
köllen-:	cesaretlenmek, coşmak, niyetlenmek, yüreklenmek
	köllenmez: -mez
költür-:	kaldırmak, dayanmak
	költürür: -ür
	költürseng: -se, - ng
	költürme: -me
	költürgen: -gen
kömür:	kömür, yakmak, bir şeyin dibini tutturmak
	kömürü: -ü
kömürset-:	dibini tutturmak, yakmak
	kömürsetgen: -gen
könçek:	şalvar, pantolon, don

	könçegin: -in
köndelen:	yanlamasına, yan
köpür:	köprü
	köpürden: -den
	köpürge: -ge
kör:	mezar
	körge: -ge
	körü: -ü
	körüm: -(ü)m
	körüne: -ü, -n, -e
kör-:	görmek, görünmek
	kördüm: -dü, -m
	köredi: -e, -di
	körge: -gen
	körgenge: -gen, -ge
	körgenimde: -gen, -(i)m, -de
	körgenin: -gen, -in
	körgenin: -gen, -i, -n
	körme: -me
	körmegen: -me, -gen
	körmegening: me, -gen, -ing
	körmegenme: me, -gen, -me
	körmey edi: -mey, edi
	körmey: -mey
	körmeydi: -mey, -di
	körmez: -mez
	körmezliging: -ing
	körmezlik: -mez, -lik

- körse:** -se
körseng: -se, - $\widehat{\text{ng}}$
körüb: -üb
- köre:** göre, nazaran
- körgüz-:** göstermek
körgüze edi: -e, -edi
körgüzgen: -gen
körgüzgence: --gen , -ge
körgüzmeseng: -me, -se, - $\widehat{\text{ng}}$
körgüzüb: -üb
- körün-:** görünmek
körünmegen: -me, -gen
körünmey edi: -mey, -edi
körünmez: -mez
körünür: -ür.
- kösev:** kızgın ateş, kor
kösevnü: -nü
- köten:** kibir, gurur, tafra, yüksekten bakma, böbürlenme
köteni: -i
- köz:** göz
közden: -den
közge: -ge
közleringi: -ler, - $\widehat{\text{ing}}$, -i
köznü: -nü
közü: -ü
közünden: -ü , -n , -den
közüne: -ü, -n, -e

	közüng: -üng
	közüngden: -üng, -den
közlev:	kaynak, pınar
	közlevden: -den
közüv:	an, zaman
	közüvde: -de
	közüvünde: -ü, -n, -de
	közüvü: -ü
kukalı:	tatlı dilli, işveli, cilveli, nazlı, yaltak
kul:	esir, köle, tutsak
	kulnu: -nu
	kulu: -u
kulak:	kulak, başın iki yanında bulunan işitme organı
	kulağı: -ı.
	kulağım: -ım.
	kulağın: -ı, -n
	kulakğa: -ğa
kulağ:	tabanı düz vadi
	kulağda: -da
kumaç:	kumaş, bez
	kumaçnı: -nı
kumgan:	çaydanlık, ibrik
	kumğanda: -da
kumursha:	karınca.
kurç:	çelik gibi sert, kuvvetli

- ķurķnu:** -nu
- ķurķaķ:** kuru, kurak, susuz, kıraķ
- ķurķaķķa:** -ķa
- ķurķaķnı:** -nı
- ķurmaķ:** mısır
- ķurķ:** bōcek, kurt
- ķurtha:** yaşıladı kadın, cadı
- ķuru kal-:** mahrum olmak
- ķuru ķalır:** -ır
- ķuru:** 1. mahrum. 2. boş, gereksiz, bir esâsa dayanmayan, faydasız, abes. 3. yalnız, sade, sadece
- ķrudan:** -dan
- ķuru:** ıslaklıķını, nemini yitirerek kuru durumda olan
- ķuruydu:** -y, -du
- ķuru-:** tūkenmek, yok olmak, yok olup gitmek, (umut kesilmez, eksilmez.)
- ķurumaz:** -maz
- ķuruş-:** kaskatı kesilmek, tutulmak, donmak, hareket edemeyecek hale gelmek, mefluķ hale gelmek
- ķuruşur:** -ur
- ķus-:** kusmak, istifra etmek
- ķushan:** -han
- ķushanın:** -ı, -n
- ķusdur-, kustur-:** kusturmak
- ķusdurur:** -ur
- ķusturķanķa:** -ķanķa

kuş:	kuş
kuşça:	-ça
kuşnu:	-nu
kut:	bahtlı, mutlu, sevinç
kutuk:	balkabağı
kutulnu:	-nu
kutul-:	kurtulmak, özgür olmak, serbest olmak; rahatlamak
kutulmaz:	-maz.
kutulur:	-ur
kuv-:	kovmak, kovalamak, peşinden gitmek, sürmek, uzaklaştırmak, atmak
kuvma:	-ma
kuva edi:	-a, -edi
kuvğan:	-ğan
kuvup:	-up
kuvan-:	sevinmek
kuvana-edi:	-a, edi
kuvanma:	-ma
kuvana:	-a
kuvanç:	sevinç, kıvanç, kutlama, mutluluk, memnuniyet
kuvur-:	kavurmak, kızartmak, pişirmek, yakmak
kuvura:	-a
kuvuşhan:	semer kayışı, kuskun
kuy-:	dökmek
kuyruk(ğ):	kuyruk
kuyruğu:	-u

	ķuyruęum: -um
	ķuyruęun: -u, -n
	ķuyruęundan: -u, -n, -dan
	ķuyruęuma: -u, -ma
ķuzęun:	kuzgun
	ķuzęunga: -ga
	ķuzęunung: -ung
	ķuzęunnuķu: -nu, -ķu
kübe:	madenî halkalardan oluşan zırh
kübür:	sandık, mezar
	kübürü: -ü
küç:	güç, kuvvet
	küçünden: -ü, -n, -den
	küçü: -ü
	küçde: -de
	küçün: -ü, -n
	küçge: -ge
küçlü:	güçlü, kuvvetli
	küçlüge: -ge
küçük:	enik
küküre-:	gürlemek, kükremek
	küküremez: -mez
	küküregen: -gen
kül-:	gülmek.
	külmez: -mez
	külme: -me

	külse: -se
	külür: -ür
	külgen: -gen
	küleme: -e, -me
külövçü:	gülücü, çok gülen
kül:	kül, yanıp bittikten sonra kalan kısım
	külde: -de
	külü: -ü
küldür-:	güldürmek
	küldürüb: -üb
kümüş:	gümüş
kümüşçü:	gümüştü, gümüş satan
	kümüştünü: -nü
kün:	gün güneş, zaman
	künde: -de
	künden: -den
	künge: -ge
	künleringi: -ler, -ing, -i
	künnü: -nü
	künü: -ü
	künübüz: -übüz
	künübüzden: -(ü)büz, -den
kündüz:	gündüz
	kündüzü: -ü
kürek:	kürek

küreş-: uğraşmak, mücadele etmek, kavga etmek, savaşmak, güreşmek, çalışmak, gayret etmek

küreşmez: -mez

küreşme: -me

kürt: çığ, kar yığını

küse-: arzu etmek, hasret kalmak

küser: -r

küsegen: -gen

küsel-: arzu edilmek

küselgen: -gen

küt-: 1. evcil bir hayvanı ya da evcil hayvan sürüsünü önüne katıp otlaklara götürmek ve onlara oralarda göz kulak olmak, yetiştirmek. 2. gütmek

kütse: -se

küte-edi: -e, -edi

kütgen: -gen

kütgening: -ing

kütmegen: -me, -gen

küy-: yanmak, tutuşmak, yanmayacak gibi

küymeçça: -mez, -ça

küymeç: -mez

küye: güve

küyesin: -si, -n

küye-: yanmak, tutuşmak

küyer: -r

küyöv: küyev damat, güveyi

küyövü: -ü

küyöväng: -üñg

küyövnü: -nü

küyövlük: damatlık

küyövlükde: -de

küz: güz, sonbahar

küzgü: -gü

küzgü: ayna

küzgüden: -den

L

laçın: beyaz renkli, ayakları kırmızı bir çeşit şahin

laçininden: -i, -n, -den

ilaçinni: -ni

lağım: hile, hüner, tuzak, manivela, mancınık, hileci

lağımçı: hileci

loban: köstebek

M

macal: iyi, üstün, biraz iyi, daha iyi

macalın: -ın

madar: çare, imkân, çözüm

madarsız: çaresiz

mahta-: övmek, övünmek

mahtar: -r

mahtab: -b

	mahtagan:-gan
	mahtağannı: -nı
mahtan-:	övünmek
	mahtanadı: -a, -dı
	mahtanma: -ma
	mahtangan: -gan
mahtav:	övgü
mağa:	kurbağa
	mağanı: -nı
maķır-:	melemek, böğürmek, miyavlamak
	maķırğan: -ğan
mal:	hayvan, mal. mülk, îrat, varlık, servet
	malda: -da
	malğa: -ğa
	malı: -ı
	malın: -ı, -n
	malıng: -ıng
	malınga: -ı, -n, -ga
	malıngı: -ıng, -ı
	malnı: -nı
malçı:	çoban
	malçını: -nı
malta-:	ezmek, çiğnemek
	maltamaz: -maz
mamuķ:	pamuk
mara-:	gözetlemek, nişan almak, fırsat kollamak, takip etmek, kollamak

	marar: -r
	marâġan: - ġan
	marâġannı: -nı
maral:	maral, geyik, çatal boynuzlu geyik
	maralnı: -nı
maravçu:	nişancı, gözetici, kollayıcı, fırsatçı
marda:	ölçü, miktar, doz, norm, hat, hudut, sınır
	mardasın: -sı, -n
may:	yağ
	mayın: -ı, -n
mazallı:	iri yarı, devasa, heybetli
mekâm:	yer, mekân
	mekâmġa: -ġa
men :	“ben” 1. tekil şahıs zamiri
	manga: -ga
	meniki: -ni, -ki
	meni: -i
meşhut:	gübre
	meşhutha: -ha
mıçhı:	testere
	mıçhıdan: -dan
mıllıķ:	leş, ceset
	mıllıķnı: -nı
mıtır:	tembel
mıyık:	bıyık

	mıyığma: -ı, -ma
mıyıklı:	bıyıklı
	mıyıklını: -nı
mıyıksız:	bıyıksız
mi:	"mi " soru edatı
min-:	binmek, bir şeye üstüne çıkıp ayaklarını sallandırarak oturmak
	miner: -er
	minse: -se
	minseng: -se, - $\widehat{ng}$
	mingen: -gen
	minmegen: -me, -gen
	minmey: -mey
	minme: -me
mindir-:	bindirmek
	mindirseng: -se, - $\widehat{ng}$
ming̃:	bin sayı sıfatı
miyik:	yüksek, üstün, rütbeli
muğur:	hüzünlü, mahzun
muhar:	obur, doymaz
	muhardan: -dan
	muharg̃a: -ğ̃a
	muharnı: -nı
mukgur:	kambur
murat:	murat: dilek, istek; dileği, murat
	muratı: -ı
	muratın: -ın

	muratha: -ha
murcar:	oturulacak yer, köşe, sap-saman, ot, yere yayılan ot. (çoban yatağı)
	murcarı: -ı
murdar:	gaddar
	murdarnı: -nı
mursa:	ısırgan otu
mülk:	mal, mülk
mürzev:	tahıl
müyüz:	boynuz, boynuzu olan hayvan
	müyüzünden: -ü, -n, -den
	müyüzünü: -ü, -nü
	müyüzün: -ü, -n

N

nakırd:	şaka, muaşaka, lakırdı
	nakırdanı: -nı
nalat:	lanet
namaz:	namaz
	namazğa: -ğa
namıs:	1. namus, soy şerefi; 2. şöhret, iyi nam
	namısinga: -ı, -n, -ga
narat:	çam ağacı
nart:	1. Kafkas kavimlerinin kadim cetlerine verdikleri müşterek isim, nart kavmine mensup olan kişi. 2. ata (nart sözü, ata sözü)
nasıb:	kısmete düşen şey, pay, hisse

	nasıblı: -ı
nasıblı:	nasıplı, kısmetli olan
	nasıblını: -nı
ne da:	her şey
ne ne:	ya.....ya, karşılaştırma edatı
ne:	ne? // neye? soru ifadesi
	nege: -ge
	neni: -ni
neden:	her şeyden // her ne şeyden
nença:	kaç kere, ne kadar, kaç tane
nesi:	neyi
Noğay:	Nogay halkından olan
nöger:	arkadaş, dost
	nögerinden: -i, -n, -den
	nögering: -ing
	nögerni: -ni
	nögeri: -i
nögerlik:	dostluk, arkadaşlık
nögersiz:	dostsuz, arkadaşsız
	nögersizni: -ni

O

o:	anı: o üçüncü tekil şahıs zamiri
	andan: -n, -dan

anı:	-n, -ı
anga:	-n, -ga
ocağ:	ateş yanan yer, baca
ocağdan:	-dan
oğay:	hayır, reddetmek, itiraz
oğurlu:	hayırlı
ok:	ok, kurşun, mermi
oksuz:	mermisiz, oksuz
okuvçu:	okumak, okuyucu, okuyan, öğrenci
okuv:	okuma, tahsil, öğrenim
ol:	“o” 3. teklik kişi zamiri
ol:	“o” işaret sıfatı
oltan:	ayakkabı tabanına konulan kösele
oltur-:	oturmak, yerleşmek
oltursang:	-sa, - ng
olturur:	-ur
olturma:	-ma
olturub:	-ub
olturğan:	- ğan
olturğandan:	- ğan, -dan
omağ:	güzel, yakışıklı, gösterişli, şık
omurav:	omurga
omuravda:	-da
on:	“on” sayı sıfatı
ong:	güç, kuvvet, takat, güçlü

onglu:	güçlü
	ongluğa: -ğa
	onglunu: -nu
ongsuz:	güçsüz
	ongsuznu: -nu
oṅ:	sağ taraf, sağ yan.
ong-:	1. solmak, rengi atmak, zayıf düşmek, solgunlaşmak. 2. onmak, ilerlemek, gelişmek, işi iyi gitmek, fayda görmek
	ongmağanga: -ma, -ğan, -ga
onov:	fikir, müzakere, istişare, karar, tavsiye, akıl, öğüt, plan, akıl, fikir
	onovu: -u
	onovğa: -ğa
	onovun: -un
onovçu:	fikir veren
	onovçusu: -su
or-:	biçmek, tırpanlamak
	orursa: -ur, -sa
	ora: -a
orak:	orak, ekin, ot vb. biçme aracı
oram:	sokak, cadde
	oramğa: -ğa
orta:	ara, bir şeyin kenarlarından merkeze doğru yaklaşık olarak aynı uzaklıkta olan yer
	ortasına: -sı, -n, -a
	ortasında: -sı, -n, -da

	ortasından: -sı, -n, -dan
ortak:	birlikte iş yapan
orun:	yer
	ornu: -u
	ornundan: -u, -n, -dan
	ornun: -un
	rundan: -dan
	orunda: -da
	ornuna: -u, -n, -a
orunsuz:	yersiz, mekânsız
Orus:	Rus halkı
	Orusnu: -nu
Oruslu:	Rus olan, Rus milleti
	oruslunu: -nu
osal:	kötü
	osal:-ı
osuyat:	vasiyet
ot:	ateş
	otuna: -u, -n, -a
	otdan: -dan
	otnu: -nu
	otha: -ha
otsuz:	ateşsiz
otlat-:	ot, otlatmak, hayvanların kır vb. açık alanda gezinerek otlaması
	otlatır: -ır
otcağa:	ocağın kenarı, ocak çevresi, ocak önü

otov:	oda
otun:	odun
	otunga: -ga
	otun:-u
	otunnu: -nu
otunçu:	oduncu
	otunçunu: -nu
otunsuz:	odunsuz
otuz:	"otuz" sayısı
oy(u)n:	oyun
oy:	düşünce, akıl, fikir, niyet
	oyley: -lay
	oyum: -um
oy-:	yıkmaq, çökertmek
	oydu: -du
	oyar: -ar
oyla-:	düşünmek, düşünmeden
	oylamay: -may
	oylavu: -vu
	oylavçu: -vçu
	oylavçunu: -nu
oymağ:	dikiş yüksüğü
oyna-:	oyun, oynamak
	oynasang: -a, -sa, - ng
	oynamaz: -maz
	oynavu: -v, -u

	oynar: -a, -r
oyul-:	yıklmak, göçmek
	oyuladı: -a, -dı
oyum:	düşünce, fikir, (plan)
oyumsuz:	düşüncesiz
oz-:	geçmek, bir durumda öne geçmek anlamında kullanılmıştır
	ozma: -ma
	ozadı: -a, -dı
	ozar: -ar.
	ozğan: -ğan
Ö	
öç:	1. öç, intikam, 2. ödül, 3. heves
öçeş-:	bahse girmek, iddialaşmak; intikam almak istemek
	öçeşir: -ir
öçür-:	söndürmek; bitirmek, yok etmek
	öçürür: -ür
	öçürmezse: -mez, -se
öge:	üvey
	ögeni: -ni
ögüz:	öküz, boğa
	ögüzüng: -üng
	ögüzge: -ge
	ögüzça: -ça
	ögüznü: -nü
	ögüzme: -me

öhtem:	mağrur, çalımlı, azametli, görkemli
öksüz:	anası veya hem anası hem babası ölmüş olan (çocuk), kimsesiz
	öksüznü: -nü
ökül:	vekil
ökün-:	pişman olmak, üzülmek, acımak
	ökünmez: -mez
	ökünme: -me
öl-:	can vermek, yaşamını yitirmek
	ölgen: -gen
	ölgenden: -gen, -den
	ölgenge: -gen, -ge
	ölgenni: -gen, -ni
	ölgünçü: -günçü
	ölmeding: -me, -di, - ng
	ölmegen: -me, -gen
	ölmegenme: -me
	ölmesin: -me, -sin
	ölmey: -mey
	ölmeydi: -mey, -di
	ölmez: -mez.
	ölse: -se
	ölsün: -sün
	ölüm: -ü, -m
	ölümge: -ü, -m, -ge
	ölüng: -ü, - ng
	ölür: -ür
ölçele-:	ölçmek, tartmak, kıyaslamak
	ölçeley-edi: -y, -edi

	ölçelegen: -gen
ölet:	salgın, hastalık
	öletden: -den
öltür-:	öldürmek
	öltüredi: -e, -di
	öltürgünçü: -günçü
	öltürür. -ür
	öltürgen: -gen
	öltürgen: -gen, -ge
ölük:	ölü
ömür:	ömür, hayat, yaşam
	ömürü: -ü
önküç:	ödünç
öpke:	akciğer, öfke
	öbkege: -ge
öpkele-:	küsmek, darılmak
	öpkelegen: -gen
	öpkelegenni: -gen -ni
ör:	yüksek, üst, yukarı
	örge: -ge
	örü: -ü
öretin:	ayakta, yukarı, dikine
örle-:	tırmanmak
	örleme: -me
	örlegen: -gen

	örlegenden:-den
örten:	ateş, yangın
	örtenden: -den
ös-:	büyümek, gelişmek
	össe: -se
	öser: -er
	ösgen: -gen
	ösedî: -e, -di
ösdür-:	yetiştirmek, büyütme
	ösdürmez:-mez
öşün:	göğüs
	öşününgü: -üng, -ü
öt-:	1. geçmek. 2. dokunmak
	ötseng: -se, - ng
	öter: -er.
	ötmez: -mez
	öterge: -er, -ge
	ötgen: -gen
ötmek:	ekmek
	ötmekge: -ge
ötürük:	yalan
	ötürüknü: -nü
	ötürükge: -ge
	ötürükden: -den
ötürükçü:	yalancı

ötürükçünü: -nü

özden: soylu, asil seçkin

özdenlik: hediye

özek(g): 1. öz, teme, ana, esas; 2. iç iç, merkez

özeginden: -i, -n, -den

özen: vadi, boğaz

özenni: -ni

P

palah: bela, felâket, kötü durum, fenalık

palahını: -nı

palahdan: -dan

patçah: padişah

R

razı bol-: hoşnut olmak, memnun olmak, rıza göstermek

razı bolmagan: -ma, -gan

S

sab: sap, tutkuç, tutacak yer

sabı: -ı

sabda: -da

saban: tarla, ekin ekilen toprak parçası

sabanına: -ı, -n, -a

sabançı: çiftçi

şabın:	sabun
sabır:	sabır
	sabırınca: -ı, -n, -ga
sabiy:	sabi, çocuk
	sabiylege: -le, -ge
	sabiyge: -ge
	sabiyden: -den
	sabiyni: -ni
sabiylik:	çocukluk
	sabiylikde: -de
sadağ:	ok
sadağa:	sadaka, dilenci
sadağaçı:	dilenci
sadağsız:	oksuz
sagış:	düşünce
sağın-:	söz etmek, bahsetmek
	sağınma: -ma
sağlık:	1. sağanak. 2. ihtiyatlı. 3. tedbirli
	sağlıkğa: -ğa
sakal:	sakal, insan yüzündeki kıllar
	sağalıng: -ıng
	sağalı: -ı
sağav:	ruam hastalığı
sağla-:	beklemek
	sağlağança: -ğança

	saqlamağan: -ma, - đan
	saqlamaz: -maz
	saqlamaz: -maz
	saqlar: -r
sal-:	koymak, yerleştirmek, yapmak, vermek. (zaman vermek)
	salđanđa: -đanđa.
	salđandan: -đan, -dan
	salđanlay: -đan -lay
	salır: -ır
saldır-:	1. koydurmak. 2. taktırmak
	saldırmaz: -maz
	saldırma: -a, -ma
salam:	selam
salın-:	sarkılmak, koyulmak, yerleştirilmek
	salınganđa: -đanđa
	salıngan: -gan
salkın:	serin, soğuk, gölgelik
	salkınga: -ga
sampal:	sapan, tetik
san:	boy, (beden), vücut
	sanından: -ı, -n, -dan
	sanlarınđ: -lar, -ınđ
san-:	fark etmek, dikkate almak, önemsemek
sana-:	saymak
	sanar: -r
sanal-:	sayılmak

	sanalmaz: -maz
	sanalsa: -sa
sangırav:	sağır, kulağı duymayan
sargaltır-:	sarartır
sarı:	altın renginde olan
sark-:	akmak
	sarkğan: -ğan
sarsmak:	sarımsak
saruvbek:	ejderha
	saruvbekni: -ni
sat-:	bir değer karşılığında bir malı alıcıya vermek
	satama: -a, -ma
	satar: -ar
	satsang: -sa, -ng
	sathan: -han
	satıb: -ıb
satıl-:	satılmak
	satılmaydı: -may, -dı
satmasav:	sağ, hayatta, canlı, sağlam, sıhhatli, sağlıcakla
sav-:	sağmak
	savub: -ub
sav:	sağ, canlı
	savla: -la
sav:	sağlam, bütün sağlıklı
	savnu: -nu

savluk:	sağlık
savluğdan:	-dan
savlay:	toptan, hepsini, hepten, tamamını, tamamen, tümünü, tümünden
savluğ:	sağlamlık
savluğunu:	-nu
sayak:	boş, sefil, avare
sayın:	her, kere, kez, defa
sayla-:	hazırlamak; seçme
sayladı:	-dı
saylağan:-	ğan
saylağanga:	- ğan, - ga
seb-:	serpmek, dökmek, ekmek
sebmez:	-mez
sebeb:	teselli, fayda
sekir-:	sıçramak, zıplamak, atlamak, aşmak
sekirir:	-ir
seksen:	“seksen” sayısı
semir-:	semirmek, şişmanlamak
semirse:	-se
semirir:	-ir
sen (sa):	ikinci tekil şahıs kişi zamiri, sen
seni:	-i
sanga:	-n, -ga
sanga:	- sa, -n, -ga
ser:	bunak

ser-:	sermek, yaymak, üzerine koymak
serme-:	kapmak, çekmek, atılmak, vurmak, çekip almak, sallamak
sermegen:	-gen
sermeşüvçü:	kavgacı, dövüşçü, savaşçı
sermeşüvçünü:	-nü
sermeşüv:	çekişme, vuruşma, kapışma, savaşmak
sermeşüvge:	-ge
seskek:	telaş, telaşlı
seskekli:	telaşlı
seyir:	ilginç
seyirsin-:	hayret etmek
seyirsine- edi:	-e, -edi
sıdır-:	soymak, sıyırmak
sıdırsang:	-sa, - ng
sığın:	tezek
sıla-:	sıvazlamak, okşamak, masaj yapmak, ovmak, ovuşturmak
sılar:	-r.
sılağan:	- ğan
sılağanrı:	-rı
sılat-:	sıvazlatmak
sılatır:	-ır
sılhır:	sersem, alık
sıltav:	bahane
sıltavu:	-u

sın-:	kırılmak, parçalanmak
sınsa:	-sa
singan:	-gan
sınar:	-ar
sındır-:	kırdırmak
sındırır:	-ır
sındırırla:	-ır, -la
sındırmaz:	-maz
sındırmazsa:	-maz, -sa
sındırmay:	-may
sınav:	deneme, sınama
sınavsuz:	sınavsız
sincir:	zincir
sınçı:	gözlemci, meraklı, mütecessis
sırt:	arka, dış, yamaç
sırtda:	-da
sırtha:	-ha
sırtı:	-ı
sırtın:	-ın
sırtına:	-ı, -n, -a
sırtında:	-ı, -n, -da
sırtıng:	-ıng
sıy:	şeref, itibar, saygı, onur, değer, saygınlık
sıyın:	-ın
sıyım:	-(ı)m
sıyın-:	sığmak, girmek

	sıyınmaz: -maz
sıyırıl-:	kurtulmak
	sıyırılğan-: -gan
sıyla-:	saymak, itibar etmek, saygı göstermek, değer vermek, ağırlamak
	sıylama: -ma
	sıylamağan: -ma, - ğan
	sıylamaz: -maz
	sıylasang: -sa, - ŋ
siylı:	kutsal, ulu, yüce; saygın, itibarlı, onurlu, şerefli, değerli
sız-:	çizmek
	sizar: -ar
sızgır-:	ıslık çalmak, ıslıklamak
	sızgırmasang: -ma, -sa, - ŋ
sibir-:	süpürmek, temizlemek
	sibirir: -ir
sibirtki:	süpürge
silde-:	atmak, fırlatmak, sallamak
	sildeme: -me
sing-:	sinmek, emmek
	singdi: -di
singir:	sinir
siydik:	sidik, idrar
	siydigi: -i
siz:	2. çoğul şahıs zamiri, siz
	sizniki: -ni, -ki

sohan:	soğan
	sizde: -de
sohda:	öğrenci, talebe
	sohdanı: -nı
sok(u)ran-:	sokuranmak pişman olmak, caymak, vazgeçmek, fikrini değiştirmek
	sokranmaz: -maz
	sokranır: -ır
sokmak:	ince ve dar yol, patika
sokur:	kör, gözleri görmeyen, âmâ
	sokurğa: -ğa
	sokurdan: -dan
sokuran-:	pişman olmak
	sokuranma: -ma
	sokuranırsa: -ır, -sa
	sokuranmazsa: -maz, -sa
	sokurangan: -gan
	sokurangandan: -gan, -dan
solu-:	solumak, dinlenmek, nefes almak
	solumaz: -maz
sor-:	1. aramak, araştırmak 2. soru sorarak bilgi istemek
	soradı: -a, -dı
	sorma: -ma
	soramı: -a, -mı
	sorğan: -ğan
	sormagan: -ma, -ğan
	sormağanga: -ma,- ğan, -ga

	sormay: -may
	sorub: -ub
sordur-:	sordurmak
	sordurur: -ur
sora:	sonra
soy-:	kesmek, parçalamak
	soyar: -ar
	soysa: -sa
	soyargâ: -ar, -ğa
	soyub: -ub
soyul-:	yüzülmek, kesilmek
	soyulmaz: -maz
soyuvçu:	kesme, yüzme, soyma işlemini yapan
sozul-:	uzamak, çekilmek, esnemek, gevşemek, geride kalmak
	sozulmaz: -maz
	sozulur: -ur
	sozulğan: -ğan
sök-:	1. çekiştirmek 2. kötülemek
	sökmez: -mez
	söger: -er
	sökme: -me
	sökgen: -gen
	sökgenden: -den
söleş-:	konuşma
	söleşe: -e
	söleşgen: -gen

	söleşgenni: -ni
	söleşib: -ib
	söleşir: -ir
söz:	ağızdan çıkan kelime veya kelime dizisi, söz
	sözde: -de
	sözden: -den
	sözge: -ge
	söznü: -nü
	sözü: -ü
	sözünden: -ü, -n, -den
sözçü:	lâf taşıyan, dedikoducu
subaylık:	gösteriş, güzellik, cazibe
	subaylığa: -ğa
suk-:	sokma
	sukma: -ma
suklan-:	imrenmek, gıpta etmek, özenmek
	suklanmaz: -maz
sun-:	sanmak, zannetmek
	sunar: -ar
sura-:	sormak, istemek, dilemek
	suragan: - gan
suv:	su
	suvunga: -u, -n, -ga
	suvnu: -nu
	suvğa: -ga
	suvdan: -dan

	suvda: -da
suvab:	sevap
susuz:	susuz
suvu-:	soğumak
	suvuydu: -y, -du
	suvur: -r.
	suvuğan: -ğan
suvuk:	soğuk
	suvuğu: -u
	suvukdan: -dan
suvukluk:	soğukluk
	suvukluğun: -u, -n
suvur-:	savurmak
	suvura: -a.
sür-:	1. devam ettirmek, sürdürmek (kötülüğü devam ettirmek). 2. sürmek, toprağı işlemek
	sürgen: -gen
	sürme: -me
	sürmegen: -me, -gen
	sürse: -se
	sürseng: -se, -ng
	sürüb: -üb
	sürür: -ür
süren:	taraf, yön , ...e doğru, ...a doğru
	süreni: -i
sürün-:	sürünmek

	sürünür: -ün, -ür
	sürüngen: -gen
	sürüngenge: -gen, -ge
süründür-:	süründürmek
	süründürseng: -se, -ng
sürt-:	sürtmek, dokunmak, silmek
	sürter: -er
	sürtmey: -mey
sürüv:	sürü, hayvan sürüsü, (çoban)
	sürüvge: -ge
sürüvçü:	çoban
	sürüvçünü: -nü
süt:	süt
	sütü: -ü
	sütten: -den
sütleş-:	mahkemelik olmak.(süd: mahkem)
	sütleşme: -me
süy-:	sevmek, arzu etmek, istemek.
	süyer: -er
	süygen: -gen
	süymegen: -me, -gen
	süymegeningi: -me, -gen, -ing, -i
	süyüb: -üb
	süymez: -mez
süyek:	kemik
	süyekni: -ni

	süyegi: -i
süyel-:	dikmek, ayağa kaldırmak
	süyelmez: -mez
süymeklik:	aşk sevgi
süyre-:	sürüklemek; sürünmek
	süyrer: -r
süzül-:	süzülmek
	süzülgen: -gen

Ş

şâgat:	şahit, şahit olan kimse
	şâgatı: -ı
şahar:	şehir
	şaharnı: -nı
şaka:	mürekkep
şapa:	aşçıbaşı, aşçı, yemek yapan sorumlu kişi
şarayıp:	eksiklik, kusur, defekt, sakatlık
	şarayıbı: -ı
şavdan:	kaynak pınar
	şavdanladan: -la, -dan
şavluh:	soylu bir at cinsi, safkan at
	şavluhha: -ha
şeyit:	şehit
	şeyitle: -le

şılıpı: yağmurun çiselemesi, ahmakıslatan

şkok: silah

şkogum: -um

şkokga: -ga

şkogundan: -u, -n, -dan

şoh: dost, ahbap, barışık, tanıdık, bildik

şohung: -ung

şohu: -u

şohungu: -ung, -u

şohungdan: -ung, -dan

şohluk: dosluk

şohluknu: -nu

şorpa: çorba

şorpası: -sı

şorpasından: -sı, -n, -dan

şurgu: dert, elem, üzüntü, keder, tasa, hüzn

şurgungu: - ng, -u

T

tab-: 1. bulmak. 2. doğurmak

tabmaz: -maz

tabmağan: -ma, -ğan

tabadı: -a, -dı

taba: ...e doğru, ...a doğru

tabak: tabak

	tabağı: -1
taban:	bir şeyin alt kısmı
	tabanı: -1
tabanlaş-:	tepmek, çifte savurmak, tekme atmak, tekmelemek
tabha:	tezgâh, raf
tabıl-:	bulunmak
	tabılğan: -ğan
tağıl-:	takılmak, asılmak
	tağılsa: -sa
tağ-:	takmak, bağlamak
	tağma: -ma
tal-:	yorulmak, usanmak, bıkmak
	talmaz: -maz
tala:	kayran, ormanda ağaçsız çıplak yer, açık saha
	talada: -da
talaş-:	dalaşmak, didişmek, boğuşmak
	talaşma: -ma
	talaşır: -ır
	talaşhan: -han
talaştır-:	dalaştırmak, didiştirmek
	talaştırır: -ır
talay:	1. birçok, pek çok. 2. kalabalık
tam-:	damlamak
	tammaz: -maz

	tamğan: -ğan
	tamadı: -a, -dı
tamada:	büyük, lider
tamak:	damak, boğaz
	tamağıngdan: -ıng, -dan
Tambiy:	Tambiy halkı
tambla:	yarın
	tamblası: -sı
	tamblağa: -ğa
tamçı:	damla
tamçıla-:	damlamak
	tamçıladan: -la, -dan
tamır:	1. kök, köken, menşe, kaynak. 2. esas olan, temel olan şey
	tamırına: -ı, -n, -a
	tamırı: -ı
tamırsız:	köksüz
tana:	dana
tang:	Tan yeri, şafak, seher vakti; sabah
	tañgı: -nı
	tañgı: -ı
tanı-:	tanımak, bilmek
	tanımaz: -maz
	tanır: -r
	tañğan: -ğan
	tañğanına: -ı, -n, -a

	tanımağan: -ma, -ğan
tanıl-:	tanılmak, bilinmek
	tanılır: -ır
	tanılmaz: -maz
taniş-:	tanışmak
	tanişing: -ing
	tanişir: -ır
tanıt-:	tanıtmak, bildirmek, belli etmek
	tanıtır: -ır
tansık:	özlem, hasret
	tansıkğa: -ğa
tarı:	darı
	tarısı: -sı
tarık-:	şikayet etmek, dert yanmak
	tarıkğan: -ğan
tarıkdır-:	şikâyet ettirmek, sızlattırmak
	tarıkdırğannı: -ğan, -nı
	tarıkdırğan: -ğan
tarılı:	darılı
tarķay-:	azalmak, eksilmek, tükenmek, kurumak, durmak
	tarķayır: -ır.
tart-:	tartmak, çekmek, ölçmek.
	tartmaydı: -may, -dı
	tartar: -ar
	tarthança: -hança

	tartadı: -a, -dı.
	tartsang: -sa, - $\widehat{ng}$
	tarthan: -han
tas bol-:	kaybolmak
	tas bolsa: - sa
taş:	taş (parçası)
	taşça: -ça
	taşha: -ha
	taşnı: -nı
taşa:	gizli, saklı
	taşada: -da
taşla-:	atmak, fırlatmak, düşürmek, bırakmak, kaybetmek, terk etmek
	taşlama: -ma
	taşlamaz: -maz
	taşlağan: -ğan
tat-:	tatmak, tadına bakmak
	tatmasın: -ma, -sın
tatlı:	tat, lezzetli, hoş. mec) sevimli, hoş
	tatlını: -nı
tatuv:	tat
	tatuvu: -u
tatuvsuuz:	tatsız
tav:	dağ
	tavda: -da
	tavdan: -dan

	tavğa: -ğa
	tavnu: -nu
tavlu:	dağlı
Tavcan:	tavcan (özel isim)
tavke:	masallarda geçen kel kafalı, kötü kalpli cadı
tavkel:	cesur, cesaretli, kararlı
	tavkelni: -ni
tavuk:	tavuk
	tavuğu: -u
	tavuğa: -a
	tavuğuma: -u, -ma
tavusul-:	bitmek, tükenmek
	tavusulmaz: -maz
tavuş:	ses, gürültü
	tavuşu: -u
	tavuşdan: -dan
tay-:	kaymak, kımıldamak, yerinden oynamak
	taysa: -sa
	taymaz: -maz
	tayğan: -ğan
tay:	tay, at yavrusu
	tayı: -ı
	taynı: -nı
tayan-:	dayamak, dayanmak
	tayanma: -ma

tıyandır-:	dayandırmak
	tayandırmay: -may
tayağ:	bir insanı veya bir hayvanı dövme işi, sopa, patak, kötek
tayan-:	dayanmak
	tayanma: -ma
taza:	temiz, pak
teb-:	tepmek, hareket etmek, kımıldamak
	tebmez: -mez
	tebmez: -mez
	tebse: -se
	teber: -er
tebdır-:	hareket ettirmek
	tebdırır: -ir
tebivçü:	tepen, hareket eden
tebre-:	başlamak, çıkmak, hareket etmek
	tebrese: -se
	tebreseng: -se, - ng
	tebregen: -gen
tebse-:	oynamak, dans etmek
	tebserge: -rge
	tebsey edi: - y, edi
	tebseydi: -y, -di
teke:	keçinin erkeği
	tekege: -ge
teli:	deli

	telisi: -si
	teliden: -den
	telini: -ni
	telige: -ge
	teliden: -den
telilik:	delilik
	teliligin: -i, -n
temir:	demir
	temirden: -den
	temirni: -ni
temirçi:	demirci
	temirçini: -ni
teng:	1.arkadaş, dost, yaşıtlı, akran 2.eşit, denk
	tengdi: -di
	tengin: -i, -n
	tenginden: -i, -n, -den
	tengine: -i, -n, -e
tengli:	eşit, denk, eşit olan, denk olan
tenglik:	denklik, eşitlik
tengsiz:	denk olmayan, eşit olmayan
tengiz:	deniz
tepsi:	derinliği az, kenarlı düz kap
ter:	ter
	teri: -i
terek:	ağaç
	tereginden: -i, -n, -den

	terekde: -de
	terekni: -ni
	terekge: -ge
	terekça: -ça
	teregine: -i, -n, -e
teren:	derin
tereze:	pencere
teri:	deri, insan ve hayvan vücudunu kaplayan tüy, kıl veya pulla kaplı tabaka, cilt
	terisine: -si, -n, -e
	terini: -ni
	terisi: -si
terk:	1. çabuk, süratli, hızlı, acele, hemen. 2. çok derin, uçurum
termil-:	can atmak, çok istemek, çok arzu etmek, canı istemek, hasret kalmak
	termilir: -ir
ters:	1. ters. 2. yanlış, kötü, hata, suç.
	tersine: -i, -n, -e
terslik:	1. yanlış, hatalı. 2. kabahatli, kusurlu, suçlu, haksız. 3. ters, zıt, aleyhte
	tersligin: -in
teş-:	delmek, deşmek
	teşer: -er
	teşmez: -mez
	teşerse: -er, -se
teşik:	delik, delik açmak, yarmak
	teşiginden: -i, -n, -den

	teşikge: -ge
	teşikden: -den
teşikli:	delikli
teyri:	tanrı, ilah
	teyriye: -ye
tıbr:	ocak, ocak başı, ev
	tıbrda: -da
	tıbrnı: -nı
tıpuv:	buhar, nefes, soluk
	tıpuvdan: -dan
	tıpuvu: -u
tınç:	1. kolay, zahmetsiz 2. rahat, kolay. 3. uysal, yumuşak, yumuşak başlı, sakın
	tınçdı: -dı
tınçay-:	rahatlamak, dinlenmek
	tınçaymaz: -maz
tınçaygan-:	dinlenen, istirahat eden, yatan, uzanan
tınçı-:	bozulmak, kokmak, kokuşmaya başlamak, çürümeye yüz tutmak
tınçıt-:	çürütmek
	tınçıtıb: -ıb
tındır-:	bir işi yapmak, halletmek
	tındırmaz: -maz
tingı:	huzur, sükûnet
tingıla-:	dinlemek

	tingılağan: -ğan
	tingılağanga: -ga
	tingılamaz: -maz
	tingılar: -r
	tingılasang: -sa, - ng
tıpırda-:	kıpırdamak, çırpınmak
	tıpırdasa: -sa
tırna-:	tırmalamak, tırnak geçirmek, yolmak
	tırnar: -r
tışlı:	dış, (sokak)
tıy-:	tutmak, engel olmak, mani olmak
	tıymaz: -maz
	tıyar: -ar
	tıymağanını: - ğan, -nı
tigil-:	dikmek, dikilmek
	tigilir: -ir
tık:	yokuş, dik, bayır
til:	dil
	tilden: -den
	tildi: -di
	tilge: -ge
	tili: -i
	tilin: -i, -n
	tilingde: -ing, -de
	tilni: -ni
tilçi:	dedikoducu

	tilçini: -ni
tile-:	dilemek, istemek
	tilegen: -gen
	tilemez: -mez
	tiler: -r
	tilerik: -rik
	tiley-edi: -y, -edi
tilek:	dilek, bir kimsenin dilediği şey, istek, murat
	tilegi: -i
tilevçü:	isteyen, arzulayan
tin:	ruh, soluk, nefes
tirmen:	değirmen
tiş:	diş
	tişi: -i
	tişden: -den
	tişge: -ge
tiş:	şiş sivri demir
tişiruv:	kadın
	tişiruvğa: -ğa
	tişiruvnu: -nu
tişli:	dişi olan, dişli
tişsiz:	dişsiz
tişle-:	dişlemek, ısırarak, yemek
	tişlemez: -mez
tiy-:	değmek, dokunma, isabet etmek, saplanmak

	tiymez: -mez
	tiyedi: -e, -di
	tiyer: -er
	tiymezin: -mez, -in
	tiyme: -me
	tiygen: -gen
tiyre:	mahalle
	tiyresi: -si
tizil-:	dizmek, dizilmek
	tizilir: -ir
tob:	top, gülle ve şarapnel atan ateşli silah
tobuğ:	diz, diz boyu
	tobuğdan: -dan
toguz:	“dokuz” sayısı
tohsan:	“doksan” sayısı
tohta-:	durmak, ara vermek; kesilmek, sükûnet bulmak
	tohtar: -ar
tok:	açlığını gidermiş, doymuş, aç karşıtı
toğal:	boynuzsuz
toğlu:	toklu, altı aylığı geçmiş kuzu
	toğlunu: -nu
toğmak:	tokmak, balyoz, topuz
tol-:	dolmak, birikmek
	tolu: -u
	tolmaz: -maz

	tolğan: -ğan
tomur-:	doğramak, kesmek
	tomura: -a
ton:	kürk, giysi
	tonu: -u
tongkay-:	yuvarlanıp düşmek, tepetaklak düşmek, ters dönmek
	tongkaysa: -sa
tonguz:	domuz
toprak:	toprak, ülke
torgay:	tarla kuşu, çayır kuşu
tot:	pas. pas
toy- :	doymak, kanmak, doyuma erişmek
	toymam: -ma, -m
	toysa: -sa
	toyar: -ar
toydur:	doyurmak
	toyduradı: -a, -dı
	toyğan: -ğan
	toyub: -ub
toyun-:	doymak
	toyunmaz: -maz
toz-:	parçalanmak, dağılmak
	tozar: -ar
töbe:	tepe, tümsek

	töbedegin: -de, -gi, -n
	töbege: -ge
	töbedegi: -de, -gi
töbeli:	tepeli, yüksek.
töben:	aşağı, alt, küçük.
tögerek:	yuvarlak, toparlak, daire şeklinde, çember
tök-:	dökmek, akmak
	töger: -er
	tökgença: -gença
	tökmeydi: -mey, -di
	tökmez: -mez
tökül-:	dökülmek
	tögülgen: -gen
töl:	soy- nesil
töle-:	ödemek
	tölerse: -r, -se
	töler: -r
tölev:	ödeme, ceza ödeme, borç
	tölevü: -ü
	tölevge: -ge
töngek:	beden, vücut
töngere-:	yuvarlanmak, dönmek
	töngereb: -b
	töngeregen: -gen
	töngereydi: -y, -di
töngerek:	tekerlek

	töngeregi: -i
tör:	evin baş köşesi, konuğun oturtulduğu yer
	törde: -de
	tördegi: -de, -gi
	törge: -ge
	törnü: -nü
	törü: -ü
	töründen: -üm, -den
	törüne: -ü, -n, -e
töre:	mahkeme, yargı
	töredi: -di
	törege: -ge
tört:	“dört” sayısı
törtev:	dört kişi
töş:	1.örs, (biçimleri yapılacak işe göre değişen, üzerinde maden dövülen, çelik yüzeyli, demir araç). 2. göğüs eti
töşek:	döşek
töz-:	dayanmak, sabretmek, tahammül etmek
	tözmez: -mez
	tözer: -er
	tözerme: -er, -me
	tözgen: -gen
	tözgenme: -me
tuban:	sis, duman
tukum:	nesil, soy
	tuğumğa: -ğa

- tul:** dul, eşi ölmüş kadın
- tulpar:** 1. yiğit, kuvvetli, aşırı gücü olan, bahadır, kahraman. 2. Karaçay-Malkar folklorunda "uçan at"
- tulpardan:** -dan
- tuluk:** tulum, tulum şeklinde yüzülmüş deri
- tulukğa:** -ğa
- tur-:** 1. kalkmak, doğrulmak. 2. durmak, ikamet etmek, oturmak. 3. çekilmek, koymak. 4. devam etmek. 5. gelmek. 6. yanaşmak
- tura edim:** -e, -edi, -m
- turğan:** -ğan
- turğanlay:** -lay
- turğannı:** -nı
- turmaz:** -maz
- tursa:** -sa
- tursang:** -sa, - ng
- turma:** turp
- turmanı:** -nı
- tut-:** tutmak, yakalamak
- tuta bilmegen:** -a, -bil, -me, gen
- tutabız:** -a, -bız
- tutadıla:** -a, -dıla
- tutama:** -a, -ma
- tuthan:** -han
- tuthanın:** -ı, -n
- tuthanlay:** -lay
- tutmaz:** -maz
- tutul-:** tutulmak

	tutuldu: -du
	tutulur: -ur
tutuşuvçu:	güreş, güreşçi
tuv-:	doğmak, dünyaya gelmek
	tuvadı: -a, -dı
	tuvar: -ar
	tuvğan: -ğan
	tuvğanı: -ı
	tuvmağan: -ma, -ğan
	tuvmaydı: -may, -dı
	tuvmaz: -maz
tuvar:	siğir
	tuvarnı: -nı
	tuvarı: -ı
tuvra:	1. doğru, gerçek, açık, dobra
	tuvrada: -da
tuvra-:	doğramak
	tuvrağan: -ğan
tuz:	tuz
	tuznu: -nu
	tuzun: -u, -n
tuzsuz:	tuzsuz
tuzak:	tuzak
	tuzakğa: -ğa
tuzdam:	yemek, yiyecek

	tuzdamnı: -nı
	tuzdamın: -ı, -n
tüb:	dip
	tübge: -ge
	tübü: -ü
	tübünden: -ü, -n, -den
	tübüne: -ü, -n, -e
tübsüz:	dipsiz
tübe-:	rastlamak, karşılaşmak, önüne çıkmak, kavuşmak, uğramak
	tübedi: -di
	tübemeydi: -mey, -di
	tübemez: -mez
	tüber: -r
	tüberse: -r, -se.
	tübeydi: -y, -di.
tüg:	tüy
	tügü: -ü
	tügün: -ün
tük:	hav, kadife, çuha, yün vb.nin yüzeyindeki ince tüy, kıl
	tüknü: -nü
	tükge: -ge
tük:	yosun
tükür-:	tükürmek
	tükürse: -se
	tükürseng: -se, - $\widehat{\text{ng}}$
	tüküreme: -e, -me

tülkü:	tilki
tülkünü:	-nü
tüngül-:	umudunu kesmek, umudunu kaybetmek, ümitsizliğe düşmek
türlü:	çeşit, çeşitli
türt:	kaba, sert, rahatsız, edepsiz, terbiyesiz
türtgen:	-gen
türt-:	itmek, dürtmek, itelemek, sokmak
türtseng:	-se, - $\widehat{ng}$
türtüş-:	dürtüşen
türtüşseng:	-se, - $\widehat{ng}$
tüş:	düş, rüya
tüşü:	-ü
tüşünde:	-ü, -n, -de
tüş-:	düşmek, inmek
tüşerse:	-er, -se
tüşmez:	-mez
tüşse:	-se
tüşseng:	-se, - $\widehat{ng}$
üşgünçü:	-günçü
tüşgen:	-gen
tüşüb:	-üb
tüşüvçü:	-üvcü
tütün:	duman, tütün
tütünü:	-ü
tütünle-:	dumanlanmak, duman çıkarmak
tütünlemey:	-mey

tütünçü:	tütün içen
	tütünçüğe:-ge
tüy-:	dövmek, dövüşmek
	tüye: -e
	tüyer: -er
	tüygen: -gen
	tüygenni: -ni
	tüyseng: -se, - ng
	tüyüb: -üb
tüyüş-:	dövüşmek
	tüyüşde: -de
	tüyüşde: -de
	tüyüşür: -ür
	tüyüşürge: -ür, -ge
	tüyüşürük: -ürük
tüy-:	iliklemek, bağlamak
	tüyme: -mez
tüye:	deve
	tüyesin: -si, -n
	tüyeden: -den
	tüyege: -ge
tüyme:	düğme
tüyül:	değil
	tüyüldü: -dü
tüz:	düz, engebesiz olan yer, düzlük, ova
	tüznü: -nü

	tüzde: -de
	tüzge: -ge
tüzel-:	düzelmek
	tüzelmez: -mez
	tüzelir: -ir
	tüzeledi: -e, -di
tüzet-:	düzeltilmek, iyileştirmek, yoluna koymak
	tüzetmez: -mez
	tüzetir: -ir
tüzlük:	düzlük
U	
uç-:	havalanmak, uçmak
	uçar: -ar
uçhun:	kıvılcım
ulak:	oğlak
ullu:	büyük
	ullusuna: -su, -n, -a
	ulluma: -ma
ulugan-:	uluyan, uzun uzun havlayan
	uluğanın: -ı, -n
umutçu:	ümit veren, umut veren
un:	buğdayın toz hali, un
	unda: -da
una-:	kabul etmek, olumlu karşılamak, kabullenmek, razı olmak

	unamaz: -maz
unut-:	aklında kalmamak, hatırlamamak
	unutadı: -a, -dı
	unuthan: -han
	unutur: -ur
unutdur-:	unutturmak
	unutdurmaz: -maz
ur-:	vurmak, çarpmak
	urğan: -ğan
	urğança: -ğança
	urğannı: -nı
	urma: -ma
	urmasa: -ma, -sa
	urmaz: -maz
	ursang: -sa, - $\widehat{\text{ng}}$
	urumu: -um, -u
	urumuna: -um, -u, -n, -a
	urub: -ub
urçuq:	kirman
urğan:	ip
	urğanı: -ı
urla-:	çalmak, aşırmaq
	urlar: -r
	urlağan: -ğan
urlan-:	çalınmaq
	urlağan: -ğan

urluk:	tohum
	urluğu: -u
urtla-:	yudumlamak, içmek
	urtlar: -r
uru:	çukur, kuyu
	uruğa: -ğa
uru:	hırsız, hırsızlık, soygun
	uruğa: -ğa
uruçu:	hırsız, çalıcı, çırpıcı
	uruçunu: -nu
urun-:	çalışmak
	urunmağan: -ma, -ğan
urun:	kuyu
	urunga: -ga
uruş-:	döğüşmek, kavga etmek, mücadele etmek savaşmak, harp etmek
	uruşda: -da
	uruşhan: -han
	uruşmay: -may
usta:	bir zanaatı gereği gibi öğrenip kendi başına yapabilen; becerikli.
uşa-:	benzemek, uymak
	uşar: -r
uşak:	sohbet, karşılıklı konuşma
uşhuvur:	yemek, aş
	uşhuvurğa: -ğa
	uşhuvurnu: -nu

uv:	av
	uvğa: -ğa
uv:	zehir
	uvundan: -u, -n, -dan
uv-:	ovmak, ovuşturma
	uvar: -ar
uvaq:	ufak, küçük, kırıntı
uvanıq:	iğdiş edilmiş, henüz tam olgun yaşa gelmemiş erkek sığır, iğdiş edilmiş ve üç yaşını doldurmamış erkek dana, genç öküz
	uvanıqnı: -nı
uvçu:	avcı
uvuç:	avuç
	uvuçha: -ha
uya:	yuva, in, barınak
	uyasında: -sı, -n, -da
	uyası: -sı
uyal-:	utanmak, çekinmek, mahcup olmak
	uyalmaz: -maz
	uyalır: -r
uyalt-:	utandırmak
uyat:	haya, edep, utanma duygusu, ar, hicap
	uyatha: -ha
uyat-:	uyandırmak
	uyatma: -ma

uyu-: 1) mayalanmak, 2) pıhtılaşmak, uyuşmak

uyur: -r

uzat-: uzamak, uzatmak

uzatır: -ır

uzak: uzak

uzakğa: -ğa

uzal-: uzanmak

uzalmaz: -maz

uzun: uzun

uzunu: -u

Ü

üç: “üç” sayısı

üçün: “için” edatı

üf: üf, öf, üf ünlemi, üfleme

üleş-: bölüştürmek, paylaştırmak

üleşme: -me

ülgü: örnek

ülgüden: -den

ür-: havlamak, ulumak

üre-edi: -e, -edi

ürgen: -gen

ürse: -se

ürür: -ür

ür-:	üflemek
ürgen:	-gen
ürüb:	-üb
üren-:	1. yetişmek 2. öğrenmek 3. alışmak
ürenmez:	-mez
ürenmegen:	-me, gen
üret-:	öğretmek, alıştırmak
üretir:	-ir
üretedi:	-e, -di
üretmeseng:	-me, -se, - ng
üretgen:	-gen
üretgenge:	--gen, ge
ürk-:	korkmak
ürker:	-er
üs:	üst, yukarı, üzeri, üzerine
üsü:	-ü
üsünde:	-ü, -n, -de
üsünden:	-ü, -n, -den
üsüne:	-ü, -n, -e
üsünge:	-ü, -n, -ge
üşü-:	üşümek
üşür:	-r
üşüt-:	üşütmek
üşütür:	-ür
üy:	ev, hane
üydegi:	-de, -gi

üydegisi: -de, -gi, -si

üyden: -den

üyge: -ge

üyü: -ü

üyün: -ün

üyünde: -ü, -n, -de

üyüne: -ü, -n, -e

üyüng: -üng

üyüngde: -üng, -de

üylen-: evlenmek, yuva kurmak

üylengen: -gen

üyre-: üremek, çoğalmak, gelişmek

üyrer: -r

üzül-: kopmak, koparılmak, kesilmek

üzülse: -se

üzülür: -ür

üzüllük: -lük

V

va: de, da, dahi, ise anlamına gelen bir bağlaç

Y

Z

zaman: zaman, vakit

zamanga: -ğa

zamanında: -1 , -n, -da

zamaning: -ing

zamansız: zamansız, vakitsiz

zar: çekemeyen, kıskanç, kıskançlık, haset, hasetlik

zarnı: -nı

zararlı: zararlı, ziyanlı

zat: kimse, kişi, şahıs, şey

zatdan: -dan

zatha: -ha

zavuç: 1. mutlu, mesut, hoşnut, bahtiyar. 2. rahat etmek

zavuçdan: -dan

zavuçluk: ferahlık, keyifli zaman

zavuçlukda: -da

SONUÇ

Karaçay-Malkar atasözlerinin söz varlığı ile ilgili yapılan bu çalışmada Ufuk Tavkul'un derlemiş olduğu *Karaçay-Malkar Atasözleri* eseri esas kaynak olarak ele alınmıştır. Bu kaynaktaki sözlü geleneğin ürünü olan atasözleri, Karaçay-Malkar halkının dünya görüşü, geçmişten bu günlere kadar gelen bilgi ve birikimleri, inanç ve değerleri, örf ve adetleri, yaşam tarzı, kültürü ile ilgili oldukça zengin bilgiler içermektedir. Atasözlerinde en çok vurgulanan konular doğruluk, dürüstlük, yiğitlik, arkadaşlık, dostluk, cesaret, iyi- kötü, akıl, bilgi ve bilgisizlik ile ilgili konulardır.

Çalışmada söz konusu atasözlerinde kullanılan söz varlığı ve diğer dilsel unsurlar ses bilgisi, şekil bilgisi bakımından art zamanlı karşılaştırmalı yöntemle incelenmiştir. Bununla birlikte atasözlerinde geçen isimlerin tematik sınıflandırılması da yapılmıştır. Karaçay-Malkar atasözlerinin yapımında kullanılan dilsel malzemelerle ilgili dikkat çeken bazı tespitler şunlardır:

- 1) Karaçay-Malkar Atasözlerinde kullanılan söz varlığının bir kısmı Eski Türkçe dönemine ait kaynaklarda da rastlanmıştır. Örneğin 37 kelime Göktürk yazıtlarında, 65 kelime Eski Uygur metinlerinde ve 14 kelime de Karahanlı Türkçesinde tespit edilmiş.
- 2) KMA'da da geçen sözcüklerin ses özelliklerini değerlendirdiğimizde aşağıdaki bazı hususlar dikkat çekmiştir:

Kıpçak grubundaki diğer bazı Türk yazı dillerinden farklı olarak Eski Türkçede söz içinde yer alan art damak ünsüzü /ğ/ sesi Karaçay-Malkar atasözlerinde geçen bazı sözcüklerde /h/ sesine dönüşmüştür: Gökt. *qısğa* > KMA *qışha* “kısa”, Uyg. *qutğar* > KMA *quthar* “kurtarmak” vd.

Eski Türkçede ön ses olarak bulunan /q/ sesi Karaçay-Malkar Türkçesindeki bazı sözcüklerde sızıcılaşarak yine /h/ sesine dönüşmüştür: Uyg. *qonşı* > KMA *honşu* “komşu”, Krh. *qars qars* > KMA *hars* “el vurarak tempo tutma” vd.

Eski Türkçeden gelen veya bazı alıntı sözcüklerin başındaki /y-/ sesinin Karaçay-Malkar Türkçesinde kimi örneklerde /c-/ sesine dönüştüğü kimi örneklerde de düştüğü görülmüştür:

Krh. *yal* > KMA *cal* “at yelesi”, Krh. *yamağ* > KMA *camav* “yama” vd.

Uyg. *yaqşı* > KMA *ahşı* ~ *aşhı* “iyi”, Uyg. *yaman* > KMA *aman* “kötü” vd.

Eski Türkçeden bu yana kullanıla gelen bazı sözcüklerin bünyesindeki /-l-/ sesinin ikizleştiği görülmektedir: Gökt. *ulug* > KMA *ullug*.

Eski Türkçeden bu yana kullanıla gelen bazı sözcüklerde hece düşmesi, ünsüz düşmesi gibi ses olaylarının yaşandığı anlaşılmıştır: Krh. *yörgemeç* > KMA *cörme*, Uyg. *köprüg* > KMA *köpür* “köprü” vd.

3) Morfolojik yönden yapılan incelemenin sonunda ana fonksiyon olarak meslek, fikir, zaman, akrabalık gibi yönlerden “ortaklık, birliktelik, aynılık, beraberlik” bildiren isimden isim yapma eki olan *+daş* ekinin *+naş* varyantına da rastlanmıştır: *karnaş* “kardeş”.

4) *-mAk* isim-fiil ekiyle *+lık/+lik* isimden isim yapma ekinin birleşmesinden oluşan *-mAklik* birleşik ekine rastlanmıştır: *birik-meklik* “birlik beraberlik”, *süy-meklik* “aşk”.

5) Eski Türkçede rastlanmadığı halde KMA’da geçen sözcüklerin bünyesinde var olan *-muk* gibi fiilden isim yapım ekine de rastlanmıştır: *cılamuk* “gözyaşı”.

6) Eski Türkçedeki *-lar/-ler* çokluk ekinin Karaçay-Malkar Türkçesinde ek sonundaki /r/ sesinin düşmesi sonucu *-la*, *-le* şeklini almış olması dikkat çekicidir: *igi-le* “iyiler”, *it-le* “köpekler” vd.

7) Eski Türkçedeki ilgi hali *-lñ*, *-nlñ* ekinin Karaçay-Malkar Türkçesinde sondaki /ñ/ sesinin düşmesi sonucu *-nl* şeklini alarak belirtme hali ekine benzemesi ilginç bir durumdur: *biz-ni* “bizim”, *üy-nü* “evin” vd.

8) KMA’da gelecek zaman eki olarak *-llk*, *-rlk* eklerinin kullanıldığı dikkat çekicidir.

9) KMA’da geçen isim soylu sözcüklerin tematik değerlendirmesine bakıldığında atasözlerinin oluşumunda en çok tercih edilen isimlerin organ ve hayvan adlarıyla ilgili isimler olduğu gözlemlenmiştir.

KAYNAKÇA

- Adiloğlu, Adilhan Karaçay-Malkar Türkçesinde İşlek Olmayan İsim Soylu Kelime Yapım Ekleri, *Selçuk üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. Nisan 2021 (51): 183 --201
- Adiloğlu, A. (2015). *Sovyet Egemenliğinden Önceki Karaçay-Malkar Edebiyatı*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Adiloğlu, Adilhan (2002). “Karaçay-Malkar Türkçesi Alfabeti ve Ses Bilgisi”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, S. 13, S. 143-154.
- Ahmet Cevat Emre, *Türk Dilbilgisi*, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul 1945, s. 19.
- Akar, Ali (2013). *Türk Dili Tarihi*, 7. Baskı, Ötüken Yay., İstanbul.
- Aksoy, Ö. A. (2007). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Kitabevi: İnkılap Kitabevi.
- Appa, A. (2002). Karaçay- Balkar Türkçesi Alfabeti ve Ses Bilgis. *Akdeniz Üniversitesi, Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi* (s.144-154)
- Arat, R. R. (1972). *Karaçay Türkçesi Türk Ansiklopedisi* (s. 263). İçinde Ankara: TKAI.
- Atalay, Besim (1972). *Divânü Lugâti't -Türk Dizini*, Tdk Yay: 368, Ankara.
- Banguoğlu, Tahsin (1990). *Türkçenin Grameri*, Tdk Yay: 528 Ankara.
- Baskakov, N.A. (Red.) (1966). Karaçay-Malkar Tilni Gramatikası: Fonetika, Morfologiya, Sintaksis, Karaçay-Malkar İlmu-İzlem İnstitut, Naçık.
- Başdaş, Cahit (2009). “Orhun Abidelerinde İyelik, Yükleme ve Belirtme Hâli”, *Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, S. 4/8. S. 623-643
- Başgöz, İlhan, (1995) *Bir Atasözümüz'ün Yedi Yüz Yıllık Tarihi*, *İpek Yolu Uluslararası Halk Edebiyatı Sempozyumu Bildirileri* Ankara: Kültür Bakanlığı Yayını, s.79
- Bilgin, M. (2006). *Anlamadan Anlatma Türkçemiz*. Ankara: Anı Yayıncılık. s.63
- Boratav, P. N. (1992). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Buran Ahmet, Alkaya Ercan, Özeren Mehmet (2014) “Çağdaş Türk Yazı Dilleri 4 Kuzeydoğu Grubu” Akçağ yayınları: Ankara, s. 215
- Buran, Ahmet-Alkaya Ercan (2013). *Çağdaş Türk Lehçeleri*, 9. Baskı, Akçağ Yay., Ankara.

- Caferoğlu, Ahmet (1968). *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İst
- Canan, S. K. (2008). Karaçay-Malkar Destanları. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi* 25, 116.
- Curtubaylanı, M. (2007). Karaçay-Malkar Mifli. Nalçık.
- Demir, Nurettin-Yılmaz, Emine (2014). *Türk Dili*. 7. Baskı, Grafiker Yay., Ankara.
- Eker, Süer (2010). *Çağdaş Türk Dili*, 6. Baskı, Grafiker Yayınları, Ankara.
- Ercilasun, A. B. (2007). *Türk Lehçeleri Grameri* (s. 885). İçinde Ankara: Akçağ.
- Ergin, Muharrem (2013). *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım, İstanbul.
- Ersöz, S. (2018). Türkçede Göçüşme: Tanım ve Tasnif. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(4), 2189-2203
- Gabain, Annamaria Von (1988). *Eski Türkçenin Grameri* (Çev: Mehmet Akalın), Tdk Yay: 532, Ankara.
- Gömeç, S. Y. (2019). *Eski Türk Dininin Temel Özellikleri*. Prof. Dr. Bahaeddin Ögel Sayısı, s. s.92.
- Gülensoy, Tuncer (2011). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*, 2. Baskı, Tdk Yay., Ankara
- Günay, Ayşe (2015). “Derleme Sözlüğünde Karaçay-Malkar Türkçesi Söz Varlığı”, *Türük: Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, S. 6 S. 1-48
- Günay, Ayşe, (2016) *Türkiye’de Bir Ağız Adacığı: Karaçay-Malkar Türkçesi Ağzı (Gramer-Metinler-Sözlük* (Y1 Tezi, Aralık 2016)
- Hengirmen, M. (1998). *Türkçe Dilbilgisi*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Hubiylanı M.A (1998), S. A. ((1998)). *Karaçay Literatura*. 88:50.
- Kaçalin, M. (2016). *Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler* (BAAD). Ankara: TDK yayını.
- Karaağaç, Günay (2012). *Türkçenin Dil Bilgisi*, Akçağ Yay., Ankara.
- Karadağ, M. (1995). *Türk Halk Edebiyatı Anlatı Türleri*. Ankara: Karşı Yayınları.
- Kaya, D. (2020). *Türk Dünyası Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Kavramları ve Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ yayınları.
- Korkmaz, Zeynep (2017), *Gramer Terimleri Sözlüğü*.-Ankara: Tdk (s.-229, 231).

- Korkmaz, Zeynep (2014). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*. (4.Baskı), Tdk Yay., Ankara, S. 893-1003
- Korkmaz, Zeynep (1992), *Grammer Terimleri Sözlüğü*.-Ankara: Tdk
- Ölmez, Mehmet (2012), *Orhon-Uygur Hanlığı Dönemi, Moğolistan'daki Eski Türk Yazıtları*, Metin-Çeviri-Sözlük: Bilgesu Yayıncılık, Ankara.
- Ögel, B. (2002). *Türk Mitolojisi II*. Ankara: TTK.
- Öner, Mustafa (2013). *Bugünkü Kıpçak Türkçesi*, Tdk. Yay., Ankara.
- Özcan, M. F. (2019). Orhun Yazıtlarındaki Atasözü ve Deyimlerin Günümüzdeki Karşılıklarına Yönelik İncelemeler. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (16), 98-105) 10.29000/rumelide.616897
- Özdelanı, B. (2007). Biz Kallay Birbiz, Kayda Caşaybız? Çerkessk: Karaçay Gazetesi.
- Şahin.H. (2006). Özbek Türkçesi ve Türkiye Türkçesindeki Atasözleri Üzerinde bir Karşılaştırma Denemesi. Akademik Araştırmalar.
- Tanzila Hacıyeva, (2002) *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi-Karaçay-Malkar*, Çeviren: Nurullah Tabakçı, Cilt: 22, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002, s. 47-63
- Tavkul, U. (2016). Karaçay-Malkar Panteonunda Tabiat Tanrıları VE Ritüeller. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, s: 217-242.
- Tavkul, Ufuk (2012). *Karaçay-Malkar Türkçesi, Türk Lehçeleri Grameri* (Ed. A. Bican Ercilasun), 1. Basım, S. 883- 938, Akçağ Yay., Ankara
- Tavkul, Ufuk (2001). *Karaçay-Malkar Atasözleri*, T.C Kültür Bakanlığı. Ankara
- Tavkul, Ufuk (2003). “Karaçay-Malkar Türkçesinin Çerek (Yukarı Balkar) Diyalektinde Tespit Edilen Ses Değişimleri”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, S:142 S.189-208.
- Tekin, Talat, Ölmez, Mehmet (2003). *Orhun Türkçesi Grameri*, 2. Basım, Sanat Kitapevi, İst.
- Tekin, Şinasi (1993). *Uygurca Metinler I. Kuanşi İm Pusu*, Tdk Yayınları, Ankara
- Turizm ve Kültür Bakanlığı.2006. <https://ekitap.ktb.gov.tr/>. adresinden alındı
- Uğurlu, Mustafa (2009). “Birleşik Fiil’ Üzerine”, Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi 27 -28 Ağustos 2007, Bildiriler, C.1, 2. (s. 399-412) Basım, İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları.

Vardar Saniye Aybüke, Karaçay-Malkar Türkçesi Atasözlerinde Bağımlı, Basit Kelime Gruplarının Kullanımı, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, .1330421,2023 S.632-633

Yavuz Metin, *Karaçay Türkçesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili Ve Edebiyatı Bölümü Eski Türk Dili Ana Bilim Dalı, 1994, (31721)

Yukaru , H. A. (1966). *İnönü (Türk) Ansiklopedisi* Ankara: Milli Eğitim Basım evi.

EKLER

EK 1. ORJİNALLİK RAPORU FORMU

ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANA BİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 28/10/2024

Tez Başlığı: KARAÇAY-MALKAR ATASÖZLERİ ÜZERİNE DİLSEL BİR İNCELEME

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 289 sayfalık kısmına ilişkin, 26/08/2024 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %8 'tir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- 2- ☒ Kaynakça hariç
- 3- ☒ Alıntılar hariç/dâhil
- 4- ☒ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nde belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih: 28/10/2024

Adı Soyadı: Gülistan AKTAY

Öğrenci No: 2000600005

Anabilim Dalı: Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları

Programı: Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları

Statüsü: ☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora**DANIŞMAN ONAYI**

UYGUNDUR.

Doç. Dr. Mayrambek OROZOBAYEV

EK 2. ETİK KURUL MUAFİYET FORMU

ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ETİK KOMİSYON MUAFİYETİ FORMU

ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANA BİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Tarih: 28/10/2024

Tez Başlığı: KARAÇAY-MALKAR ATASÖZLERİ ÜZERİNE DİLSEL BİR İNCELEME.....

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmam:

1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır,
2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir.
3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir.
4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, mülakat, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir.

Tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kurul/Komisyon'dan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih: 28/10/2024

Adı Soyadı: Gülistan AKTAY

Öğrenci No: 2000600005

Anabilim Dalı: Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları

Programı: Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları

Statüsü: Yüksek Lisans

DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI

Doç. Dr. Mayrambek OROZOBAYEV

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Ardahan Üniversitesi / Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları

Yüksek Lisans Öğrenimi: Ardahan Üniversitesi/ Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları

Bildiği Yabancı Diller :

Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi

Stajlar :

Projeler : Tebdiz projesi

Çalıştığı Kurumlar :

İletişim

E-Posta Adresi :

Tarih

Jüri Tarihi :23/09/2024